Pyotr Kropotkin

ANARŞİ

felsefesi - ideali

KAOS

2. baskı

Pyotr Alekseyeviç Kropotkin

1842'de Moskova'da doğdu. 1857'de soylu çocuklarının okuduğu, imparatorluğun ayrıcalıklı askeri okulu olan Pajeski Korpus'a girdi. Parlak bir gelecek vaat eden Pyotr Kropotkin, 1862' de askeri okul öğrenciliğini başarıyla tamamladı. Ancak, aile çevresini ve II. Aleksandr'ı şaşırtan bir kararla Doğu Sibirya'daki Amur Kazak birliklerinde mütevazı bir görevi tercih etti. Fakat, orduya karşı duyduğu soğukluk, Sibirya sürgünleri arasında kısa sürede nefrete dönüştü. 1867'de ordudan ayrılarak Petersburg Üniversitesi fizik-matematik fakültesine kaydoldu.

1872'de İsviçre'ye yaptığı birkaç aylık seyahatte I. Enternasyonal ve anarşistlerle tanıştı. Rusya'ya döndüğünde, narodnik Çaykovski grubuna katılarak propaganda çalışmalarını sürdürdü. Ancak, 1874'te tutuklanıp Petropavlovsk kalesine kapatıldı. 1876'da, sevk edildiği hastaneden gözüpek bir kaçış planıyla, arkadaşları tarafından kaçırılarak yurtdışına çıkarıldı. O günden itibaren uluslararası anarşist hareketin önde gelen bir düşünce ve eylem adamı oldu.

Yaklaşık kırk yıl kadar Avrupa'da sürgünde yaşayan Kropotkin, 1917 Şubat Devrimi'nin ardından, 75 yaşında Rusya'ya döndü. Ekim Devrimi'nin despotik, bürokratik yönelişini önceden gören Kropotkin, Lenin ve Bolşevikleri sık sık uyarmak gibi iyi niyetli bir tutum takındı. Ancak, anarşistlere ve diğer muhaliflere karşı başlatılan sürek avı nedeniyle bu uyarıları dünya kamuoyu nezdinde protestoya dönüştü.

Kropotkin, 8 Şubat 1921'de öldü. Beş kilometrelik kortej oluşturan kalabalık bir kitle, cenazeyi Moskova mezarlığına taşıdı. Bolşevik iktidara karşı anarşistlerin son kitlesel gösterisine dönüşen bu cenaze töreninde, anarşistlerin pankartlarında "otoritenin olduğu yerde özgürlük yoktur" sözleri yazılıydı.

Ben Afrika'da kanat çırpan kelebeğin
Kuzey Amerika'da yarattığı kasırgayı istiyorum.
Ben kaos istiyorum!

Anarşi
felsefesi - ideali
Pyotr Kropotkin

Fransızcadan Çeviren:
Işık Ergüden

Kaos Yayınları: 21
1. Baskı: Nisan 2001, İstanbul
2. Baskı: Ekim 2005, İstanbul

Ofset Hazırlık: Kaos

Baskı/Cilt: Sena Ofset

Kaos Yayınları
Piyerloti Cd. Dostlukyurdu Sk. No: 8
Çemberlitaş - İstanbul
Tel/Fax: (212) 518 25 62
www.kaosyayinlari.com
E-mail: kaosyayinlari@hotmail.com

ISBN 975-7005-13-4

Pyotr Kropotkin

ANARŞİ

felsefesi - ideali

Çeviren: Işık Ergüden

KAOS

Yayıncının Notu

P. Kropotkin'in bu kitabı üç ayrı metinden oluşuyor. Birinci metin; *Anarşi -felsefesi, ideali-* 1896 yılında Paris'te verdiği bir konferansın metnidir. 1971 yılında ellinci ölüm yıldönümü nedeniyle "Kropotkin'in Dostları" tarafından yeniden basılmıştır.

1905 yılında yazılmış olan ve *Anarşizm* başlığını taşıyan ikinci metin; ilk kez 1910 yılında *Encyclopaedia Britannica*'nın on birinci baskısının birinci cildinde, "P.A.K." imzasıyla yayımlandı. Çeşitli eksiltmeler, değişiklikler ve ilavelerle ABD'de yayımlanan *Encyclopaedia Britannica*'nın 1960'a kadar art arda gelen baskılarında yer almaya devam etti.

Kropotkin'in makalesi daha sonraki yıllarda da sık sık yeniden basıldı; ya tek başına bir broşür olarak ya da toplu yazıları içinde yer aldı, kimi anarşist yazılar antolojisine de dahil edildi. Fakat bu baskılar eski hataları sürekli olarak tekrarladılar ve bunlara yenilerini eklediler. Bu kitaptaki makale, 1910 tarihli orijinal versiyona sadık kalan Nicolas Walter editörlüğündeki Freedom Press baskısından (Londra, 1987) çevrilmiştir.

Anarşist Komünizm başlıklı üçüncü metin ise, ilk kez 1887'de İngiltere'de *The Nineteenth Century*'de iki bölüm halinde "The Scientific Bases of Anarchy" ve "The Coming Anarchy" başlıklarıyla yayımlandı. Her iki metin de "P. Kropotkin" imzalıydı.

Bu iki makale, 1891 yılında, Freedom Pamphlet'in dördüncü broşürü olarak yeniden yayımlandığında, "*Nineteenth*

Century Editörü'nün izniyle yeniden basılmıştır" ve "Yazar tarafından yeniden gözden geçirilmiştir" ibarelerini taşıyordu. Bu kez başlığı *Anarchist Communism: Its Basis and Principles* idi ve "Pyotr Kropotkin" olarak imzalanmıştı. Sonraki yıllarda Freedom Pres tarafından birçok kez yeniden basıldı, birçok dile çevrildi. Broşür versiyonu Kropotkin'in yazıları derlemelerine ya da Anarşist yazılar derlemeleri içine sık sık dahil edildi, fakat hep eksik olarak yayımlandı. Bu kitaba alınan metin, 1891 versiyonunun (baskı hataları düzeltilmiş) tıpkıbasımıdır.

Kitabın sonuna, Daniel Guerin'in *Ni Dieu, ni Maître, anthologie de l'Anarchisme* adlı kitabında aktardığı ve Kropotkin'in, 1 Ocak 1883'te Lyon duruşmasında anarşizmin tanımı üzerine yaptığı açıklamadan bir bölüm eklenmiştir.

Kaos Yayınları

Anarşi
felsefesi - ideali

Bayan ve bay yurttaşlar,

Bu konferansın konusu olarak Anarşi'nin felsefesini ve idealini ele almaya karar verirken tereddüde düşmedim dersem yalan olur.

Anarşinin, geleceğe dair ham hayaller yığınından başka bir şey olmadığına, mevcut uygarlığın tümünü yıkıma götüren bilinçsizce bir tepki olduğuna inanan hâlâ çok sayıda insan var. Dahası, eğitimin bize verdiği önyargıları ortadan kaldırmak için belki de bir konferansa sığdırmakta güçlük çekilecek açıklamalara girişmek gerekmektedir. Paris'in ciddi basınının, anarşistin tek felsefesinin yıkıcılık, tek argümanının ise şiddet olduğunu ileri sürmesinin üzerinden iki üç yıl bile geçmiş değil.

Bununla birlikte, son dönemlerde anarşistlerden öyle çok söz edildi ki, halkın bir bölümü sonunda bizim doktrinlerimizi okur, tartışır hale geldi. Hatta kimi zaman üstünde düşünme zahmetine bile katlanılmış olması, bugün en azından bir kazançtır. Anarşistin bir ideale sahip olduğu genellikle kabul ediliyor; hatta bu ideal yalnızca seçkin insanlardan oluşmayan bir toplum için fazlasıyla güzel, fazlasıyla soylu bile bulunuyor.

Fakat, bizi eleştirenlerin deyişiyle, uzak bir geleceğin soluk, ham hayallerinden başka bir şey olmayan bir konuda benim felsefeden söz ediyor olmam pek iddialı bir şey değil mi-

dir? Sosyalizmin bir felsefesinin olduğu kabul edilmezken, anarşinin bir felsefesinin olduğunu kim iddia edebilir?

Bu soruya, elden geldiğince açık ve kesin olmaya çalışarak cevap vermeyi deneyeceğim. Sizden ricam, Londra'da düzenlenen bir konferansta daha önce belirttiğim ve bana kalırsa, anarşinin felsefesi derken ne anlaşılması gerektiğini daha iyi kavramayı sağlayan bir iki örneği sizin huzurunuzda da tekrarlarsam beni bağışlamanızdır.[1]

Doğa bilimlerinden alınma, kolay anlaşılır birkaç örneği öncelikle ele alırsam, bana gücenmeyeceğinizi umarım. Toplumsal fikirlerimizi bunlardan türetmek için değil -alâkası yok! İnsan toplumlarının pek karmaşık olaylarında örnek aramaktansa pozitif bilimlerce gözlemlenen olaylarda daha kolay kavranan bazı ilişkileri daha iyi ortaya sermek için bu örneklere başvuruyorum yalnızca.

Evet, içinde bulunduğumuz dönemde pozitif bilimlerde dikkatimizi özellikle çeken şey, birkaç yıldan bu yana geçirdikleri derin dönüşümdür, evrendeki olayları kavrayış ve yorumlayış tarzları tümüyle değişmiştir.

Bildiğiniz gibi, bir zamanlar insan Dünya'yı evrenin merkezi sanıyordu. Güneş, Ay, gezegenler ve yıldızlar sanki yerküremizin etrafında dönüyordu. İnsan, ikâmet ettiği bu yerkürenin, yaratılışın merkezini temsil ettiği kanısındaydı; kendisi de -gezegeninin üstün varlığı- yaratıcının seçilmiş kuluydu. Güneş, Ay, yıldızlar yalnızca onun için yaratılmıştı; Tanrı tüm dikkati ona yöneltmişti, en ufak davranışına bile göz kulak oluyordu, Güneş ilerleyişini onun için durduruyor, bulutların arasına giriyor, tarlaların ve şehirlerin üzerine sağanak yağmurlarını ve şimşeklerini, ya buralarda oturanların erdemini ödüllendirmek ya da işledikleri suçları cezalandırmak için yağdırıyordu. Binlerce yıl boyunca insan evreni bu şekilde tasarladı.

1. Les Temps Nouveaux, Révolte Yayınları, Paris, 1894.

Bununla birlikte, on altıncı yüzyılda insanın tüm kavrayışında nasıl engin bir dönüşümün meydana geldiğini biliyorsunuz. Dünya'nın, bırakalım evrenin merkezi olmayı, Güneş sistemi içindeki bir kum tanesinden başka bir şey olmadığı -diğer gezegenlerin yanında küçük bir bilyeden başka bir şey olmadığı kanıtlandı. Güneş, bizim küçük yerküremizle karşılaştırıldığında dev gibi olan şu gökcismi bile, gökyüzünde parıldadığını, samanyolunda karınca gibi kaynaştığını gördüğümüz sayısız yıldız arasında bir yıldızdı yalnızca. Bu uçsuz bucaksız sınırsızlık karşısında insan ne kadar küçük gözükür, özlemleri ne kadar gülünç kalır! Kozmolojik fikirlerdeki bu dönüşümün etkisi dönemin tüm felsefesinde, tüm toplumsal ve dinsel kavrayışlarında hissedildi. Günümüzdeki gelişimi karşısında pek gururlandığımız doğa bilimleri bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Fakat, tüm bilimlerde çok daha derin ve çok daha büyük kapsamda bir değişim meydana gelmek üzeredir ve anarşi, göreceğiniz gibi, bu evrimin sayısız tezahüründen, kendini gösteren yeni felsefenin kollarından yalnızca biridir.

Geçen yüzyıl sonunda ya da bu yüzyıl başında yazılmış herhangi bir astronomi kitabına bakın. Küçük gezegenimizin evrenin merkezine yerleştiğini artık göremeyeceğinizi söylemeye gerek yok. Fakat, muazzam çekim gücüyle bizim gezegen dünyamızı yöneten dev bir merkezî gökcismiyle -Güneşle- bu kitabın her sayfasında karşılaşırsınız. Bu merkezî gökcisminden uydularının ilerleyişine rehberlik eden ve sistemin uyumunu sürdüren bir güç yayılır. Merkezî bir yığılmadan doğan gezegenler, deyim yerindeyse, birer tomurcuktur. Doğumlarını bu yığılmaya borçludurlar; bu yığılmayı temsil et-

meye devam eden, ışın saçan gökcismine her şeyi borçludurlar: Hareketlerinin ritmi, ustaca aralıklar verilmiş yörüngeleri, onları canlandıran ve yüzeylerini süsleyen yaşam, her şey onun sayesindedir. Herhangi bir düzensizlik onların ilerleyişini aksattığında ve onları yörüngelerinden çıkardığında, merkezî gökcismi sistem içindeki düzeni yeniden tesis eder; düzeni sağlar, düzenin varlığı sürer.

Bu kavrayış da önceki gibi yok olup gider. Tüm dikkatini Güneş'e ve büyük gezegenlere çevirmiş olan astronom, evreni dolduran son derece küçük gezegenleri incelemeye koyulur. Ve gezegenler arası, yıldızlar arası uzayın, ayrı ayrı ele alındıklarında son derece küçük, gözle görülmez, ama sayıları itibarıyla sonsuz güçlü olan, küçük madde yığınlarıyla dolu olduğunu ve bunların hayal edilebilecek her yönde vızır vızır gidip geldiklerini keşfeder. Bu kütlelerin kimileri, daha geçenlerde İspanya'ya korku salmış şu göktaşı gibi, hâlâ oldukça büyüktür; kimileri de olsa olsa birkaç gram ya da santigram ağırlığındadır, bunların etrafında da neredeyse mikroskobik büyüklükte tozlar, uzayı doldurarak dolaşmaya devam eder.

Astronom, günümüzde, hem bizim sistemin, Güneş'in, gezegenlerin ve uyduların kökenini, hem de farklı parçaları canlandıran hareketleri ve bütünün uyumunu açıklamak için, baş döndürücü hızlarıyla uzamı her yönde dolaşan, her yerde ve her zaman birbirleriyle çarpışan, bir araya toplanan ve dağılan bu tozlara, bu son derece küçük maddelere başvurmaktadır. Bir adım daha atarsak, bir süre sonra, evrensel çekim bile tüm bu dağınık ve bağlantısız hareketlerin, bu zerreciklerin -olası her yönde meydana gelen atom salınımlarının- bileşkesinden başka bir şey olmayacaktır.

Böylece, Yeryüzü'nden Güneş'e taşınmış olan merkez, güç kaynağı, şimdi, dağılmış, saçılmıştır: Her yerde ve hiçbir yerdedir. Astronomla birlikte biz de fark ederiz ki, güneş sistemleri son derece küçük maddelerin yarattığı bir şeydir, sistemi yönettiği sanılan güç, belki de, bu sonsuz küçük maddelerin çarpışmasının bileşkesinden başka bir şey değildir; yıldız sis-

temlerinin uyumu, birbirlerine eklenen, birbirlerini tamamlayan, dengeleyen tüm bu hareketlerin bileşkesi, uyarlanışı olduğu için uyumdur.

Bu yeni kavrayışla birlikte evrenin tüm görünümü değişir. Dünyayı yöneten güç fikri, değişmez yasa fikri, önceden düşünülüp tasarlanmış uyum fikri, Fourier'nin günün birinde hayal meyal sezdiği ve her biri kendi doğrultusunda ilerleyen ve karşılıklı olarak dengede duran sayısız madde yığınının bileşkesinden başka bir şey olmayan bu uyuma yer açmak için yok olur.

Bu değişimi yalnızca astronomi mi geçirdi? Hayır! Aynı dönüşüm istisnasız tüm bilimlerin, doğayı ele alan bilimlerin olduğu kadar insan ilişkilerini ele alan bilimlerin de felsefesinde meydana gelmektedir.

Fiziki bilimlerde kendi başına birer varlık olarak düşünülen ısı, manyetizma, elektrik yok olmaktadır. Günümüzde fizikçi, ısıtılmış ya da elektriklendirilmiş bir cisimden söz ettiğinde onun gördüğü şey, içine meçhul bir güç giren cansız madde değildir artık. Her yönde ilerleyen, titreşen, kımıldayan, yaşayan ve titreyişleriyle, çarpışmalarıyla, yaşamlarıyla ısıyı, ışığı, manyetizmayı ya da elektriği meydana getiren son derece küçük atomların titreyişini, yürüyüşünü, bu cismin ve onu çevreleyen uzayın içinde fark etmeye çabalamaktadır.

Organik yaşamı ele alan bilimlerde, tür ve tür değişimleri kavramı silinmekte ve onun yerine örnek ["tek tek, birey" anlamında; ç.n.] kavramı geçmektedir. Botanikçi ve zoolog, örneği -örneğin yaşamını, çevreye uyumunu- incelemektedir. Kuraklığa ya da neme, sıcağa ya da soğuğa, besin bolluğuna ya da yokluğuna ve dış çevrenin etkilerine az ya da çok duyarlı olmasına bağlı olarak örnekte meydana gelen değişimlerden doğacaktır türler; ve türün geçirdiği değişimler, biyoloğa göre, bileşkelerden başka bir şey değildir artık -ayrı ayrı her bir

örnekte meydana gelen değişiklikler toplamıdır. Örnekler, yaşadıkları ortamların sayısız etkilerine tek tek maruz kalarak ve her biri bu etkilere kendi tarzında yanıt vererek nasıl bir değişim geçiriyorsa, tür de o değişimi geçirecektir.

Fizyolog, bir bitkinin ya da bir hayvanın yaşamından söz ettiğinde, burada gördüğü şey, tek ve bölünmez bir karakterden çok, bir yığılma, ayrı ayrı milyonlarca örnekten oluşan bir kolonidir. Kendi aralarında birbirlerine sıkıca bağlı, birbirlerinin iyiliğinden ya da kötülüğünden etkilenen, ama her biri kendi hayatını yaşayan sindirim organlarının, duyusal, sinirsel organların, vs. federasyonundan söz eder size. Her organ, her organ parçası, gerektiğinde, yaşamlarına elverişsiz olan koşullara karşı mücadele etmek için bir araya gelen bağımsız hücrelerden oluşur. Birey, federasyonlar dünyasıdır, kendi başına bir kozmostur o!

Fizyolog bu dünyada özerk kan hücrelerini, dokuları, sinir merkezlerini görür; işgalcilerle mücadele etmek için vücudun mikrop kapmış bölgelerine doğru yönelen milyarlarca beyaz zerreciği -fagositleri- fark eder. Dahası da var: Günümüzde, fizyolog, her biri kendi hayatını yaşayan, kendisi için mutluluk arayan ve kendi dışındakilerle gruplaşma, işbirliği yoluyla buna erişen özerk elementlerden oluşan bir dünyayı her mikroskobik hücrede keşfetmektedir. Kısacası, her örnek/birey organlar kozmosudur, her organ hücreler kozmosudur, her hücre son derece küçük zerreciklerin kozmosudur; ve bu karmaşık dünyada, bütünün mutluluğu, örgütlü maddenin en küçük mikroskobik parçalarının tek tek yararlandığı mutluluk toplamına tümüyle bağlıdır.

Böylece, yaşamın felsefesinde gerçek bir devrim meydana geliyor.

Fakat bu devrim en uzun erimli sonuçlarına psikolojide erişmektedir.

Psikoloğun, insanı bütünlüklü, tek ve bölünmez bir varlık olarak görmesinin üzerinden pek uzun zaman geçmedi. Dini geleneğe bağlı kalan psikolog, insanları iyi ve kötü, zeki ve aptal, bencil ve fedakâr diye sınıflandırmayı seviyordu. On sekizinci yüzyıl materyalistlerinde bile ruh fikri, bölünmez kendilik fikri varlığını sürdürmeye devam ediyordu.

Fakat bugün hâlâ bu dili konuşan bir psikolog hakkında ne düşünürüz? Günümüzün psikoloğunun insanda gördüğü şey, her biri bağımsız olarak işleyen, dengeleri sürekli olarak kurup bozan, birbirinden ayrı sayısız yetenek, kendi aralarında eşit, özerk eğilimdir. Bu psikoloğa göre, bütün olarak ele alındığında insan, tüm bu çeşitli yeteneklerin, beyin hücreleriyle sinir merkezlerinin tüm bu özerk eğilimlerinin sürekli değişen bileşkesinden başka bir şey değildir. Bunların her biri, diğerlerini etkileyecek kadar birbirlerine bağlıdır, fakat merkezî bir organa -ruha- bağımlı olmadan kendi hayatlarını yaşarlar.

İçinde bulunduğumuz dönemde tüm doğa bilimlerinde derin bir dönüşümün meydana gelmekte olduğunu, daha geniş ayrıntılara girmeme gerek kalmadan görebiliyorsunuz. Bu dönüşüm, doğa bilimlerinin analizlerini, önceleri ihmal edilmiş ayrıntılara yöneltmelerinden kaynaklanmıyor. Hayır! Bunlar hiç de yeni olgular değil, bu olguları kavrayış tarzı evrim geçirmektedir. Bu eğilimi birkaç kelimeyle ifade etmek gerekirse, bilimin geçmişte büyük sonuçları ve -bir matematikçinin entegraller dediği- büyük toplamları incelemekle uğraştığı; günümüzde ise, özellikle son derece küçük olanları, bu toplamları oluşturan örnekleri incelediği, bu örneklerin hem bağımsızlığını ve bireyselliğini hem de birbirlerine en yakın olacak şekilde toplaşmalarını artık kabul etmek zorunda kaldığı söylenebilir.

İnsan zihninin doğada keşfettiği ve özünde olguların belli

bir istikrar durumundan başka bir şey olmayan uyuma gelince, modern bilgin bunu günümüzde kuşkusuz önceden hiç bilmediği kadar iyi bilir. Fakat bunu, belli bir plana göre tasarlamış, zeki bir iradenin önceden oluşturduğu yasaların eylemiyle açıklamaya çalışmaz.

"Doğa yasası" olarak adlandırılan şey, bizim hayal meyal sezdiğimiz bazı olgular arasındaki ilişkiden başka bir şey değildir ve her doğa "yasası"nın koşullu bir nedensellik karakteri vardır; yani: Bir olgu belirli koşullarda meydana geliyorsa eğer, ardından başka bir olgu gelecektir. Hiçbir yasa olgunun dışında değildir: Her olgu ardından geleni yönetir, yasa değil.

Doğanın uyumu dediğimiz şeyde, önceden tasarlanmış hiçbir şey yoktur. Çarpışmaların ve rastlantıların cilvesi, bu uyumu yaratmaya yetmiştir. Falanca olgu yüzyıllar sürecektir, çünkü temsil ettiği adaptasyonun, dengenin yerleşmesi yüzyıllar almıştır; oysa ki anlık bir denge durumu bir anda doğduğundan, diğeri de bir an sürecektir. Güneş sistemimizi oluşturan gezegenler çarpışmıyor ve birbirlerini her gün yok etmiyorlarsa, milyonlarca yüzyıl varlıklarını sürdürüyorlarsa, bunun nedeni, birbirlerinden habersiz milyonlarca gücün bileşkesi olarak, milyonlarca yüzyıl sonunda oluşmuş bir dengeyi temsil ediyor olmalarıdır. Volkanik sarsıntılar kıtaları sürekli yok etmiyorsa, bunun nedeni, molekül molekül oluşmaları ve bugünkü biçimlerini almaları binlerce ve binlerce yıl sürdüğü içindir. Ama şimşek bir an sürer, çünkü dengenin anlık olarak bozulmasını, güçlerin ani bir biçimde yeniden dağılmasını temsil eder.

Böylece uyum, tüm güçler arasında oluşmuş geçici denge olarak, eğreti bir adaptasyon olarak kendini gösterir. Bu denge tek bir koşulla sürecektir: Sürekli olarak dönüşme, tüm karşıt eylemlerin bileşkesi olmayı her an sürdürme. Bu güçlerden birinin bile hareketi bir süre için engellense uyum yok olur. Güç, etkisini biriktirir, güç ortaya çıkmak zorundadır, eylemini uygulamak zorundadır, başka güçler onun ortaya

çıkmasını engelliyor diye yok olacak değildir, ama dengeyi bozar, uyumu parçalar, yeni bir denge konumu ve yeni bir adaptasyon yaratmaya çabalar. Tıpkı bir volkanın patlaması gibi; hapsedilmiş güç, akkor halindeki gazın, lavın ve küllerin püskürmesini engelleyen taşlaşmış lavları sonunda parçalar. Tıpkı devrimler gibi.

Benzer bir dönüşüm, insanı konu alan bilimlerde de görülür.

Örneğin, krallıkların tarihi olmuş olan tarihin, halkların tarihi olmaya doğru evrildiğini, ardından da bireylerin incelemeye alınacağını görüyoruz. Tarihçi, herhangi bir milletin üyelerinin falanca dönemde nasıl yaşadıklarını, inançlarının, yaşam yollarının neler olduğunu, önlerine koydukları toplumsal idealin ne olduğunu ve bu ideale doğru ilerlemek için hangi araçlara sahip olduklarını bilmek ister. Eskiden ihmal edilen tüm bu güçlerin eylemi sayesinde büyük olguları yorumlayacaktır.

Aynı şekilde, hukuk ilmini inceleyen bilgin de artık herhangi bir yasayı incelemekle yetinmemektedir. Etnolog da böyledir, o da art arda gelen kurumların nasıl doğduğunu bilmek istemektedir; bu kurumların çağlar boyunca geçirdiği evrimi izlemekte ve bu incelemeyi yaparken de, yazılı yasadan çok meçhul kitlelerin yapıcı dehasının her dönemde ifadesini bulduğu yerel geleneklere, "gelenek ve görenek hukuku"na yönelmektedir. Bu doğrultuda yepyeni bir bilim hazırlanmaktadır. Bu bilim, doğa bilimlerinin Doğa olaylarını yorumlayış tarzıyla tarihi yorumlamayı başararak, okulda öğrendiğimiz yerleşik kavramları altüst edeceğe benzemektedir.

Başlangıçta milletlerin zenginliğini inceleyen ekonomi politik, günümüzde, bireylerin zenginliğini inceler hale gelmiştir. Herhangi bir milletin önemli ölçüde bir dış ticaret yapıp

yapmadığını bilmek üzerinde daha az durmaktadır; köylünün ve işçinin kulübesinde ekmeğin eksik olmadığından emin olmak istemektedir. Bütün kapıları çalar -sarayın kapısını da yoksul evinin kapısını da- ve hem zengine hem de yoksula sorar: "Zaruri ihtiyaçlarınızı ve lüks ihtiyaçlarınızı hangi noktaya kadar tatmin edebiliyorsunuz?" Ve, en hayati refah ihtiyaçlarının insanların onda dokuzunda bulunmadığını saptadığında, bir bitki ya da bir hayvan karşısındaki fizyolojistin kendine soracağı soruyu sorar: - "Herkesin ihtiyaçlarını, asgari güç harcayarak tatmin etmenin yolu nedir? Bir toplum herkesin, dolayısıyla tek tek her bir kişinin en büyük miktarda tatmin ve mutluluk sağlamasını nasıl garanti edebilir?" İktisat biliminin geçirdiği dönüşüm bu yöndedir; uzun süre boyunca zengin azınlıkların çıkarları yönünde yorumlanmış olguların basitçe saptanması olduktan sonra, sözcüğün gerçek anlamında bir bilim -insan toplumlarının fizyolojisi- olmaya (daha doğrusu, bilim olmak için unsurlar hazırlamaya) yönelmektedir.

Bilimlerde yeni bir bütünsel bakışın yanı sıra, yeni bir felsefe de oluşmaktadır. Günümüze kadar egemen olmuş toplum kavrayışından tamamen farklı yeni bir toplum kavrayışının da oluşmakta olduğunu görmekteyiz. Anarşi adı altında, toplumların geçmiş ve şimdiki yaşamlarının yeni bir yorumu ortaya çıkarken, aynı zamanda, geleceklerini içeren bir öngörü de oluşmaktadır; her ikisi de, sözünü ettiğim doğa kavrayışıyla aynı anlayış içerisinde tasarlanmaktadır. Böylece anarşi, yeni felsefenin bütünleyici bir parçası olarak ortaya çıktığından, anarşist de çağımızın en önemli düşünür ve şairleriyle çok fazla noktada buluşmaktadır.

Gerçekten de, insan beyni papazlardan, askeri şeflerden, bunların tahakkümünü tesis etmeye çalışan yargıçlardan ve bu tahakkümü sürdürmek için para alan bilginlerden oluşan

azınlıkların beynimize kazıdığı fikirlerden kurtuldukça, bu tahakkümcü azınlıklara yer olmayan bir toplum kavrayışının doğduğu açıktır. Önceki kuşakların emeğiyle birikmiş tüm toplumsal sermayeye sahip olan bu toplum, bu kârlı sermayeyi herkesin çıkarına uygun kılmak için örgütlenir ve azınlıkların iktidarını yeniden tesis etmeden kendi kendini oluşturur. Bu toplumun bağrında sayısız çeşitlilikte kişisel kapasite, huy ve enerji bulunur: Kimse dışlanmaz. Mücadeleyi, çatışmayı bile gerekli kılar; çünkü, kurumlaşmış bir otoritenin ağırlığının terazinin bir kefesine konulmadığı, serbestçe tartışılan çatışma dönemlerinin, insan dehasının en büyük gelişme gösterdiği dönemler olduğunu bilir. Geçmişin biriktirdiği servetlerin tümünde toplum üyelerinin aslında eşit hakkı olduğunu kabul ederek, sömürenlerle sömürülenler, yönetenlerle yönetilenler, ezilenlerle ezenler arasındaki ayrımı reddeder ve kendi bağrında belli bir uyumlu bağdaşma oluşturmaya çalışır. Bunu, varsayımsal olarak toplumu temsil etme iddiasındaki bir otoriteye tüm üyelerinin boyun eğmesini sağlayarak değil, tektiplilik oluşturmaya çalışarak değil, tüm insanları serbest gelişmeye, serbest inisiyatife, serbest eyleme ve serbest işbirliğine davet ederek yapar.

Bireyselliğin en eksiksiz gelişimini amaçlarken, bunu da, hayal edilebilecek her amaç için, mümkün olan her düzeyde, her görünüm altındaki gönüllü işbirliğinin en yüksek gelişimiyle birlikte düşünür: Sürekli değişen ortaklık; bu ortaklığın süresini kendi içindeki unsurlar belirlerken, her an biçim değiştirerek herkesin sayısız özlemlerine en iyi şekilde cevap verir. Kısacası, yasada somutlaşan, önceden tasarlanmış biçimlerden tiksinen bir toplum; sayısız çeşitlilikte güçle, sayısız etki arasında sürekli değişen ve geçici denge içinde uyum arayan bir toplum; bu güçlerin kendi akışlarını izlediği ve özellikle açıkça meydana gelme ve karşı güçlerle dengelenme özgürlüğü sayesinde, gelişme yönünde ilerledikleri zaman kendilerine uygun enerjilerin ortaya çıkmasını teşvik edebildikleri bir toplum.

Bu toplum kavrayışı ve ideali elbette yeni değildir. Tersine, halka ozgu kurumların -klan, komün, köy, meslek birliği, "lonca" ve hatta ılk donemlerdeki Orta çağ şehir komunu- tarihini analız ettığımızde, toplumu bu fikir doğrultusunda oluşturan halkın bu eğılımıyle karşılaşıyoruz; egemen azınlıklar bu eğilimı her zaman engellemeye çalışmıştır. Tum halk hareketlerı bu damgayı az çok taşır. Bapdistlerde ve onculleründe, o donemde kullandıkları dini jargona rağmen, bu fikırleri açıkça ıfade edılmış olarak buluruz. Ne yazık ki, demokratik anlayış bu ıdeali geçen yuzyılın sonuna kadar lekelemeye devam etti ve ancak günumuzde, toplumsal olguların gozlenmesınden çıkarılmış bır toplum kavramı olarak dini kundağından kurtulmuş gözükmektedir

Herkesin yalnızca kendi iradesıyle kendını yonettığı (bu irade, elbette, her bır kişinin maruz kaldığı toplumsal etkılerin sonucudur) toplum ideali, ıktisadı, siyası ve ahlâki yanıyla ancak gunümüzde ortaya çıkmaktadır; ve bugunku uretimimizin yüksek duzeyde toplumsal karakterı dolayısıyla bızım modern toplumlarımıza dayatılan komunizmin gereklılığine dayanarak, yine ancak gunumuzde kendinı gostermektedir

Gerçekten de, iktısadı kolelık var oldukça ozgurlukten soz etmenın nafile olduğunu gunumuzde çok iyi bılmekteyiz.

"Ozgurlukten soz etme -yoksulluk kolelıktır!" sozu boş bir söz değildir. Bu soz genış ışçı kitlelerinin fikırlerinde yer etmiştir, donemın tum edebıyatına sinmiştir, başkalarının yoksulluğuyla yaşayanları bile peşinden surukler ve geçmişte, somuruye hakları olduğunu ortaya koyuşlarındaki kibri gerı alır onlardan

Toplumsal sermaye edinmenin bugunku bıçımının surmemesi konusunda ıkı dunyadakı milyonlarca sosyalıst zaten hemfikirdir. Kapitalistler de bu biçimin suremeyeceğinın farkındadırlar ve geçmıştekı kendine guvenlerıyle bu somuruyu savunamamaktadırlar artık. Tek savunmaları ozunde bize şunu demekten ibarettir: "Siz daha iyi bir şey keşfedemediniz ki!" Mulkiyetın bugunku biçımlerinin içerdiği olumcul sonuçları yadsımaya ve kendi mulkıyet haklarını olumlamaya gelince, bunu yapamıyorlar Onlara serbestlık tanındıkça bu hakkı kullanmaya devam ediyorlar, ama bır fikre dayanmaya çalışmıyorlar Bu anlaşılır bir şeydir

Orneğin bakın şu Parıs şehrine! Yuzyılların yaratısı, tum bir mılletin dehasının urunu, yirmı otuz kuşağın emeğinın sonucu! Bu şehri guzelleştirmek, temizlemek, beslemek, ınsan dehasının urunu başyapıtlarla donatmak, burayı bir duşunce ve sanat merkezı haline getırmek için hergun çalışan bu şehrın sakini karşısında; tum bunları yaratmış olan bu ınsanlar karşısında, -buraları değerlı kılan biz hepimizken, biz olmadan buralar birer hıçken- Paris sokaklarını susleyen sarayların bugunku yasal mulk sahıplerının hakkı olduğunu nasıl savunabiliriz?

Boyle bir yalan halkı eğitenlerin maharetiyle bır sure daha surebılir. Geniş ışçı yığınları bunun uzerınde duşunmeyebılir bile. Fakat bir avuç duşünen insan bu soruyu kurcaladıklarında ve tek tek herkese sorduklarında, alacakları cevap kuşkuya yer bırakmaz Halkın sağduyusu şoyle der. "Onlar zengınlıklere çalıp çırparak sahip oluyorlar!"

Çepeçevre on fersah mesafedekı her toprak parçasının hıkâyesını bize anlatabilecek olan kişi koylunun ta kendisiyken, bu senyorluk toprağının ya da burjuvaya ait şu toprağın meşru hak olarak mulk sahibine ait olduğuna nasıl ınandırabılırız o koyluyu? Hele ki, civardakı koylulerin çoğunun tek talebi toprakları ışletmekken, falanca beyefendının bu toprağı kendı ozel arazısi olarak korumasının millı yarar adına olduğuna nasıl ınandırabılırız onları?

Falanca fabrikanın ışçisi ya da filanca maden ocağının madencısı, ticari ve sanayı buyuk mulkiyetin uzerınde yukseldığı Panamaları, şarap kadehlerini, Fransız ve Turk de-

miryollarını, devlet talanını ve yasal hırsızlığı açıkça görmeye başlamışken, bu işçiyi ya da madenciyi fabrikanın ve maden ocağının şu anki sahiplerine hakkaniyetle ait olduğuna nasıl inandırabiliriz?

Aslında, kitleler, sömürülenlerin inancını değiştirmekten ziyade sömürücülerin sömürme haklarını onaylamak için ekonomistlerin yaydığı safsatalara asla inanmadılar! Varlıklı sınıflardan hiç destek bulamayan, sefalet içinde ezilen işçi ve köylüler, zaman zaman isyanlarla hak talep etmiş olsalar da, kendilerine her şeyin yapılmasına izin verdiler. Şehirlerdeki herhangi bir işçi, kişisel mülkiyetteki sermayenin bir servet fonu yaratarak bir gün herkese pay edileceğine ve herkesin bundan yararlandırılacağına bir an inansa bile bu yanılsama da diğer sayısız yanılsama gibi yok olacaktır. İşçi yoksul olduğunu, yoksul kalacağını fark eder; kendi çabalarıyla oluşmuş zenginliklerin en ufak bir bölümünü bile efendilerinden koparmak için ya isyana ya da greve başvurmalıdır, yani aç kalma korkusunu kabullenmeli ve imparatorluğun, krallığın ya da cumhuriyetçilerin yayılım ateşine maruz kalmazsa eğer hapse atılmayı göğüslemelidir.

Fakat, bugünkü sistemin derinliklerinden gelen bir başka kötülük de giderek su yüzüne çıkmaktadır. Özel mülkiyet düzeninde, yaşamaya ve üretmeye yarayan her şey -toprak, konut, besin ve çalışma araçları- birkaç kişinin eline bir kez geçtiğinde, bunlar, refahı herkese dağıtmak için gerekli olan şeyi üretmeyi sürekli olarak engellerler. Emekçi, bugünkü teknik gücümüzün herkese yetecek bir refah sağlayabileceğini belli belirsiz de olsa hisseder, fakat kapitalist sistemin ve devletin bu refahı ele geçirmeyi nasıl dört bir yandan engellediğinin de farkındadır.

Maddi zenginliği sağlamak için gerekli olandan fazlasını üretmekten uzak olduğumuz gibi, yeterli olanı bile üretmiyoruz. Köylü yargıcın ve jandarmanın koruyuculuğundaki sanayi korsanlarının, panamistlerin park ve bahçelerine göz diktiğinde bunu anlar, çünkü o, kötü şaraba bandırılmış

ekmekle beslenilen köylere bolluk getirecek olan -ki o bunun farkındadır- ürünler yetiştirmeyi hayal etmektedir buralarda.

Madenci, haftanın üç günü, elini kolunu sallayarak dolaşmak zorunda kaldığında, yerin altından çıkarabileceği ve her taraftaki yoksul evlerinde ihtiyaç duyulan tonlarca kömürü düşünür.

Emekçi, fabrikası kapandığında ve iş arayarak sokaklarda koşuşturduğunda, Paris nufusunun beşte biri sağlıksız, kümes gibi evlerde yaşarken, kendi gibi işsiz duvarcı ustalarını görür; yığınla insanın ayağında giyecek ayakkabısı yokken işsizlikten yakınan kunduracıları görür. Bu örnekler çoğaltılabilir.

Gerçekten de, bazı ekonomistler aşırı-üretim üzerine kitaplar yazmaktan zevk alsa da ve her sanayi krizini bu nedene dayanarak açıklasalar da, Fransa'nın tüm nufusunun ihtiyaçlarını karşılamak için gerekenden çok daha büyük miktarlarda ürettiği tek bir malın adını anmaları istendiğinde yine de zor durumda kalırlar. Bu mal elbette buğday değildir: Ülke bunu ithal etmek zorundadır. Şarap da değildir: Köylüler pek az şarap içmekte ve onun yerine ispirto gibi bir şeyi tüketmektedirler, şehir nufusu, içine yabancı madde karıştırılmış ürünlerle yetinmek zorundadır. Ev de değildir bu mal: Milyonlarca kişi pencere yerine bir iki oyuk bulunan derme çatma kulübelerde yaşamaktadır hâlâ. İster iyi olsun, ister kötü, köy için hâlâ lüks bir nesne olan kitaplar hiç değildir. Gerektiğinden daha çok miktarlarda üretilen tek bir mal vardır. Devlet bütçesinden geçinenler. Ama ekonomi politik derslerinde bu metanın adı anılmaz, oysa ki metanın tüm özelliklerine fazlasıyla sahiptir, çünkü bunlar en fazla verene satarlar kendilerini.

Dolayısıyla, ekonomistin aşırı üretim diye adlandırdığı şey, sermayenin ve devletin yoksulluğa mahkûm ettiği emekçilerin alım gücünü aşan bir üretimden başka bir şey değildir. İmdi, bu tür aşırı üretim günümüz kapitalist üretiminin kaçınılmaz karakteristiğidir, çünkü -Proudhon'un da gayet i-

yi ifade ettiği gibi- emekçiler ucretleriyle kendi urettikleri şeyi satın alamazlarken omuzlarına basarak yaşayan aylaklar surusunu comertçe beslerler

Gunumuz ekonomik sisteminin ozu, işçinin uretmiş olduğu refahtan asla yararlanamaması ve ona zarar vererek yaşayanların sayısının surekli artmaya devam edeceğidir. Bir ulke sanayide ne kadar ileriyse bu sayı o kadar buyuktur Sanayi, ister istemez, herkesin ihtiyaçlarını gidermeye değil, belirli bir donemde, birilerine donemsel olarak en buyük kârları getiren şeye doğru yonelmiştir ve yonelmek zorundadır. Mecburen, bazılarının bolluk içinde yuzmesi başkalarının yoksulluğu uzerinde temellenecektir ve uretebildiklerinin yalnızca bir bolumu karşılığında satacakları emekleri olsun diye, çok sayıda insanın ne pahasına olursa olsun sıkıntı çekmesi gereklidir; yoksa, ozel sermaye birikimi asla olamaz!

Ekonomik sistemimizin bu karakteristik ozellikleri sistemin ozunu oluşturur Bu ozellikler olmadan sistem var olamaz, çunkü, açlık tehdidiyle zorlanmadıkça, kim işgucunu alabileceğinden daha azı için satar? Ve sistemin bu temel ozellikleri, aynı zamanda, onun mahkûmiyetine yol açan en belirleyici ozelliklerdir.

İngiltere ve Fransa, teknik gelişme bakımından geri kalmış ulusların ortasında sanayinin onculeri olarak kaldıkları surece; yunlu, pamuklu ve ipeklerini, demirlerini, makineleri ve bir dizi luks eşyayı, kendi zenginliklerini sağlayacak fiyatlarla, muşterilerinin zararına, komşularına satabildikleri surece; emekçi, ganimetten giderek buyuyen bir pay alabileceği umudu içinde tutulabilir Ama bu koşullar ortadan kalkıyor Otuz yıl oncenin geri kalmış ulusları da pamukluların, yunlulerin, ipeklerin, makinelerin ve luks malların onemli ureticileri olmaya başlamışlardır Hatta sanayinin bazı dallarında one bile geçmişlerdir ve buyuk biraderleriyle mucadele et-

tikleri geçmişte kalmış ticaret bir yana, kendi pazarlarında bile onlarla rekabet etmeye başlamışlardır. Almanya, Isviçre, Italya, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Japonya birkaç yıl içerisinde onemli sanayi ulkeleri haline geldiler. Meksika, Hindistan, hatta Sırbistan çok yakın mesafeyle birbirlerinin peşi sıra yurumektedirler Peki, Çinli de dunya pazarı için ureterek Japon'u taklit etmeye başladığında ne olacaktır?

Bundan çıkan sonuç, sıklığı ve suresi giderek artan sanayi krizlerinin birçok sanayi kolunda kronik hale geldiğidir. Şark'taki ve Afrika'daki pazarlar için mucadele de birkaç yıldan bu yana gundemdedir; Avrupa savaşının kılıcı yirmi beş yıldır Avrupa devletlerinin uzerinde sallanmaktadır. Ve bu savaş henuz patlak vermemişse eğer, bunun nedeni, belki de, devletlerin giderek daha çok borçlanmasını buyük finans gruplarının daha yararlı buluyor olmasıdır Fakat, buyuk banka kendi çıkarını savaşın patlak vermesinde gorduğu gun, insan grupları başka gruplara saldıracak ve evrenin finans efendilerinin işlerini yoluna koymak için kavgaya tutuşacaklardır.

Mevcut ekonomik sistemdeki her şey birbirine bağlıdır, her şey birbirine tutunuyor ve içinde yaşadığımız sanayi ve ticaret sisteminin çokuşunu kaçınılmaz kılmak için her şey birbiriyle yarışıyor. Bu çokuşun suresi, yuzyıllarla değil, birkaç yılla hesaplanabilecek bir zaman sorunundan başka bir şey değil artık Bir zaman sorunu -bizim açımızdan ise saldıracak enerjiyi bulma sorunu! Tembeller tarih yapamaz: Tarihe boyun eğerler!

Tum uygar ulusların bağrında çok guçlu azınlıkların ortaya çıkıyor olmasının ve geçmiş kuşakların emeğiyle birikmiş tum zenginliklerin topluluğa geri donuşunu yuksek sesle talep edıyor olmalarının nedeni budur Toprağın, madenlerin, fabrikaların, oturulan evlerin ve ulaşım araçlarının ortaklaş-

tırılması bu saygın kesimlerin çoktan sloganı haline gelmiştir. Baskı -zenginlerin ve güçlülerin bu gözde silahı- isyan etmiş ruhların muzaffer yürüyüşünü durdurmak için hiçbir şey yapamaz Milyonlarca emekçi, toprağı ve fabrikayı gaspçılardan can havliyle sökup almak için hâlâ kollarını sıvamıyorlarsa, emin olun ki, bunu istemedikleri için değildir Yalnızca, bunu yapmak için uygun koşulları bekliyorlar -enternasyonal bir hareketten destek görecekleri umuduyla, mevcut rejimi yıkmak için harekete geçebilecekleri 1848'dekine benzer bir momenti bekliyorlar.

Bu moment gecikmeyecek, çünkü Enternasyonal, 1872 yılında yönetenler tarafından ezilmesinden bu yana -özellikle o andan itibaren- en ateşli yandaşları genellikle önemini kavrayamasalar da, dev adımlar attı. Fikirlerde, duygularda, kalıcı ilişkilerde fiilen yer ederek inşa oldu. Fransız, İngiliz, İtalyan, Alman plutokrasisinin Enternasyonal'e hâlâ düşman oldukları doğrudur. Onlar, halkları her an birbirlerine saldırtabilirler Yine de, şundan emin olun ki, komünal ve toplumsal devrim Fransa'da gerçekleştiği gün, Fransa, Alman, İtalyan ve İngiliz halkları da dahil tüm dünya halklarının eski sevgisini yeniden kazanacaktır. Ve Almanya, bu arada belirtmeliyim ki bir devrime sanıldığından daha yakındır, evet, Almanya, bu devrimin -ne yazık ki Jakoben bir devrimdir bu- bayrağını diktiğinde, içinde bulunacağı bu yükseliş döneminin ve gençliğin tüm coşkusuyla bu devrime atıldığında, Ren'in diğer yakasında, cesur devrimcileri seven ve plutokrasinin kibrinden nefret eden bir halkın tüm sevgi ve desteğini bulacaktır.

Bu kaçınılmaz devrimin patlak vermesini şimdiye kadar geciktirmiş çeşitli nedenler vardır. Uluslararası ilişkilerin belirsizliği elbette önemlidir. Fakat, bence, tüm dikkatinizi üstüne çekmek istediğim daha derin bir başka neden vardır.

Genel olarak bilimlerden söz ederken bu konferansın başında kabataslak belirttiğime benzer derin bir dönüşüm bizzat sosyalistlerin fikirlerinde meydana geliyor -buna inanmamızı sağlayacak birçok işaret var Sosyalistlerin, arzuladıkları toplum örgütlenmesine dair belirsizlikleri, enerjilerini belli ölçülerde felç ediyor Başlangıçta, kırklı yıllarda, sosyalizm komünizm olarak sunulmuştu, tek ve bölünmez cumhuriyet olarak, iktisadi alana uygulanan diktatörlük ve idari Jakobenizm olarak sunulmuştu. Dönemin ideali buydu. O dönemin sosyalisti, ister dindar olsun ister serbest düşünceli, herhangi bir güçlü hükümete, hatta imparatorluğa boyun eğmeye hazırdı, yeter ki bu hükümet iktisadi ilişkileri emekçiden yana yeniden düzenlesin.

O dönemden bu yana derin bir dönüşüm meydana geldi, özellikle Latin halklarında ve İngiltere de. Idarî komünizm, tıpkı teokratik komünizm gibi, emekçinin midesini bulandırmaktadır. Ve bu iğrenme, Enternasyonal'de, kolektivizm adı altındaki yeni bir kavrayış ya da doktrinle kendini gösterdi. Bu doktrin, başlangıçta, şu anlama geliyordu: Üretim araçlarının (yaşamak için gerekli olanlar hariç) kolektif mülkiyeti ve her grubun, kendi üyeleri için, arzuladığı ücretlendirme türünü -komünist ya da bireysel- kabul etme hakkı. Ne var ki, bu sistem yavaş yavaş bireysel ücretlendirme ile komünizm arasında bir tür orta yola dönüştü. Günümüzde, kolektivist, üretime yarayan her şeyin ortak mülkiyet olmasını, ama her bir kişinin, üretime vermiş olduğu saat sayısına göre, çalışma vesikası karşılığında kişisel olarak ücretlendirilmesini ister. Bu vesikalar sayesinde toplumsal mağazalarda bulunan tüm malları, yine çalışma saatine göre değerlendirilecek olan maliyet fiyatından alabileceklerdir.

Fakat, bu fikri iyi analiz ederseniz, bunun özünün, bir dostumuzun özetlediği gibi, şuna indirgendiğine ikna olursunuz:

Çalışma ve eğitim araçlarının mülkiyetinde kısmi komü-

nizm; ekmek, konut, giysi için bireyler ve gruplar arasında rekabet;

Düşunce ve sanat eserleri için bireycilik;

Çocuklar, hastalar, yaşlılar için toplumsal yardımlaşma.

Tek kelimeyle, yaşamsal araçlar için mucadele, ama yardımseverliğin yumuşattığı mucadele. Yine Hırıstıyan özdeyişiyle karşı karşıyayız: "Tedavi etmek için, once yaralayın!" Ve sizın, serbestçe mucadele etmesine izın verilecek biri mi yoksa saygıdeğer devletın kurtarması gereken bıri mi olduğunuzu öğrenmek ıçın engizisyona her zaman kapı açıktır.

Bildiğiniz gibi fikir eskidir. Robert Owen'a kadar uzanır. Proudhon bunu 1848'de savundu; gunumuzde ise "bilimsel sosyalizm" halini aldı.

Bununla birlikte, bu sistemın kitlelerın ruhu üzerinde pek etkısı olmadığını da soylemek gerekir: Kitlelerin, bu sistemın ımkânsızlığını diyemesek de, sakıncalarını hissettiklerini soyleyebılırız.

Bırıncı olarak, herhangi bır ışe ayrılan zaman suresi gerçekleştirilen işin toplumsal yararlılığının olçusu olamaz. Adam Smith'ten Marx'a kadar, yalnızca emek suresiyle değerlendirilen uretim maliyetine dayanmak istenmiş değer teorileri, değer sorununu çozemediler Mubadele var olduğu sure ce, bir metanın değeri karmaşık bir nicelik halini alır; bu nicelik, ozellikle, ıhtıyaçları -eskıden bazı ekonomıstlerin söylediği gibi, bireyin değil, butunluğu ıçında ele alınan tum toplumun ihtiyaçlarını- ne olçude giderdiğine bağlıdır Değer, toplumsal bir olgudur Bir mubadelenın sonucu olan değerin ıkı yanı vardır: Zahmet yanı ve tatmin yanı; her ıkısı de bireysel değil, toplumsal yanlarıyla tasarlanmıştır.

Diğer taraftan, mevcut iktisadi rejimin kotulukleri analiz edıldiğinde, bu kotuluklerın ozunde, emekçının ış gucunu zorla satma gerekliliğinin yattığı fark edılır; emekçı de bunu gayet ıyı bilmektedir. Onundeki on beş gun boyunca yiyecek bır şeyi olmayan, gucunu herhangi bir kişiye satmaksızın ondan yararlanma ımkânı devlet tarafından elinden alınmış olan emekçi, kim iş vermeyi vaat ederse emeğını ona satar, emeğinin getirebileceği yararlardan vazgeçer, ureteceği ürunlerın aslan payını patrona terk eder, ozgurluğunden bile feragat eder, ureteceği şeyın yararı ve bunu uretme tarzı uzerıne goruş belirtme hakkını kullanmaz

Dolayısıyla, sermaye birikımı, sermayenin artı-değeri emme yeteneğinden değıl, emekçının içinde bulunduğu zorunluluktan, ış gucunu satma zorunluluğundan kaynaklanır -iş-gucunu satan kişi, bu gucun urettığı hıçbır şeyi geri alamayacağından, çıkarlarının zarar goreceğinden, alıcıdan daha aşağı konumda olacağından onceden emindir. Böyle olmasaydı, kapıtalıst asla onu satın almaya çalışmazdı Bu nedenle, bu sistemı değiştırmek ıçın, onun ozune, -satış ve alış- nedenine saldırmak gerekır. Sonuçlarına, yani kapitalizme değil.

Emekçiler bu durumun az çok fakındadırlar. Toplumsal devrımın, urunlerin dağıtımından ışe başlamazsa, yaşamak ıçın gerekli olan şeyleri -yani, konut, besın, giysı- herkese garantı etmezse gerçekte hiçbır şey olmayacağını giderek daha sık telaffuz etmektedirler Ve tum bunların, sahip olduğumuz guçlü uretim araçlarıyla tamamen mumkun olduğu bilinmektedir. Emekçı, ucret sistemine tabi kaldıkça, iş gucunu satmak zorunda oldugu kişinin kolesı olarak kalır bu alıcı ıster özel şahıs olsun, ister devlet.

Halkın zihniyeti -insanların beyinlerinden geçen bınlerce görüşun toplamı- şunu da hissetmektedir ki, eğer patronun ışgucunu satın alma ve denetleme rolunu devlet ustlenmek zorunda kalırsa, bu da ığrenç bir zorbalıktan başka bir şey olmayacaktır. Halk insanı soyutlamalarla akıl yurutmez, somut terimlerle duşunur, bu nedenle, "devlet" soyutlamasının, fabrıkadakı ya da atolyedekı dostları arasından devşirilen çok sayıda memur bıçımını alacağını hisseder ve bu durumun onların erdemleri uzerindekı etkısini bilir· bugun mukemmel arkadaşken, yarın katlanılmaz ıdareciler olurlar Ve, yeni kotulukler yaratmadan mevcut kotulukleri ortadan kaldıran bir toplumsal yapı kurmak ister

Bu nedenle, kolektivizm kitleleri asla heyecanlandırmadı, kitleler sürekli olarak komunizme geri donduler, fakat, kırklı yılların Jakoben otoritarizminden ve teokrasisinden giderek daha çok kurtulan bir komunizme, ozgur, anarşist komunizme.

Daha fazlasını soyleyeceğim Bu çeyrek yuzyılda Avrupa sosyalist hareketinde karşılaştığımız olaylar uzerine fikir yurute yurute, modern sosyalizmin liberter komunizme doğru adım atmaya mecbur kaldığını; ve bu adım atılmadıkça, halkın ruhundaki işaret ettiğim belirsizliğin, sosyalist propaganda çabalarını felç edeceğine ister istemez inanıyorum

Sosyalistlerin, tum topluluk uyelerine maddi yaşam garantisi sağlamanın toplumsal devrimin ilk eylemi olması gerektiğini, olayların zorlamasıyla artık kabul ettikleri kanısındayım

Fakat, sosyalistler bir adım daha atmak zorundalar Bu garantinin devlet tarafından değil, tamamen devletin dışında ve onun mudahalesi olmaksızın sağlanması gerektiğini de kabul etmek zorundadırlar.

Biriktirdiği tüm zenginliklere sahip çıkan bir toplum, uretim alanında gunde dort ya da beş saat fiili kol emeği karşılığında, herkese yeterli bolluğu rahat rahat sağlayabilir Bu sorun uzerinde duşunmuş olanlar, bizi zaten oybirliğiyle desteklemektedirler Eğer herkes, yediği ekmeğin, oturduğu evin, okuduğu kitabın, vs. nereden geldiğini çocukluğundan itibaren oğrenmeye çabalarsa ve eğer herkes kafa emeğini kol emeğine dayalı uretimin herhangi bir dalında çalışarak tamamlamaya alışırsa, az çok yakın bir geleceğin bize sağlayacağı uretim kolaylıklarına bile bel bağlamadan, toplum kolaylıkla bunun ustesinden gelebilir.

Uygarlaşmış bir toplumda, her bir kişinin ne kadar az çalışarak uretebileceğini ve bugun lafi bile edilemeyecek hangi

devasa eserlere girişebileceğini duşunmek için, gerçekten de gunumuzde insan iş gucunun akla hayale sığmaz gaspını bir an duşunmek yeter Ne yazık ki, ekonomi politik denen metafizik, kendi ozunu oluşturması gereken şeyle asla meşgul olmadı: Güçlerin ekonomisi.

Şu an sahip olduğumuz araç gereçlere sahip bir komunist toplumda zenginliğin olabilirliğinden hiç kuşku yoktur. Kuşkuların ortaya çıktığı noktalar şunlardır: İnsanın tum davranışları devlet kontrolune tabi olmadığında boyle bir toplum var olabilir mi? Avrupa toplumlarının, bunca fedakârlık pahasına bu yuzyılda elde edebildikleri azıcık kişisel ozgurluğu de refaha erişmek için feda etmek gerekmeyecek mi?

Bir kısım sosyalist, devletin sunağında ozgurluğu kurban etmeden boyle bir sonuca varmanın olanaksız olduğu kanısındadır. Bizim de dahil olduğumuz diğer bolumu ise, tersine, ancak ve ancak devletin ortadan kaldırılmasıyla, bireyin tum ozgurluğunun elde edilmesiyle, ozgur birleşmeyle, mutlak anlamda ozgur ortaklık ve federasyonla komunizme -toplumsal mirasımızın ortak mulkiyetine ve tum zenginliklerin ortak uretimine- varabileceğimiz kanısındadır.

Bu donemde tum diğerlerine baskın gelen ve sosyalizmin çozmeye yoneldiği sorun budur Bu sorun çozulmediği takdirde tum çabalar heba olabilir, ileriki gelişim tumuyle felç olabilir.

O halde bu sorunu, gereken tum dikkatle analiz edelim.

Bir sosyalist, geçmiş anılarına uzandığında, kapitalist sistemin ortadan kalkmasının, toprağın ve sermayelerin ozel mulkiyetinin ortadan kalkmasının tarihsel bir gereklilik olduğunu duşunmeye ilk başladığında içinde uyanan onyargılar yığınını kuşkusuz hatırlar.

Devletin, yasalarının, tum idari sisteminin, yonetmenin ve merkezileşmenin ortadan kaldırılmasının tarihsel bir zo-

runluluk olduğunu; bırı ortadan kaldırılmadan diğerinin ortadan kaldırılmasının maddi olarak imkânsız olduğunu gunumuzde ilk kez işiten kişıde de aynı şey meydana gelir Tum eğitimimız -dıkkat edin! Kilısenın ve devletin ortak çıkarları ıçın verdiği eğitim- bu duşunceye isyan eder

Aldığımız eğitım buna ısyan ediyor diye bu duşunce daha mı az doğrudur? Kendi ozgurluğumuz ıçın bunca onyargıdan fedakârlık yapmışken devlet onyargısı ayakta mı kalmalıdır?

Defalarca yapılmış olan devlet eleştırısini burada tekrarlamayacağım, devletın tarihsel rolunu analız etmeyi bir başka konferansa bırakıyorum Genel anlamdakı bırkaç saptama bize yeter.

Oncelikle şunu soyleyelim, insan, başlangıçtan ıtıbaren her zaman toplum halınde yaşamış olsa da, devlet, biz Avrupalı toplumlar ıçın hâlâ çok yeni olan bir toplumsal yaşam bıçimidir. İlk devletler kurulmadan once ınsan bınlerce yıl yaşadı, Makedonya ve Roma İmparatorluklarına varmadan once, Yunan ve Roma yuzyıllarca var oldu ve bız modern Avrupalılar için devletlerin tarihi ancak on altıncı yuzyıla uzanır Ozgur komunlerin yenılgısı ancak o donemde tamamlandı ve "devlet" adı verılen, askeri, adlı işlevlere sahip senyorluk ve kapıtalist otorite arasındakı bu karşılıklı guven o donemde oluştu

Gunumuzde devletın gasp ettiği tum ışlevlere sahıp olan başına buyruk gruplar arasındakı yerel bağımsızlık, ozgur bırlik ve orgutlenme fikırlerıne her duzeyde federasyon fikrine oldurucu darbe ancak on altıncı yuzyılda indirildi Dokuzuncu yuzyıldan on beşinci yuzyıla kadar var olmuş ve Avrupa'da buyuk bir donem olan Ortaçağın ozgur siteleri donemını yaratmış olan, gunumuzde ne yazık kı pek az okunan Sismondı ve Augustın Thierry'nın ozelliklerini gayet doğru keşfettikleri, federatif ılkeye dayalı bu orgutlenmeye, krallığın doğmakta olan iktidarı ile kilise arasındaki ittifak, bu donemde son verdı.

Senyor, rahip, tuccar, yargıç asker ve kral arasındaki bu işbirlığının tahakkumunu hangi araçlara dayandırdığını bılıyoruz. Bu işbirliği tum ozgur sozleşmelerın -koy cemaatleri, loncalar, işçi dernekleri, kardeşlikler ve Ortaçağ birliklerınınortadan kaldırılmasıyla sağlandı Kilise ve devlet tahakkumlerini, komun topraklarının ve lonca servetlerinin gasp edilmesiyle; insanlar arasındakı her çeşit ozgur anlaşmanın mutlak ve vahşıce yasaklanmasıyla; katliam, çark işkencesi, darağacı, aforoz ve odun ateşiyle kurdular. Kendi aralarında hiçbir doğrudan bağı kalmayan, bağıntısız teba yığını uzerınde bundan boyle egemen olmayı bu şekilde başardılar.

Tum Ortaçağ boyunca toprağı ışleyenlerın, zanaatkârların ozgurce uygulamış oldukları ortaklık hakkının ilk adımlarını, ancak bugun, yaklaşık yirmi yıldan sonra, mucadeleyle, isyanla yeniden elde etmeye başlıyoruz

Uygar milletlerin yaşamında şimdiden hakım olan eğilim nedir? Bu eğilim, uygar insanın sayısız ihtiyaçlarını tatmin etmek için binlerce ve binlerce ozgur topluluk inşa etmek, bir araya gelmek, birleşmek değil midir?

Gerçekten de, Avrupa, inceleme için, eğitim için, sanayi ve ticaret için, bılim, sanat ve edebiyat için, somuru ıçın ve somuruye direnmek için, eğlence için ve ciddı çalışma için, zevk için ve fedakârlık için, faal ve duşunen varlığın yaşamını oluşturan her şey ıçın gonullu ortaklıklarla doludur. Sıyasal, ıktısadı, sanatsal, entelektuel, her bir alanın en ucra koşesinden bu toplulukların doğduğunu goruyoruz. Kimilerinin omru gulun omru kadar kısa suruyor, kimileri on yıllarca surduruyorlar varlıklarını ve tumu de, her bir grubun, çevrenin, dalın ya da seksiyonun bağımsızlığını koruyarak, federeleşmeye, tek tek milletlerin ıçınde olduğu kadar sınırların öte-

sinde de birleşmeye ve uygar insanın yaşamını, ilmekleri bir birine geçen ve dolaşan bir ağla kapsamaya çalışıyorlar. Bunların sayıları şimdiden on binlerle ölçuluyor, milyonlarca uyeyi kucaklıyorlar; fakat, devletin ve kilisenin bu ortaklıkların birkaçına -ancak birkaçına- hoşgoru gostermeye başlamasından bu yana elli yıl bile geçtiği söylenemez.

Bu topluluklar her yerde devletin işlevlerine el koyuyorlar ve merkezî devletin eylemının yerine gonullulerin ozgur eylemini koymaya çalışıyorlar Ingiltere'de hırsızlığa karşı guvenlik bırliklerinin doğduğunu gorüyoruz; devletin elbette kendi kanatları altında tutmak ve kendı tahakkum aygıtları haline getırmek istediği, fakat ana fikri devletten vazgeçmek olan, toprak guvenliğini amaçlayan gonullu topluluklarının, kıyıların savunmasını amaçlayan toplulukların doğduğunu goruyoruz Ne kiliseyle ne de devletle bağı olan ozgur topluluklar, eğitimin geniş bır alanını gonullu eser yaratmak için şimdiden ele geçırdiler. Ve tum güçluklere rağmen, bu alanı istila etmeye başladılar, etkilerini şimdiden hissettiriyorlar

Ve, son uç yuzyıl boyunca elde ettiği ustunluğu korumaya çalışan devlete rağmen ve devlete karşı bu yonde ilerlemelerin gerçekleştiği saptandığında, gonullu topluluğun nasıl her şeyi istila ettiği ve gelişiminin ancak devlet gucuyle durdurulduğu gorülduğunde; modern toplumun güçlü bir eğilimini, gizil bır gucunu kabul etmek zorunlu hale gelmiştir Şu soruyu sorma hakkı doğmuştur artık. "Eğer beş, on ya da yirmı yıl ıçinde -onemı yok!- isyan edecek emekçiler, mulk sahipleri, bankerler, rahipler, yargıçlar ve askerler arasındakı soz konusu karşılıklı dayanışma topluluğunu parçalamayı başarırlarsa; halk, birkaç ay ıçin kendi kaderının sahıbi olursa, kendı yarattığı ve hukuken sahip olduğu zenginliklere kendısı el koyarsa, devlet denen bu ahtapotu gerçekten yeniden yaratmak isteyecek midir? Yoksa, bu zenginliklere sahip olmayı garanti etmek için, yaşamı karşılıklı olarak garanti etmek için ve yaşam için gerekli olacak şeyı uretmek için, her mahallin son derece çeşitlı ve her zaman değişen ihtiyaçları-

na ve karşılıklı anlaşmaya uygun olarak, basıtten karmaşığa doğru orgütlenmeyi mi deneyecektir?"

Halk yuzyılın egemen eğilimını mi izleyecektir, yoksa bu eğılime karşı durarak, çökmuş otoriteyi yeniden kurmaya mı çalışacaktır?

Eğitimli insan -Fourier'nin kuçümseyici deyişiyle, "uygar insan"- toplumun gunun bırınde yargıçsız, jandarmasız, gardiyansız kalıvermesi fikrinden korkar .

Fakat, açık yureklılıkle -bunun kitaplarda, yazılı kıtaplarda sıze soylenmiş olmasına ihtiyaç duyuyor musunuz?- şuna dikkat edın, bilgili insanlar, yazılı olan şeyleri genellikle başkalarından once ve onlardan daha iyi bilirlerse de halkı ve halkın yaşamını kesinlikle bilmezler

Polislerın kaynadığı Paris sokaklarında değil yalnızca, tek tük insanın geçtiği kır patikalarında da endişe duymadan gezebiliyorsak, bu guvenliği polise mi borçluyuz? Yoksa, daha ziyade, bızi gebertmek ya da soymak isteyen kımse olmamasına mı? Elbette, cebinde milyonlar olandan bahsetmi yorum. O adamı kısa sure oncekı bır dava haberınden oğreniyoruz bunu el çabukluğuyla soydular hem de tercihen sokak lambası sayısı kadar polisin de olduğu sokaklarda soydular. Hayır, ben kotu yoldan kazanılmış paralarla dolu kesesı için değil, canı için endişe duyan insandan soz ediyorum. Onun endişeleri yerinde midir?

Ayrıca, Karındeşen Jacques'ın marifetlerını Londra polisinin -hâlâ en faal polislerden biridir- gozleri onunde işlediği, ancak Whitechapel halkı bızzat peşine duştuğunde cinayetlerine son verdiği, kısa sure once, tecrubeyle sabitlenmedi mi?

Yurttaşlarımızla gundelık ılişkılerimizde, toplum karşıtı davranışların artmasını engelleyenin gerçekten de yargıçlar, gardıyanlar ve jandarmalar olduğuna inanıyor musunuz? Yasa manyağı olduğundan her zaman acımasız olan yargıç,

hafiye, muhbir, polis; adalet sarayı denen -şaka yollu boyle denır- bınaların çevresınde duşe kalka hayatlarını surduren tum bu karanlık işler çevirenler guruhu, topluma bol bol ahlâksızlık saçmıyor mu? Okuyun mahkeme haberlerini, perde arkasına şoyle bir göz atın, analizi dış gorunuşun otesine yoneltin, mıdenız bulanacaktır.

İnsanın tüm iradesini ve karakter gucunü olduren, gezegenin hiçbir yerinde rastlanmayacak kadar çok erdemsizliği duvarları içine kapatan hapishane, her zaman için bir suç universitesı olmamış mıdır? Mahkeme salonu bir acımasızlık okulu değil midir? Bu sorular çoğaltılabilir.

Devletin ve tüm organlarının ortadan kaldırılmasını talep ettiğımızde, gerçekte olmadıkları kadar mukemmel insanlardan oluşan bir toplum hayal ettiğımız söyleniyor bize · Hayır, bin kere hayır! Tek istediğimiz, bu tür kurumların, insanları gerçekte olduklarından daha kotu kılmamasıdır!

Çok ünlü bir Alman hukukçu olan Ihering, günün birinde, yaşamının bilimsel eserını kısaca ifade etmek amacıyla, toplum içinde toplumsal yaşamın surmesini sağlayan etkenlerı analiz etmeyı onune koyduğu bir risale kaleme almak istedi. *Der Zweck ım Rechte* (Hukukta Hedef); haklı bir une kavuşan eserin adı buydu.

Bu risalenin kapsamlı bir planını hazırladı ve çok derin bılgisiyle ıki zorlayıcı etkenı tartıştı: Ucretli çalışma ve yasada belirtilmiş diğer zorlayıcı biçımler Eserinin sonunda, zorlayıcı olmayan iki etkeni -görev duygusu ve sevgi duygusunubelirtmeye iki paragraf ayırdı ve bunlara bır hukukçu açısından haklı nedenlerle pek onem vermedi

Ama, ne oldu? Zorlayıcı etkenleri analiz ettikçe bunların yetersizliklerini fark etti Bunlara, ozlu analizlerden oluşan tum bir cildi ayırdı ve sonuç bu etkenlerın onemini azaltmak zorunda kaldı Son iki paragrafa geldiğinde, toplumun

zorlayıcı olmayan etkenleri uzerinde duşunmeye başladığında, bunların baskın, devasa onemini fark etti; kişisel sevgilerden kaynaklanan ıkı etken olan gonullu kısıtlama ve karşılıklı yardımlaşma uzerine birinci cildin ikı mısli kalınlıkta ıkınci bir cilt yazmak zorunda hissetti kendını ve toplumsal kurumlardan kaynaklanan özgür anlaşmaya kısmen değindi.

Oyleyse, okulda öğrendiğiniz formulleri tekrarlamaya son verın, bu fikırleri duşunun, Ihering'in başına gelen şey sizin de başınıza gelecektir: Toplumda, gonullu onamayla karşılaştırıldığında, zorlamanın taşıdığı asgarı onemi fark edeceksiniz.

Diğer yandan, Bentham'ın verdiği eski bir oğude uyarak, yasal zorlamanın -doğrudan ve ozellikle dolaylı- kotu sonuçlarını düşunmeye koyulursanız, o zaman, Tolstoy gibi, bızim gibi, bu guç kullanımından nefret edersiniz ve toplum karşıtı davranışları engellemek için toplumun daha etkili binlerce başka yola sahip olduğunu söylemeye varırsınız; gunumuzde toplum bu diğer yolları ihmal edıyorsa, bunun nedeni, kılı senin ve devletin verdiği eğitimin, korkaklığının, ruh tembelliğinin bu sorunları açıkça gormeyi engelliyor olmasıdır. Bir çocuk kabahat işlediğinde onu cezalandırmak çok kolaydır; bu tavır her turlu tartışmayı ortadan kaldırır! Bir insanın kafasını giyotinle uçurmak çok kolaydır değil mi? Ozellikle, parası yıllık olarak odenmiş bir Deibler varsa. Bu bızı suçun nedenlerini duşunme zahmetinden kurtarır.

Anarşistlerin geleceğe dair bir duş dunyasında yaşadıkları ve bugunun dunyasına gozlerini kapadıkları sık soylenen bir şeydir. Belki de, bugunun dünyasını fazlasıyla görüyoruz, gerçek renkleriyle hem de, yakamızı bırakmayan bu otoriter onyargılar ormanında baltayla dolaşmamızın nedeni budur.

Bızler ne hayal âleminde yaşıyoruz, ne de ınsanları olduklarından daha ıyi hayal ediyoruz, onları oldukları gibi goru-

yoruz. Bu nedenle, insanların en iyisinin bile otoritenin uygulamalarıyla ozde kotu kılındığını; "güçler dengesi" ve "yetkililerin denetimi" teorisinin, iktidara sahip olanların, aşağıladıkları "egemen halk"ı, yonetenin kendileri olduğuna ınandırmak için urettikleri ikiyuzlu bır formul olduğunu ileri suruyoruz. Biz insanları tanıdığımız için, yokluklarında insanların bırbırlerını boğazlayacaklarını duşunenlere şoyle seslenıyoruz· "Sınırdışı edilirken, 'yoksul tebam bensiz ne yapar!' dıye haykıran kral gibi duşunuyorsunuz."

Ah, keşke insanlar otorite utopyacılarının bize soz etmekten hoşlandıkları şu yuce varlıklar olsalardı, o zaman, gozlerimizi gerçekliğe kapayabılir ve onlar gibi, iktidara çağrılmış olduklarına ınananların ustunluğune dayanan bır hayal âleminde yaşayabilirdik. Belki de onlar gibi yapabılir ve yoneticılerın erdemıne inanabılırdık.

Erdemlı efendiler varken, kolelığın tehlikesı ne olabilir? Yaklaşık otuz yıl once sık sık sozu edılen o kole sahıbını hatırlıyor musunuz? Kolelerıyle bır baba şefkatıyle ılgılenmiyor muydu o? Kendı malı olan tembellerın, uyuşukların, basiretsiz çocukların açlıktan olmesını yalnızca o engelleyebilir. O, kolelerini isterse çalıştıra çalıştıra gebertebılir, ısterse dove dove sakatlayabilir! Asıl çıkarı iyi beslemekte, ıyi bakmakta, onlara kendi çocukları gibı davranmakta yatarken bunu nasıl yapabılır! Dahası, "yasa" gorevlerini unutan bir efendinin doğru yoldan ufacık bır sapmasını bile cezalandırmak için başımızda beklemiyor mu? Ah, kaç kez soylendı bunlar bize! Fakat, gerçekler oyledir ki, Brezılya'ya yaptığı yolculuktan donen Darwin, kolu bacağı kırılan kolelerin ıstırap dolu çığlıklarını, inıldeyen kadınların hıçkırıklarını, kelepçelerle sıkıştırılan parmaklarını omur boyu unutamadı.

Eğer ıktidara çoreklenmiş bu beyler, kendını halkın davasına adamış, gerçekten zeki varlıklar olsalardı, -ki otoriteye ovgü yağdıranlar bizi buna ınandırmaktan hoşlanırlar- patronlara ozgu ıdari utopyaların en guzelini bile kurabılirlerdi! Bu utopyada patron asla ışçiyi ezen bır zorba olmaz, işçi ba-

bası olurdu! Fabrika zevk alınan bır yer olur, emekçi kitleler de asla fiziksel çokuntuye maruz kalmazdı. Devlet, beyaz fosfordan kibritler ureterek kendi işçilerını zehırlemez, onun yerine kolaylıkla kırmızı fosforu koyardı. Yargıç, hapse attığı kışinin karısını ve çocuklarını yıllarca açlık ve sefalet-ten acı çekmeye ve gunun birinde anemiden olmeye mahkûm etme canılığını gostermezdı, savcı hitabet yeteneklerinin takdir gormesinden haz alıyor diye asla suçlunun kellesini istemezdi; ve yargıçların uygulamaya cesaret edemedikleri hukumlerı infaz edecek bir zindancı ya da bir Deıbler hıçbir yerde bulunamazdı Inanabılıyor musunuz! Ceplerindeki çeklerden ığrenen mebusların erdemlerını anlatmaya Plutarkhos'lar yetmezdı! İnzibat kıtası ağırbaşlı bir erdem yuvası olurdu, yurttaşlar duzenli orduların varlığından sevınç duyardı, çunkı askerler yalnızca çocuk bakıcılarının onunde gosteriş yapmak ıçın ve sungulerının ucuna çiçek demetleri takmak için tufeklerini ellerine alırlardı!

Ey guzel utopya! Yoneticilerın, sıradan olumlulerin zayıflıklarını neredeyse hiç tanımayan yuce bır kast oluşturdukları kabul eder etmez kurulan sevimli Noel duşu! Bu durumda, onların birbirlerını hiyerarşik olarak denetlemelerını sağlamak yeterli olurdu; ruzgârın devırdığı bir ağaç anayolu tıkadığında çeşitli idareciler arasında en fazla elli kadar yazışma yapılmasına ızin vermek yeterli olurdu Ya da, birbırleriyle ilişkilerınde her turlu zayıflığı gosteren ama efendıleri seçmek gerektiğinde bılge kesilen bu fanı kitlenin bu ıdarecıleri takdır etmesi yeterdi.

Yoneticilerın bızzat hayalini kurdukları tum bu yonetım bılimi bu tur utopyalarla doludur. Fakat, bu tur duşler kuramayacak kadar tanıyoruz ınsanları. Yonetılenlerin ve yonetenlerın erdemlerini olçmek için ıkı ayrı ağırlığımız, ıki ayrı olçumuz yoktur; bız, kendımizin de hatasız olmadığını ve içımızdeki en iyilerın ıktidar uyguladıklarında hızla çurudukıerini bılıyoruz. Insanları oldukları gibi kabul ediyoruz -insanın insanı yonetmesinden bu nedenle nefret edıyoruz ve bu-

na son vermek için, yeterli olmasa da, tum gucumuzle çalışıyoruz.

Ne var ki, yıkmak yeterli değildir. İnşa etmeyi de bılmek gerekir. Halkın, kendi yaptığı devrimlerinin tumünde hep aldatılmış olması, bunun üzerinde yeterince duşunulmemiş olmasından kaynaklanır. Halk, yıktıktan sonra, yeniden inşa gorevini gerçekleştirmek istedıği şeye dair az çok net bir kavrayışa sahip olan ve söz konusu durumda da otoriteyi kendi yararına yeniden tesis eden burjuvaziye bırakıyordu.

Bu nedenle anarşi, otoriteyi her cephesiyle yok etmeye çalıştığında; yasaların yürurlukten kaldırılmasını ve bu yasaları dayatmaya yarayan mekanizmanın yıkılmasını talep ettiğinde; tüm hiyerarşik orgutlenmeyi reddettiğinde ve özgür anlaşmayı savunduğunda; aynı zamanda, toplumsal geleneklerin değerli çekirdeğini de korumaya ve genişletmeye çalışır, bu çekirdek yoksa hiçbir insan ya da hayvan topluluğu varlığını bile surdüremez. Ne var ki, anarşi, bu toplumcul geleneklerin sürdurulmesini, birkaç kişinin otoritesinden değil, herkesin sürekli eyleminden talep eder.

Komünist kurum ve gelenekler topluma, yalnızca iktisadi guçlüklerin çozumu olarak değil, ınsanları birbırleriyle ilişkiye geçiren, her bir kişinin çıkarını herkesin çıkarı yapan ve onları bolmek yerine birleştiren ilişkileri kendi aralarında kurarak, toplumcul gelenekleri surdürmek ve geliştirmek için de uygulanır.

Gerçekten de, bir insan ya da hayvan topluluğunda bellı bir ahlâk duzeyının hangi araçlarla surduruleceği sorusunu sorduğumuzda, uç şeyı fark ederiz· Toplum karşıtı davranışların bastırılması, ahlâki eğitım ve karşılıklı yardımlaşma

uygulaması. Bu uçu de uygulanmış olduğuna gore, bunları sonuçlarıyla değerlendirebiliriz.

Baskının guçsuzluğune gelince, mevcut toplumdakı kargaşa ve bizim arzuladığımız, hepımızın kaçınılmazlığını hissettiği devrimin gerekliliği bunu yeterince kanıtlamıştır. Iktisadi alanda zorlayıcılık bizi sanayı zindanına surukledı; sıyaset alanında devlete yol açtı, yanı, ulus, tum ilişkılerınde merkezî otoriteye tabi olan oznelerin bağlantısız bir kutlesı haline gelsın diye, eskiden yurttaşlar arasında var olan tum bağlar imha edıldi (1793 Jakobenleri, monarşik devlete dırenmiş olan bağları bile kırdılar).

Zorlayıcı rejim yalnızca mevcut iktisadi, siyasal ve toplumsal sistemın kotülüklerini yaratmakla kalmadı, toplumların ahlâki duzeyını yukseltme konusunda tam bir acz içinde olduğunu da kanıtladı; toplumları erişmiş oldukları duzeyde tutmayı bile başaramadı. Çunku, uygar bir toplumda her an, her gün işlenen, yasaların ve yuksek mevkilerin koruması altında faılı meçhul kalan cinayetleri, iyiliksever bir perı herkese açıkça gosterirse eğer, toplum korkudan tir tir tıtrer. "2 Aralık" ya da "Kanlı Hafta" gibi en onemlı siyasal cınayetler çozulemedi, şairin dediği gibi, "buyüklerin tatmın olması için kuçuk zındıklara vuruluyor". Daha fazlası soylenebilir. Otorite, "suçluların cezalandırılması" yoluyla toplumu ahlâklı kılmakla kendini gorevlendirmiş olsa da, yeni suçlar bıriktirmekten başka bir şey yapmıyor!

Yuzyıllardan beri uygulanan baskı oyle kotu bir başarı kazandı ki, artık bır açmazdayız; bu açmazdan, otoriter geçmişimizin kurumlarında meşale ve balta taşıyarak çıkabiliriz.

İkinci etkene, ahlâki eğitime onem vermemek bizim ıçin mumkun değıldir -bu eğitim, özellikle toplum içında bılinçsizce aktarılan ve gundelik yaşamın olgularına ve olay-

larına ilişkin, her birimizin yaydığı fikir ve değerlendirme bütününe varan bir eğitimdir. Fakat bu güç, toplum üzerinde tek bir koşulla etkili olabilir: Kurumların uygulamalarından kaynaklanan ahlâksız öğretiler toplamının engel oluşturmaması koşuluyla.

Engelin varlığı durumunda, ahlâki eğitimin etkisi hiçtir, hatta zararlıdır bile. Hıristiyan ahlâkını ele alın: Çarmıha gerilmiş bir Tanrı adına konuşan, onun tüm mistik gücüyle, şehitliğin içli güzelliğiyle, cellatları affetmenin büyüklüğüyle hareket edebilen bir öğretiden hangi öğreti daha etkili olabilir ruhlar üzerinde? Yine de, bu dinden daha güçlü çıkan kurum oldu: Kısa süre içinde -İmparatorluk Romalı'na isyan eden- Hıristiyanlık bu Roma tarafından fethedildi: Onun özdeyişlerini, geleneklerini ve dilini benimsedi. Hıristiyan kilisesi Roma hukuku oldu ve bu haliyle, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde çağrı yaptığı yarı-komünist kurumların azgın düşmanı olan devletle zaman içinde ittifak yaptı.

Maarif bakanlığı genelgelerinin desteğindeki ahlâk eğitiminin Hıristiyanlığın sahip olamadığı yaratıcı güce sahip olduğuna bir an bile inanabilir miyiz? Peki ya, gerçekten toplumsal insanların öğretisi toplum karşıtı geleneklerden türeyen öğreti toplamı karşısında ne yapabilir?

Geriye üçüncü unsur kalıyor, kurumun kendisi [karşılıklı yardımlaşma kurumu kastediliyor, ç.n.]. Toplumsal davranışları alışkanlık, içgüdü düzeyine çıkaracak şekilde davranan kurumun kendisi. Kurum -tarih bize bunu kanıtlamaktadır- hedefini asla unutmadı, asla iki ağzı keskin bir kılıç gibi davranmadı; ve kurum zayıf düştüğünde, yalnızca o zaman, dın dokunulmazlık edinmeye çalışarak hareketsizleşmeye, kireçlenmeye çalışan gelenek, bireyi emiyor, onu tüm eylem özgürlüğünden yoksun bırakıyor ve böylece onu ilerlemeyi engelleyen şeye karşı ayaklanmaya zorluyordu.

Gerçekten de, geçmişte ilerlemenin unsuru ya da insan soyunun ahlâki ve entelektüel mükemmelleşmesinin aracı olan her şey, karşılıklı yardımlaşma pratiğine, insanların eşitliğini kabul eden ve insanları üretmek ve tüketmek için birbirleriyle ittifak yapmaya, işbirliği yapmaya, savunmak için birleşmeye, federeleşmeye ve anlaşmazlıklarını çözümlemek için kendi bağrlarından çıkarttıkları hakemlerden başka yargıç tanımamaya yönelten geleneklere borçludur.

Halkın dehasından kaynaklanan bu kurumlar bir an için özgürlüklerini kazandıklarında, bu kurumların gelişme yönünde yeni bir adım attıkları her seferinde, toplumun tüm ahlâki düzeyi, maddi serveti, özgürlüğü, entelektüel gelişimi ve kişisel özgünlük iddiası yükseliş evresine giriyordu. Ve, tersine tarihin akışı içinde, insanlar, ya bir yabancı fethin ardından ya da otoriter önyargıların gelişimi nedeniyle, yönetenler yönetilenler, sömürenler sömürülenler olarak giderek bölündükçe, ahlâki düzey düşüyordu; büyük çoğunluğun serveti birkaç kişinin zenginliğini sağlamak için yok oluyor ve bir süre sonra, yüzyıl ruhsuzlaşıyordu.

Tarihin bize öğrettiği şey budur. Otorite uygulamasıyla düşmüş olan toplumların ahlâki düzeyini yükseltmek için, özgür komünizm kurumlarına olan inancımızı tarihten alıyoruz.

Günümüzde, birbirimizi hiç tanımadan bile yan yana yaşıyoruz. Bir seçim günü mitinglerde rastlaşıyor, bir adayın sahte ya da hayal mahsulü inançlarını açıklayışını birlikte dinliyor ve evimize geri dönüyoruz. Devlet, kamu yararıyla ilgili tüm sorunları görev olarak üstlenmiştir, komşumuzun çıkarına zarar vermememiz, sağlamak ve gerektiğinde bizi cezalandırarak zararı onarmak onun görevidir yalnızca.

Komşunuz açlıktan ölebilir ya da çocuklarını gebertebilir -bu sizi ilgilendirmez; polisin işidir bu. Birbirinizi kısmen ta-

nırsınız, hiçbir şey sızi birleştirmez, her şey sizi birbirinize yabancılaştırmaya yöneliktir ve elinizden bir şey gelmediğinden, toplum karşıtı tutkuların ifrata varmasını engellemek için elinden geleni yapmasını Her Şeye Kadir Olan'dan istersiniz (eskıden bu bir Tanrı'ydı, şimdi devlettir).

Komunist bir toplumda, bu elbette böyle değildir. Komünizmin orgutlenmesi, adları ister parlamento olsun ister belediye meclisi ya da komun meclisi olsun, yasama topluluklarına emanet edilemez. Bu orgutlenme herkesin eseri olmalıdır, buyuk kitlenin yaratıcı dehasının urunu olmalıdır; komünizm dayatılamaz, herkesin surekli, gundelik çabası tarafından desteklenmedikçe yaşayamaz. Bir otorite atmosferi içine sokulursa boğulur.

Sonuç olarak, binlerce ve binlerce ortak iş için herkes arasında kalıcı bir ilişki yaratmadan komünizm var olamaz en küçük birimlerde -sokak, bitişık evler topluluğu, mahalle, komun- bağımsız, yerel yaşamı yaratmadan yaşayamaz. Lukse, incelemeye, yararlanmaya, eğlenmeye yonelik binlerce ihtiyacı tatmin etmek için toplumu binlerce topluluk ağıyla donatmazsa hedefine uygun davranmış olamaz -bu topluluklar yerel kalamaz, uluslararası olmak zorundadırlar (bılginler topluluğunun, bısikletçı birliklerinin, yardım kurumlarının, vs. zaten yaptığı gibi).

Komunızmın yaşamda zorunlu olarak yaratacağı toplumcu gelenekler -başlangıçta kısmi bile olsalar-, bu geleneklerin çekirdeğini surdurmek ve geliştirmek için, tum baskıcı aygıttan karşılaştırılmayacak biçimde daha etkili bir guç olurlar.

Işte, kilisenin ve devletin -fazlasıyla bildiğimiz berbat sonuçlarıyla- bize dayatma gorevini üstlendikleri adil anlaşma ruhunun gelişimini biz bu biçimden -toplumcu kurum talep ediyoruz. Şunu da belirtelim kı, bu duşunceler, Komünizm ile Anarşi'nin birlıkte yurutemeyeceğini ileri surenlere bizim cevabımızdır. Gorduğunuz gibi, her ikisi de birbirlerının zorunlu tamamlayıcısıdır

Bireyselliğin, bireysel ozgunluğun en guçlu gelişebilme

koşulu -yoldaşlarımızdan bırı bunu gayet iyı belirtmiştir- temel beslenme ve barınma ihtiyaçlarının tatmin edilmesi, doğa güçlerine karşı yaşam mucadelesinin basitleştirilmesi, gundelik geçim derdinin sıradan yanlarına zaman harcanmaması zekânın, sanatsal zevkın, yaratıcı ruhun ve dehanın tumunun rahatça gelişebilmesidır

Bireyciliğin en iyı temeli komunızmdır -bu bıreycılık, herkesi herkese karşı mucadeleye yonelten ve bugune kadar bilinen tek bireycılik değıl, insanın tum yetilerının tam anlamıyla açılımını, insanda var olan ozgunlukların yuksek duzeyde gelişimini, zekânın duygunun ve iradenin en buyuk verimliliğini temsil eden bıreyciliktir.

Idealımız bu olduktan sonra, bunun yakın ya da uzak bir gelecekte gerçekleşecek olmasının bizim için onemi yoktur!

Bizim gorevimiz, toplumu analiz ederek, evriminin belli bir anında ona ozgu olan eğilimleri açığa çıkarmak ve belirtmektır. İkinci olarak, bu eğilimleri bizim gibi düşunenlerle ilişkilerimiz içinde pratiğe geçirmektir. Son olarak da, bugunden itibaren, ama ozellikle devrimci donem boyunca, bu eğilimlerin gelişimine koştek olan kurum ve onyargıları yıkmaktır.

Hem barışçıl olarak hem de devrimci yollarla yapabileceğimiz tek şey budur, bu eğilimlerin gerçekleşmesine yardım ettiğimizde ilerleme için çalıştığımızı ve bu eğilimlere karşı yapılan her şeyın de ilerleme yonundeki yuruyuşu kostekleyeceğini biliyoruz.

Bununla birlıkte, evrelerden geçmekten sık sık soz edilir. Birinci evre olarak belirtilen evreye varmak için çalışmamız onerilir; elbette buraya varıldığında, yola devam edilecektir.

Fakat, bu şekilde akıl yurutmek, bana oyle geliyor ki, insanın ilerleyişinin gerçek karakterini tanımamak ve çok yanlış seçilmiş, askeri bir karşılaştırmayı kullanmaktır. Insan-

lık, yuvarlanan bir top olmadığı gibi, nizami yürüyen bir birlik de değildir. O, daha ziyade, kendisini oluşturan milyonların çeşitliliği içinde evrilen bir bütündür ve eğer bir karşılaştırma yapılmak istenirse, insanlığı, daha ziyade, hareket halindeki inorganik bir cismin yasalarıyla değil, evrimin yasalarıyla ele almak gerekir

Gerçek şudur ki, bir toplumun gelişiminin her evresi o toplumu oluşturan zekâların tüm faaliyetlerinin bir bileşkesidir: Bu milyonlarca iradenin izini taşır. Böylece, yirminci yuzyıl karşımıza hangi gelişme evresini çıkarırsa çıkarsın, toplum bu donemde ortaya çıkan liberter fikirlerin uyanışının damgasını taşıyacaktır. Ve bu hareketin derinliği, otoriter onyargılardan kopmuş zekâların sayısına, eski kurumlara saldırma enerjilerine, kitleler üzerinde bırakmış oldukları etkiye, ozgurleşmiş bir toplumun kitlelerin ruhunda açıkça ortaya çıkıyor olmasına bağlı olacaktır. Fransa'da liberter fikirlerin uyanışının topluma şimdiden canlılık kazandırdığı soylenebilir, bir sonraki devrim Jakoben devrimi olmayacaktır; ama yirmi yıl once patlak verseydi başka bir şey olamazdı.

Bu fikirler bir insanın ya da bir grubun icadı değil, donemin toplam fikir hareketlerinin sonucu olduğundan, gelecekteki devrimin sonucunun, ne olursa olsun kırklı yılların merkezileştirici ve diktatorce komunizmi olmayacağından, kısa sure once katılmamız istenmiş olan ve şu anda ancak alçak sesle savunmaya cesaret edilen otoriter kolektivizm de olmayacağından emin olabiliriz.

Dolayısıyla, "birinci aşama", yaklaşık yirmi yıl once bu şekilde adlandırılmış olan şey olmayacaktır -bu kesindir

Içinde bulunduğumuz donemde, sosyalist partinin tumu için onem taşıyan sorunun, toplum idealini kitlelerin ruhunda yeşeren liberter hareketle bağdaştırmak olduğunu, bunu gozleyerek saptayabileceğimizi, onceden belirtmiştim Bir diğer onemli sorun da, onceki devrimlerde eksik olan halk inisiyatifi ruhunu ozellikle kitlelerde uyandırmaktı

Gerçekten de, tum geçmiş devrimlerin başarısızlığa uğramasına yol açan engel, halk kitlelerinde örgütleyici inisiyatif yokluğuydu. Saldırıda hayran olunacak bir zekâ sergileyen halk, yeni yapının inşasında inisiyatif gösteremiyordu. Bu durumda, inşa gorevini mecburen eğitimli sınıflara, kendi toplum ideali olan ve kargaşadan kendi yararına elde etmek istediği şeyi bilen burjuvaziye terk ediyordu

Bir devrimde, yıkmak, devrimci gorevin ancak bir bolumudur. Yeniden inşa etmek gerekir ve yeniden inşa, ya kitaplardan oğrenilen geçmişin formullerine gore yapılacak ve halka bu dayatılmaya çalışılacaktır; ya da her kuçuk koyde ve her şehir merkezinde, sosyalist toplumu inşa etmek için kendiliğinden işlemeye başlayan halkın dehasına gore yapılacaktır. Ama bunun için halkın bir ideali olması gerekir. Bu nedenle halkın bağrında inisiyatif sahibi insanların olması ozellikle gereklidir.

Oysa, otoriter sosyalist parti de dahil tum partilerin, parti disiplıniyle, bilerek ya da bilmeyerek her zaman boğdukları şey, ozellikle emekçilerin ve koylulerin inisiyatifidir. Her şeyi emreden komitelerdir, merkezdir, orgutlenmenin birliğini tehlikeye atmamak için yerel organların itaat etmekten başka yapacakları bir şey yoktur Tum oğreti, tum yanlış tarih, tum anlaşılmaz bilim bu amaçla hazırlandı

Bu durumda, bu bayatlamış taktiği parçalamak için çalışacak olanlar, bireylerde ve gruplarda inisiyatif ruhunu uyandıracak olanlar, onların karşılıklı ilişkilerinde bu ilkelere dayanan bir eylem ve bir yaşam yaratmayı başaracak olanlar, çeşitliliğin, hatta çatışmanın yaşam olduğunu, tektipliliğin ise ölüm demek olduğunu anlayanlar yalnızca gelecek yüzyıllar için değil, ama açıkça gelecek devrim için çalışmış olacaklardır.

"Ozgurluğun tehlike ve sapmaları"ndan endişelenmemiz gerekmiyor Yalnızca hiçbir şey yapmayanlar hata yapmaz

Itaat etmekten başka bir şey bilmeyenlere gelince, onlar, ruhlarının ve toplumsal eğitimlerinin esinlediği yonde hareket etmeyı deneyerek kendı yollarını kendileri arayanlar kadar, hatta daha fazla hata ışlerler Yanlış anlaşılan ve ozellıkle yanlış uygulanan bıreysel ozgurlük fikırleri -dayanışma fikrinin kurumlar tarafından yeterınce vurgulanmadığı bir ortamda- elbette insanlığın toplumsal duygularını ayağa kaldıran davranışlara yol açabılır. Bunun olabıleceğini kabul edelim, ama bu, ozgurluk ilkesini bir kenara atmamız ıçin bir gerekçe mıdir? Özgür bir basının "sapma"larını engellemek amacıyla sansürü yeniden getıren, tektipliliği ve disiplını korumak için ilerici kesımleri giyotinle susturan efendilerın gerekçelerini kabul etmek ıçın bir neden mıdir bu? Bu tavır, sonuçta, 1793'te gördüğümüz gibi, gericiliğın zaferını sağlamanın en iyi yoludur

Bireyin ozgurluğu adına toplum karşıtı davranışların meydana geldiğini gorduğümuzde yapılması gereken tek şey, "herkes kendı için, devlet herkes için" ilkesini reddetmek ve bu davranışlar hakkında ne duşunduğumuzu yuzlerine karşı ve yuksek sesle soyleme cesaretını göstermektir. Bu, kuşkusuz, çatışmaya yol açacaktır; fakat çatışma yaşamın kendisidir Ve, bu davranışların, yalnızca basmakalıp fikirlerin etkısıyle yapılabilecek olan değerlendirmelerden çok daha doğru bir değerlendırmesı çatışmadan doğacaktır.

Bir toplumun ahlâki duzeyi bugun olduğu noktaya duştuğunde, bu topluma karşı isyanın kimi zaman tuyler urpertıcı biçimler alabileceğine onceden hazırlıklı olmalıyız; fakat bu nedene dayanarak isyanı baştan mahkûm etmeyelim. Kuşkusuz, mızrakların ucunda taşınan kelleler bizı iğrendırir; fakat eskı rejimin çeşıt çeşit darağaçları ve Victor Hugo'nun sozunu ettiği demir kafesler kanlı yuruyuşun nedenı değıl mıydi? 1871 yılında otuz beş bin Parisli'nin katliamının ve Thıers tarafından Paris'in bombardımana tutulmasının Fransız ulusu üzerinde çok buyuk bir vahşet etkisi bırakmadan geçıp gittiğini umalım; yakın donemdeki çok sayıda

mahkemede ortaya çıkartılan üst düzeydeki dolandırıcıların utancının ulusun kalbini artık kemirmediğini umalım Evet, bunu umalım, bunu ummaya yardım edelim! Fakat ya umutlarımız suya düşerse, bugunün guç sahiplerinın vahşetı halkın ruhunda iz bıraktı diye, tepedeki çamur en ücra yerlere bile sıçradı dıye, siz, genç sosyalistler, isyan etmiş halka sırtınızı mı doneceksiniz?

Ruhlarda meydana gelen boylesine derın bir devrimin fikir alanında kapanıp kalamayacağı, olgu alanında ifade bulacağı açıktır. Kısa surede hayattan kopartılmış şu genç filozofun -Marc Guyau- son otuz yılda yayımlanmış en iyi kitaplardan birinde[2] gayet iyi ıfade ettiği gibi, duşunce ile eylem arasında bir uçurum yoktur, en azından modern safsataya alışık olmayanlar için yoktur. Duşunce, zaten bır eylem başlangıcıdır

Yeni fikırler, tum ulkelerde, olası tum biçimler altında, çok sayıda isyan eylemi kışkırtmıştır: Sermayeye ve devlete karşı once bireysel isyan, ardından kolektif isyan -grev ve işçi ısyanı; her ikisi de, olgularda olduğu kadar ruhlarda da, kitlesel ısyanı, devrimi hazırlar. Bu noktada, sosyalizm ve anarşizm, evrımi izlemekten başka bir şey yapmadılar, buyuk halk ayaklanmaları yaklaşırken evrımı etkileyecek fikirler geldı her zaman.

Bu nedenle, isyan eylemlerının tekelini Anarşiye atfetmek yanlış olur. Gerçekten de, son çeyrek yüzyılın isyan eylemlerini gözden geçirdiğimızde, bunların değışik taraflardan kaynaklanmış olduğunu gorebiliriz.

Tum Avrupa'da işçi ve köylu kitlelerının sayısız ayaklanmasıyla karşılaşırız. Eskiden "eli boğrunde kalanların savaşı" olan grev, gunumuzde kolaylıkla bir isyan halını almakta-

2 La morale sans obligation ni sanction M Guyau

dır ve kimi zaman -Amerika Birleşik Devletleri'nde, Belçıka' da, Endülus'te- geniş boyutlara ulaşmaktadır. Isyana dönüşen grevci ayaklanmalarının sayısı iki kıtada da düzinelerle olçulür.

Diğer yandan, bireysel ısyan hareketi de mümkün olan tum ozelliklerle ortaya çıkmaktadır, tum ilerici partiler buna katkıda bulunmaktadır. Genç kadın ısyancı, sosyalist Vera Zasuliç'i II. Aleksandr'ın bir satrabına ateş ederken görüyoruz; sosyal-demokrat Hœdel ve cumhuriyetçi Nobiling'i Almanya ımparatoruna ateş ederken görüyoruz; fıçı işçisi Otero'yu Ispanya kralına ateş ederken, Mazzinici din adamı Passanante'yi İtalya kralını vururken görüyoruz. Sosyalızmden ve anarşiden nefret eden İrlandalı milliyetçilerin İrlanda'nın kırsal kesiminde orgutledikleri cinayetleri ve Londra'daki patlamaları görüyoruz II Aleksandr'a karşı şiddetli bir savaş açmış olan ve mutlakıyet rejimine bu isyanlarını otuz beş idam ve sayısız surgunle odeyen tum bir Rus gençleri kuşağını -sosyalıstler, anayasacılar, Jakobenler- goruyoruz. Belçikalı, Ingiliz ve Amerıkan maden işçilerinin duzenlediği sayısız suikasti goruyoruz. Ve ancak bu uzun listenin sonuna doğru, İspanya ve Fransa'daki isyan eylemleriyle anarşistlerin ortaya çıktığını goruyoruz

Bu donem boyunca, yonetimlerin düzenlediği toplu katliamlar ve tek tek cınayetler mutat akışını izlemektedir. Avrupa burjuvazisının alkışları arasında Versaille Meclisi, çoğunluğu mağlup Komun'un tutsakları olan otuz beş bin Parisli işçiyi katlettirdi. "Pinkerton eşkıyaları" -zengin Amerikan kapıtalistlerının bu ordusu sanatlarının kurallarına uygun olarak grevci emekçileri katlediyorlar. Rahipler, kıt zekâlı bir adamı Louise Michel'e ateş etmeye kışkırtırlarken, Louise Michel de, gerçek bir anarşıst o.arak, bu adamı savunup yargıçların elinden kurtarıyor. Avrupa dışında, Kanada yerlileri katlediliyor, Rıel boğazlanıyor, Matabelelerin kokü kazınıyor, Iskenderiye bombalanıyor; Madagaskar'daki ve başka yerlerdekı savaş adı verilen kasaplıklardan soz bile et

mıyoruz. Nihayet, iki dunyanın isyancı emekçilerıne, her yıl yuzlerce, kımı zaman binlerce yıllık hapıs cezası dağıtılıyor, onların karıları ve çocukları en koyu sefalete terk edilerek, babalarının sozum ona suçları onlara odetiliyor. Bu isyancılar Sibırya'ya, Tremiti, Liparia, Pantellaria Adalarına, Biribi'ye, Nouméa'ya ve Guyana'ya naklediliyor ve bu surgün yerlerinde mahkûmlar en ufak bir itaatsızlik karşılığında kurşuna dızılıyor...

Bu son çeyrek yuzyılda işçi sınıfının ve dostlarının çektiği ıstırapların bılançosunu çıkaran bir kitap ne muthış bir kitap olur! Kamuoyundan gızlenen ve bu akşam size aktarırsam bir kâbus gibi peşinizi bırakmayacak ne kadar çok korkunç ayrıntı vardır! Buyuk toplumsal devrımin onculerinin verdiği kurbanların listesi, her bir sayfasıyla muthiş bir öfkeye yol açar! Biz bu kıtabı yaşadık, her bırımiz, en azından, onun kan ve koyu sefalet dolu sayfaları arasında dolaştık.

Bunca sefalet ve ınfaz karşısında, bu Guyanalar, Sıbiryalar, Nouméas ve Biribiler karşısında, ısyancı ışçiye insan yaşamına saygı duymuyor diye itiraz edebilme cesaretını bulabılır mıyiz?

Bugun yaşadığımız her şey ınsan yaşamına saygıyı yok etmıyor mu? Oldurme emri veren yargıç ve bıyık altından gulumseyen toplumun rütbesizlerini Madrıd güneşi altında zıncire vuran ya da Paris sisleri altında giyotinle ıdam eden vekili, cellat; Bac-leh katliamının sorumlusu general ve katıllere boş ovguler yağdırmak için çabalayıp duran gazete muhabiri, "ustubeç yerine çinko kullanmanın maliyeti şu kadardır" diye cevap vererek, işçilerini ustübeçle zehırleyen patron; çığlıklarıyla duşman koyu uyandırmasın diye yaşlı bir kadını olduren sozum ona Ingılız coğrafyacı ve nikâhsız aldığı siyah kızı sadakatsizlik gerekçesiyle asan Alman coğrafyacı; tescil li katıl oldukları yuzlerınden okunan Bırıbi'nin acımasız gardiyanlarına on beş gun hapsi yeterli goren savaş danışmanı... hepsi, hepsi, mevcut toplumdaki tum bu insanlar insan yaşamından -pazarda beş para etmeyen bu tenden- mutlak nefre-

ti oğretiyorlar! Ve onlar; değerden duşmuş insan metasını boğazlayanlar, katledenler, oldurenler, kamu esenliği için boğazlamak, kurşuna dizmek ve oldurmek gerektiğini oğutleyen ozdeyişi din bellemiş olanlar, insan yaşamına yeterince saygı gosterilmiyor diye şikâyet ediyorlar!

Hayır, bayan ve bay yurttaşlar, toplum kısasa kısas yasasına başvurdukça, din ve yasa, kışla ve adalet sarayı, hapishane ve sanayı zindanı, basın ve okul, bireyin yaşamını azami oranda küçumsemeyi oğrettikçe, isyancıların bu topluma saygı gostermesini beklemeyin! Bu, toplumda asla rastlanmayan yumuşaklığı ve gonul yuceliğini onlardan beklemek olur.

Siz de bizım gibi, bireyın tam ozgurluğune ve sonuç olarak yaşamına saygı gosterilmesini istiyorsanız, hangi biçim altında olursa olsun, insanın insan tarafından yonetilmesini mecburen reddetmek zorundasınız; uzun sure şiddetle karşı çıktığınız Anarşi'nın ılkelerini kabul etmek zorundasınız. Bu ideali en ıyı gerçekleştirebilecek ve sızi isyan ettıren her turlu şiddete son verecek toplum bıçımlerını siz de bızimle birlikte aramalısınız.

Anarşizm

Anarşizm (Yunanca *an-* ve *arche*'den; otoritenin yokluğu anlamında), toplumun yonetımsiz olarak tasarlandığı bir yaşam ve davranış teorisine ya da ilkesine verilen addır Boyle bır toplumda uyum, ıtaat ya da yasa yoluyla değil, hem uretim ve tuketim amacıyla, hem de uygar ınsanın sonsuz çeşıtlılıkteki ihtiyaç ve ozlemlerini tatmin amacıyla ozgurce oluşturulmuş, bir toprak parçasına ya da mesleğe bağlı gruplar arasında akdedılen ozgur anlaşmayla sağlanır Bu ozellikler temelinde gelişen bir toplumda, ınsan faaliyetinin tum alanlarını şimdiden kaplamaya başlamış olan gonullu bırlikler, devletin tum işlevlerini ustlenecek şekilde çok buyuk bir yaygınlık gosterirler. Bu bırlikler, mumkun olan her amaç için -uretim, tuketim, mubadele, iletişim, sağlık duzenlemeleri, eğitım, karşılıklı destek, toprak savunması, vs.; diğer yandan da, bilimsel, sanatsal, edebi ve toplumsal alanda gıderek artan ıhtiyaçların tatmini için- yerel, bolgesel, ulusal ve uluslararası -geçıcı ya da az çok kalıcı-, her boyut ve derecede, sonsuz çeşitlılikte grup ve federasyondan oluşan iç içe geçmiş bir ağı temsil ederler

Dahası, boyle bir toplumda değişmez hiçbir şey olamaz. Tersine, -organik yaşamın tumunde gorulduğu gibi- uyum, çok sayıda guç ve etki arasındaki dengenin surekli değışen bıçimde yeniden duzenlenmesinden kaynaklanır (bu hedeflenir) ve bu guçlerin hiçbirinın devletin ozel korumasından yararlanmadığı olçude bu duzenlemeyi sağlamak kolay olur.

Eğer, bu hedeflenmişse, toplum bu ilkeler temelinde orgutlenmişse, insan, uretıcı çalışmada kullandığı guçlerini dev-

letin desteklediği kapitalist bir tekelde serbestçe uygulamakla sınırlı kalmaz. Dahası, iradesini cezalandırılma korkusu içinde kullanmakla ya da bireysel veya metafizik varlıklara itaatle de sınırlamaz. Bu sınırlanmaların her ikisi de insanın inisiyatif kaybına ve zihin koleliğine yol açar. İnsanın eylemlerine kendi anlayışı rehberlik etmelidir; bu anlayış, kaçınılmaz olarak, insanın kendi benliği ile çevresinin etik anlayışları arasındaki serbest etki ve tepkinin izlenimini taşır. Dolayısıyla, insan, tekelciler için aşırı çalışmanın ya da çoğunluğun koleliği ve zihinsel ataletinin engeliyle karşılaşmadan, entelektuel, sanatsal ve ahlâkı tum yeteneklerini kazanabilecek durumda olmalıdır. Insan eksiksiz *bireyselleşmeye boylelikle* erişebilir, yoksa ne mevcut *bireycilik* sistemi koşullarında ne de *Volksstaat* (halk devleti) diye bilinen herhangi bir devlet sosyalizmi sisteminde bu mumkundur

Dahası, Anarşist yazarlar, kendi kavrayışlarının bir Utopya olmadığını kabul ederler, bu kavrayışı, arzuladıkları kimi şeyleri postulat olarak kabul ederek, *a priori* yontemle inşa etmiş değillerdir. Her ne kadar Devletçi Sosyalizm anlayışı reformculardan geçici bir destek goruyor olsa da, Anarşistler kendi kavrayışlarının, halen geçerli olan *eğilimlerin analizi*'nden turedığını savunurlar. Tum yaşamsal ihtiyaçların uretimini olağanustu kolaylaştıran modern teknikteki ilerleme; bağımsızlık ruhunun gelişmesi ve her faalıyet dalında -eskiden kilisenin ve devletin elinde olarak kabul edilenler de dahil- ozgur inisiyatifin ve ozgur kavrayışın hızla yayılması, yönetimsizlik eğilimini kesin bir biçimde guçlendirmektedir.

Ekonomik kavrayışlarına gelince, Anarşistler, birlikte sol kanadı meydana getirdikleri tum Sosyalistlerle ortak olarak şu anda hukum surmekte olan toprak uzerindeki ozel mulkıyet sisteminin ve kâr amaçlı kapitalist sistemimizin hem adalet ilkelerine hem de vicdani yararlılık buyruklarına karşı duran bir tekel oluşturduğu kanısındadırlar. Bu tekel, modern tekniklerin, genel refahı sağlayacak şekilde herkesin

hizmetine sunulma başarısını engelleyen belli başlı engeldir. Anarşistler, ucret sistemiyle birlikte kapitalist uretimi ilerlemenin engeli olarak gorurler Diğer yandan, az sayıda insanın toprağı tekeline almasını sağlamanın ve kapitalistlerin, uretim fazlasının yıl yıl biriken kısmını oldukça orantısız biçimde sahiplenmelerini sağlamanın esas aracının devlet olduğuna da dikkat çekerler Sonuç olarak Anarşistler, kapitalizmle birlikte toprağın mevcut tekelleşmesiyle de mucadele ederlerken, sistemin ana destekçisi olarak devletle de aynı enerjiyle mucadele ederler. Devletin herhangi bir ozel biçimiyle değil, butun olarak devletle, ister monarşi olsun, isterse de referandum aracılığıyla yonetilen bir cumhuriyet olsun tum devletlerle mücadele ederler.

Antik ve modern tarihte (Makedonya Imparatorluğu, Roma İmparatorluğu, ozerk şehirlerin yıkıntısı uzerinde yukselmiş modern Avrupa devletleri), her zaman için yönetici azınlıkların yararına tekellerin kurulmasının aracı olmuş olan devlet örgütlenmesi bu tekellerin yıkılması için çaba gosteremez. Anarşistler, zaten devletin elinde toplanmış olan faaliyetlere (eğitim, devlet destekli dinler, toprak savunması, vs.) ilaveten, iktısadi hayatın tüm temel kaynaklarını -toprak, madenler, demiryolları, bankalar, sigorta, vs.- olduğu kadar belli başlı sanayi dallarının tumunu de devlete bırakmanın yeni bir tiranlık aracı yaratmak anlamına geleceğini de bilirler Devlet kapitalizmi, burokrasinin ve kapitalizmin gucunu attırmaktan başka bir işe yaramaz. Hakiki gelişme, hem *toprakların* hem de *insan faaliyetlerinin* desantralizasyonu yönundedir; merkezden periferiye doğru uzanan mevcut hiyerarşi yerine basitten karmaşığa giden serbest federasyon ruhunun, yerel ve şahsi inisiyatif ruhunun gelişiminde yatmaktadır

Çoğu Sosyalist gibi Anarşistler de, doğadaki her evrime benzer olarak, toplumun ağır ağır evriminin ardından kimi zaman devrim adı verilen hızlandırılmış evrim donemlerinin geldiğini kabul ederler, ve devrimler doneminin henuz ka-

panmadığı kanısındadırlar. Hızlı değişim dönemleri, yavaş evrim dönemlerini izleyecektir, bu dönemler evrim dönemlerinden yararlanacaktır; devletin gücünü arttırmak ve yaymak için değil, yerel üretici ve tüketici gruplarının her bir komün ya da yerel birimdeki örgütlenmeleri aracılığıyla, bu grupların bölgesel, hatta uluslararası federasyonları aracılığıyla devletin gücünü azaltmak için.

Yukardaki ilkelerin sonucu olarak, Anarşistler, mevcut devlet örgütlenmesinin parçası olmayı ve ona taze kan sağlamayı reddederler. Anarşistler, parlamentolarda politik partiler kurmaya çalışmadıkları gibi, emekçileri bu partileri kurmamaya davet ederler. Buna bağlı olarak, 1864-1866'da Uluslararası Emekçiler Birliği'nin kuruluşundan beri, emekçi örgütleri arasında fikirlerini doğrudan doğruya yaymaya ve parlamenter yasamaya umut bağlamadan, bu birlikleri sermayeye karşı dolaysız mücadeleye katmaya gayret göstermişlerdir.

Anarşizmin Tarihsel Gelişimi

Biraz önce kısaca tarif ettiğimiz toplum kavrayışı ve onun dinamik ifadesi olan eğilim, yönetimle ilgili hiyerarşik kavram ve eğilimlere karşıt olarak, insan soyunda her zaman var oldu, tarihin farklı dönemlerinde bu eğilimlerden kâh biri, kâh diğeri üstünlük sağladı. Klan, köy topluluğu, lonca, özgür Ortaçağ şehri gibi kurumların evrimini, kitleler aracılığıyla, Anarşist eğilime borçluyuz; kitleler bunlar aracılığıyla fatihlerin ve güç peşinde koşan azınlıkların tecavüzüne karşı direndiler. Aynı eğilim, Ortaçağ boyunca, özellikle ilk reform hareketlerinde ve bu hareketlerin önclerinde, büyük dini hareketlerde kendini büyük bir enerjiyle gösterdi. Aynı zamanda, skolastik-olmayan ve halkçı kökeni dolayısıyla âlimler arasında karşıt eğilimden daha az sempatı bulmuş olsa da, Lao-tse döneminden beri, bazı düşünürlerin yazılarında açıkça ifadesini buldu.

Profesor Adler'in *Geschichte des Socialismus und Kommunismus* adlı eserinde belirttiği gibi, Kyrene Okulu'nun kurucularından biri olan Aristippos (İÖ 430), daha o dönemde, bilgenin özgürlüğünü devlete teslim etmemesi gerektiğini düşünmüş ve Sokrates'in bir sorusuna cevap olarak, ne yöneten ne de yönetilen sınıfa dahil olmak istediğini söylemişti. Yine de, böyle bir tavrın, kitlelerin yaşamı karşısındaki Epikurcu bir tavır olduğu ileri sürülebilir.

Eski Yunan'da Anarşist felsefenin en iyi savunucusu, Stoacı felsefenin kurucusu olan, Kitionlu Zenon'dur (İÖ 342-267 ya da 270); Zenon, Platon'un devlet ütopyasının karşısına yönetimsiz özgür topluluk kavrayışını açıkça çıkarmıştı. Devletin kadiri mutlaklığını, müdahale ve sıkı denetimini reddetmiş, bireyin ahlâk yasasının hükümranlığını ilan etmişti. Zenon, kaçınılmaz bir içgüdü olan kendini korumanın insanı bencilliğe yöneltirken, doğanın insana vermiş olduğu başka bir içgüdünün -toplumsallığın- onu ıslah ettiğini daha o dönemde fark etmişti. İnsanlar, doğal içgüdülerini izleyecek kadar zeki olduklarında, herkesi kucaklayacak şekilde birleşecek ve Evreni oluşturacaklardı. Mahkemelere ya da polise ihtiyaç duymayacaklardı, ne tapınak ne de kamusal ibadet olacaktı, para kullanmaya da gerek olmayacaktı, mübadelenin yerini özgür armağan alacaktı. Ne yazık ki, Zenon'un yazıları bize ulaşamadı ve yalnızca ondan yapılmış alıntılar bilinmektedir. Bununla birlikte, anlatım tarzının şu anki anlatım tarzına benzerliği, sözcüsü olduğu insan doğasının eğilimini ne kadar derinden kavradığını göstermektedir.

Ortaçağ'da meşhur Alba Piskoposu Marco Girolamo Vida'nın *De dignitate reipublicae* adlı birinci diyaloğunda devlet üzerine aynı bakış açısıyla karşılaşırız.[1] Fakat, özellikle dokuzuncu yüzyılda Ermenistan'da başlayan birçok ilk Hıris-

1 Ferd Cavalli *Mem dell' Istituto Veneto*, xiii Dr E Nys, *Researches in the History of Economics*

tiyan hareketinde, esasen Çelçicki ve ilk Vaftızcilerde, ozellikle Johannes Denck'de[2], guçlu bir bıçımde ifade edılmiş aynı fikirlere rastlanabilir -elbette ahlâki yana ozel vurgu yapılmıştır.

Rabelais ile Fénelon da Utopya'larında benzer fikirler ifade ettiler. Rousseau'nun yazılarında, Diderot'nun *Supplement*'inden Bougainville'ın *Voyage*'ına, vs. kadar ozellikle rastladığımız ayrı ayrı ifadelerden sonuç olarak anlayabileceğimiz gibi, onların fikirleri Fransız Ansıklopedistleri arasında on sekizinci yüzyılda da yaygın kabul goruyordu. Bununla birlikte, bu fikirlerin geliştirilememiş olması muhtemelen o donemde Roma Katolik Kilısesının katı sansuru nedeniyledir.

Daha sonra bu fikirler büyük Fransız Devrimi sırasında ifade buldu. Jakobenler, her şeyi yonetimin elinde merkezileştirmek için ellerinden geleni yaparlarken, kısa sure yayımlanmış belgeler dolayısıyla şimdı anlaşılmaktadır ki, halk kıtleleri, kendı belediyelerinde ve 'bolgelerinde' kayda değer bir ınşa çalışması yurutmuşlerdir. Yargıç seçimini, ordu ve buyuk şehirler ıçın erzak, muhimmat teminini, ışsızlere iş sağlanmasını, yardımların duzenlenmesını, vs. kendileri ustlenmişlerdir. Hatta, Ulusal Meclisin dışında, ozel bir kurul aracılığıyla, Fransa'nın otuz altı bın komunu arasında doğrudan ıletişim kurmayı bile denemişlerdir.[3]

Anarşizmin siyası ve iktısadı anlayışını, *Enquiry concerning Political Justice* (2 cilt, 1793) adlı eserinde ilk kez formüle eden, bu önemli eserinde geliştirdiği fikirlere Anarşızm adını vermemiş olsa bile, Godwin oldu. Yasalar, dedı Godwın, atalarımızın hikmetinin ürünü değildir. onların tutkularının, çekingenliklerinin, kıskançlıklarının ve ihtiraslarının urunu-

2 krş Keller, *Ein Apostel der Wiedertaufer*

3 krş Sigısmund Lacroix, *Actes de la commune de Paris*

dür. Sundukları reçete, iyileştireceklerini iddia ettikleri kotülüklerden beterdir. Yalnızca ve yalnızca tum yasa ve mahkemeler lağvedildiğinde ve ortaya çıkan anlaşmazlıklarda kararlar bu amaç için seçilmış sağduyulu insanlara bırakıldığında, gerçek yargı adım adım gelişecektir. Devlete gelince, Godwin bunun lağvedilmesini açıkça talep etmektedir. Bir toplum, demektedir, herhangi bir yonetim olmaksızın eksiksiz biçimde var olabilir. Yalnızca topluluklar kuçuk ve tam anlamıyla ozerk olmalıdır. Mulkiyetten soz ederken, her bır kışının "insan varlığının yararına katkıda bulunabilecek her bir servet"e sahip olma hakkının, yalnızca adalet tarafından duzenlenmesi gerektiğını ileri sürmektedir· Servet, "en çok ihtiyacı olanın" olmalıdır Godwin'ın vardığı sonuç Komunizm'di. Bununla birlikte, goruşlerını savunacak cesareti yoktu. Mulkiyet uzerine yazmış olduğu bolumu daha sonra tumuyle yenıden yazdı ve *Political Justice*'in ikinci baskısında (8 cilt, 1796) Komunist bakış açısını yumuşattı.

Proudhon, 1840 yılında yayımlanan *Mulkıyet Nedir?* adlı eserinde anarşi adını toplumun yonetımsiz haline uygulayarak ilk kullanan kişi oldu. 'Anarşistler' adı, Fransız Devrimi sırasında Jirondenler tarafından, Devrim'in gorevının XVI. Louis'nin tahttan ındirilmesiyle tamamlanmadığını ileri surerek bır dızi ıktısadı onlemin (feodal hakların donüşu olmayacak şekilde ortadan kaldırılması, 1669'dan beri kapalı tutulan komunal toprakların koy topluluklarına geri verilmesi, toprak mulkıyetının 120 donumle sınırlandırılması, yuksek gelırlere yuksek gelir vergisi uygulaması, mubadelelerin değerler temelında ulusal duzeyde orgutlenmesi vs) alınması gerektiğı konusunda ısrar eden devrimciler için kullanıldı.

Proudhon, yonetımsiz bır toplumu savundu ve bunu tarif etmek için Anarşı kelimesını kullandı. Bılındiği gibi, Proudhon, insanlığın komunıstvarı keşiş yaşamına ya da yoksulluğa suruklenmesi anlamına gelen tum Komunizm tasarılarını reddettiği gibi, Louis Blanc ve Kolektivistler tarafından savunulan tum Devletçı Sosyalizm ya da Devlet Destekli Sos-

yalizm tasarılarını da reddettı. Mulkıyet uzerıne bırıncı ıncelemede, "mülkiyet hırsızlıktır!" dıye ılan ettiğinde, yalnızca mevcut anlamıyla, Roma hukukundakı "kullanma ve kötüye kullanma hakkı" anlamındaki mulkiyeti kastediyordu; diğer yandan, *sahıp olma*'nın dar anlamında anlaşılan mulkiyet haklarını, devletin tecavuzune karşı kendını korumanın en iyi yolu olarak görüyordu. Proudhon, toprakların, konutların, madenlerin, fabrikaların, vs. şu anki sahiplerini şiddet yoluyla mülksüzleştirmekten yana da değildi. Bu hedefe, sermayeyı kâr elde etmekten yoksun bırakarak ulaşmaktan yanaydı. Proudhon'a göre, ulusal bir banka aracılığıyla bu hedefe ulaşılacaktı; her metanın üretimi için gerekli iş gücü saatini temsil eden emek çekleri aracılığıyla ürünlerini maliyet değerine kendi aralarında mubadele etmeye razı olmuş olan ve uretime katılan herkesın karşılıklı güvenine dayanan bir bankaydı bu. Proudhon'un "Karşılıkçılık" olarak adlandırdığı bu sıstemde, her turlu hizmet kesinlikle eşit biçimde mübadele edilir. Ayrıca, boyle bir banka, idari masrafları karşılamak ıçın yalnızca yüzde bir, hatta daha az bir vergı alarak, kârsız ödünç para vermeyi mumkun kılacaktır. Boylece, herkes, ev satın almak için ihtıyaç duyduğu parayı ödünç alabilecek, bundan boyle hiç kimse kullandığı ev için yıllık rant odemek zorunda kalmayacaktır. Boylelikle, şiddete dayalı mulksuzleştirmeler olmaksızın genel bir "toplumsal tasfiye" yolu açılmış olacaktır. Aynı şey madenlere, demiryollarına, fabrikalara, vs. de uygulanır.

Bu tip bir toplumda devlete gerek olmayacaktır. Yurttaşlar arasındakı esas ılışkiler özgür sözleşmeye dayanacak ve yalnızca rapor alışverişiyle duzenlenecektir. Anlaşmazlıklar hakemlik yoluyla karara bağlanacaktır. Devletin ve tum muhtemel yonetım biçimlerinin kokten bir eleştirisi ve tüm ıktisadi sorunlara derinlemesine bir bakış Proudhon'un eserlerının iyi bilinen ozelliğidir.

Fransız karşılıkçılığının Ingiltere'deki onculeri de belirtilmeye değer. Komünist olmadan once karşılıkçı olan Wılliam Thompson ve takipçileri John Gray[4] ve J F. Bray[5] bunlar arasındadır. Amerika'da da onculeri vardı. 1798'de doğmuş olan ve Owen'ın 'Yeni Uyum'una dahil olan Josiah Warren[6] bu girişimin yenilgisini esas olarak bireyselliğin ortadan kaldırılmış olmasına, inisıyatif ve sorumluluk yokluğuna borçlu olduğu kanısındaydı. Bu aksaklıkların otoriteye ve mallar topluluğuna dayalı her tasarının içkin ozellığı olduğu kanısındaydı. Bu nedenle, eksiksiz bireysel ozgurlüğu savundu. 1827 yılında Cincinnati'de küçuk bir koy dukkânı açtı. Bu, ilk "Adil Dukkân"dı ve halk buna "Zaman Dukkânı" dıyordu, çünku her turlu ürünün üretılmesi ıçin harcanmış işgucü suresini esas alıyordu. Bu dukkânın, daha sonra da New York yakınlarında kurulan "Adil Koy"un sloganı, "Fiyatın sınırı malıyettir!", dolayısıyla "Kâr yok!"tu. "Adil Koy", 1865 yılında hâlâ mevcuttu. 1855 yılında Boston'da kurulmuş olan, Bay Keith'in "Hakkaniyet Evı" de anılmaya değer.

Proudhon'un iktisadi fikırleri, ozellıkle karşılıkçı bankacılık, Amerika Birleşık Devletleri'nde destek, hatta pratik uygulama imkânı bulurken, Lamennais'nın Hırıstiyan Sosyalızminin ve Fourıercılerin, Louıs Blanc'ın Devlet Sosyalizminin ve Saint-Simon'un takıpçilerinin hakim olduğu Fransa'da, Proudhon'un siyasi anarşi kavrayışı pek az yankı buldu. Bununla birlikte bu fikirler Almanya'da, sol kanat Hegelciler arasında geçici bır destek buldu, 1843'te Moses Hess ve 1845'te Karl Grün Anarşizmı savundular. Ayrıca, Wilhelm Weıtling'in otoriter Komunizmi Isviçreli emekçiler arasında muhalefete neden olurken, Wilhelm Marr 1840'lı yıllarda bu muhalefetın sözcusü oldu.

Diğer yandan, yine Almanya'da, Bireyci Anarşızm eksıksız ıfadesini Max Stirner'de (Kaspar Schmidt) buldu. Bunun-

4 *A Lecture on Human Happiness* 1825 *The Social System,* 1831
5 *Labour's Wrong and Labour's Remedy,* 1839
6 krş W Bailie, *Josiah Warren, the First American Anarchist,* Boston, 1900

la birlikte, önemli eseri (*Der Einzige und sein Eigenthum*) ve *Rheinische Zeitung*'a gonderdiği makaleler John Henry Mackay tarafından dikkate alınıncaya dek buyuk olçude gozden kaçtı.

Profesor V. Basch, ilginç kitabı *L'Individualisme anarchiste. Max Stirner*'in (1904) ustalıklı onsozunde, Kant'tan Hegel'e Alman felsefesinin gelişiminı gosterırken, Schellıng' in 'mutlak'ının ve Hegel'in *Geist*'inin, Hegelcilik karşıtı isyan başladığında, isyancılar kampında aynı "mutlak"ın savunusuna nasıl yol açtığını ortaya koydu. Bu savunuyu geliştiren Stirner'di; yalnızca devlete karşı ve otoriter Komunızmin insana dayatmak istediği kolelığe karşı eksiksiz bir isyanı savunmakla kalmamış, bireyin tum toplumsal ve ahlâki bağlardan tamamen serbest kalmasını da savunmuştu -"Özne-Ben"in itıbarının iadesi, bireyselin ustunluğu, eksiksiz "ahlâksızlık" ve "egoistler birlığı". Bu tur Bireyci Anarşizmın nıhai sonucu Profesör Basch tarafından belirtıldi. Bireyci Anarşizm, tum yuksek uygarlıkların amacının, topluluğun *tum* uyelerinin normal yoldan gelişmesini sağlamak değil, ınsan kitlelerinin mutluluğu ve varlığı pahasına bile olsa, doğuştan yetenekli bazı bireylerin "eksiksız gelişme"lerini sağlamak olduğunu ileri surer. Dolayısıyla bu, en sıradan bireyciliğe geri donuştur, hem de bu bireycilerin mucadele ettiği devletı ve kalıntılarını tarihi boyunca insanın başına musallat etmiş olan tum sozum ona ustun azınlıkların savunduğu turden bir bireyciliğe geri donuştur Bireyci Anarşistlerin bıreyciliği oyle bir noktaya ulaşır ki, sonunda başlangıç noktalarını ınkâra varırlar -"nezih aristokrasiler"in kitleleri ezdığı koşullarda bıreyin gerçekten eksiksiz gelişmeye erişmesinın ımkânsızlığı uzerinde durmaya bile gerek yok. Bireyin gelişmesi tek yanlı kalacaktır. Her bireyin eksıksiz gelişimini savunmak kuşkusuz doğru ve yararlı olmasına rağmen, bu tarz duşuncenin yalnızca sınırlı bır sanat ve edebıyat çevresınde yankı bulmasının nedenı budur

Uluslararası Emekçiler Birliği'nde Anarşizm

1848 Haziranı'nda Paris emekçileri ısyanının yenilgısının ve cumhuriyetın duşuşunun ardından, bilindiği gıbı, Sosyalizmın tum fraksiyonlarının propagandasında genel bir çokuntu yaşandı Tum sosyalıst basın, eksıksız yirmi yıl suren gerıcılık donemi boyunca susturuldu Bununla birlikte, ozellikle Bellegarrigue'in, Coeurderoy'nun yazıları ve esas olarak Joseph Dejacques sayesinde (sonradan keşfedilen ve yeniden basılan anarşıst-komunist bir utopya olan *Les Lazaréennes, L'Humanisphere*) Anarşist duşuncede bile bazı ilerlemeler goruldu Sosyalıst hareket ancak 1864 ten sonra canlandı; tumu "karşılıkçı" olan bazı Fransız emekçiler, uluslararası fuar sırasında, Robert Owen'ın takıpçileriyle birlikte Londra'da toplanarak, Uluslararası Emekçiler Birliği'ni kurdular. Bu bırlık hızla gelişti ve siyasi parlamenter ajitasyona başvurmadan, kapitalızme karşı dogrudan iktısadı mucadele siyasetini benımsedi ve bu siyaset 1871'e kadar takıp edildi. Bununla birlikte, Fransız-Alman Savaşı ndan ve Komun isyanından sonra Uluslararası Birlik Fransa'da yasaklandığında, yeni oluşturulmuş olan ımparatorluk parlamentosu seçımlerı için erkeklere oy hakkı elde etmış olan Alman erkek emekçiler, Enternasyonal'in taktıklerini değiştırmesi konusunda ısrar ettiler ve Sosyal-Demokrat siyasal partiyi kurmaya gırıştiler Daha sonra bu, Emekçiler Birliği'nde bolunmeye yol açtı ve Latın Federasyonları, İspanyol Italyan, Belçıka ve Juralılar (Fransa temsıl edilmedı) kendi aralarında bır Federal birlık kurdular. Bu birlık, Enternasyonal'in Marksist Genel Kurulu'ndan tamamen ayrıldı *Modern Anarşizm* olarak adlandırılabilecek olan şey, bu federasyonlar ıçınde gelişti Bu federasyonlar tarafından zaman zaman kullanılmış olan "Federalıstler" ve "otorıte karşıtları" adlarından sonra, rakiplerinin onlar ıçın kullanmakta ısrar ettiği "Anarşıstler" adı ağır bastı ve sonuçta yeniden meşruiyet kazandı

Bakunın, çok sayıda yazı, risale ve mektupta ortaya koyduğu Anarşizmin ilkelerinin bu Latin Federasyonları arasında geliştirilmesinde yol gösterici bir şahsiyet oldu. Bakunın, devletın tümüyle yok olmasını savundu; devlet -diye yazdıdının bır urunudur, uygarlığın aşağı bır donemıne aıttir, ozgurluğun ınkârını temsil eder ve genel refahı sağlamak ıçın ustlendiği işlevi bile yok eder Devlet tarıhsel olarak gereklı bır kotulukta, fakat er ya da geç tamamen yok olması da aynı şekilde gereklidır. Genel oy sonucu olsa bile, her tırlu yasamayı reddeden Bakunin, her ulus, her bolge ve her komun ıçin, komşularını tehdit etmedikleri olçude eksıksiz ozerklık ve bırey için eksiksiz bağımsızlık isterken, kişinin ancak tum dığerlerinin de özgür olmaları koşuluyla ve ozgur oldukları ölçüde gerçekten özgür olacağını eklemiştir. Komünlerin özgür federasyonu özgür ulusları oluşturacaktır.

Bakunin ıktisadi anlayışı konusunda kendısini, Enternasyonal'dekı Federalist yoldaşlarıyla (César De Paepe, James Guillaume, Schwitzguébel) ortak olarak, "Kolektivist Anarşıst" olarak tanımladı. 1840'lardakı Vıdal ve Pecqueur'un ya da onların modern Sosyal-Demokrat takipçilerının anladıkları anlamda "Kolektivıst Anarşist" değil; işgucunun Komunistçe ya da başka turlu ucretlendirilme yolları her bir grup tarafından kendisi ıçin saptanırken, üretim için gerekli olan tum araçların Emek grupları ve ozgur komunler tarafından ortak olarak sahıplenıldığı bir durumu ifade eder anlamda "Kolektivist Anarşist"ti O donemde tum Sosyalistlerin yakında geleceğini mujdeledikleri toplumsal devrim, yeni koşulları hayata geçirmenin yolu olacaktı.

Uluslararası Emekçiler Birliği'nin Jura, Ispanya ve İtalya federasyonları ve seksiyonları, Fransız, Alman ve Amerikan Anarşist grupları, sonraki yıllarda Anarşist duşunce ve propagandanın bellı başlı merkezleri oldular Parlamenter siyasete her turlu katılımdan uzak durdular ve emekçi orgutleriyle her zaman yakın ilişki içinde oldular Bununla birlikte, 1880'lerin ikıncı yarısında ve 1890'ların başında, Anarşistlerın etkisi grevlerde, 1 Mayıs gosterilerinde hissedilmeye başladığında, sekiz saatlık işgunu için genel grev fikrini yaydıklarında ve orduda anti-militarist propaganda yaptıklarında, Anarşistlere karşı acımasız davalar açıldı: ozellikle Latin ulkelerinde (Barselona kalesında fiziksel işkence uygulandı) ve Amerika Birleşık Devletleri'nde (1887'de beş Şikagolu Anarşist infaz edildi,. Bu baskılara karşı Anarşistler şiddet eylemleriyle karşılık verdiklerinde, artan baskıyla karşılaşıldı, ardından da Anarşistlerin yeni ıntikam eylemleri geldi Bu durum, genel kamuoyunda şiddetin Anarşizmin ozu olduğu izlenimini yarattı. Anarşizm yandaşları bu bakışı reddetti ve gerçekte şiddetin, açık eylemleri baskı yoluyla engellenen tüm partiler tarafından kullanıldığını ve olağanustu yasaların kendilerin. yasadışı kıldığını ileri surduler.[7]

Anarşizm, kısmen Proudhoncu "Karşılıkçılık" yonunde, fakat esasen Komunist Anarşizm olarak gelişmeye devam etti, buna bir uçuncu yon Lev Tolstoy tarafından eklendi: Hırıstiyan Anarşizmi. Edebı Anarşizm olarak adlandırılabılecek bir dorduncusu ise onde gelen bazı modern yazarlar arasında ortaya çıktı

Proudhon'un fikirleri, ozellikle karşılıkçı bankacılık olarak kabul edilen fikri, Josıah Warren'in goruşlerine denk duşerek, Amerıka Birleşik Devletleri'nde onemli takıpçiler buldu. alışılmışın dışında bir okul kurdular; bu okulun bellı başlı yazarları Stephen Pearl Andrews, William Greene, Lysander Spooner'dı[8] ve adları Dr. Nettlau'nun *Bıblıographıe de l'anarchıe* adlı eserinde geçen çok sayıda başka kişi de bu okulda yer alıyordu.

7 Krş *Anarchısm and Outrage*, C M Wılson ve *Report of the Spanish Atrocıes Committee*, "Freedom Pamphlets" içinde, *A concıse History of the Great Trial of the Chicago Anarchısts*, Dyer Lum (New York, 1886), *The Chicago Martyrs Speeches, &c*

8 Spooner yazmaya 1850'de başladı ve tamamlanmamış eseri *Natural Law* çok umut vericiydi

Amerika'da Bireyci Anarşistler arasında Benjamin R. Tucker'ın onde gelen bir konumu vardı. Onun çıkardığı *Liberty* gazetesi 1881'de yayına başlamıştı ve duşünceleri, Proudhon'unkilerle Herbert Spencer'ınkilerın bir bileşimiydi. Anarşıstlerin, doğrusunu soylemek gerekirse, bencil oldukları ve her birey grubunun, ıster birkaç kişinin gizli birliği olsun isterse de Amerika Birleşik Devletleri Kongresi olsun, tum insanlığa baskı uygulama hakkı olduğu onermesınden yola çıkarak, bunu yapacak guce sahıp olduğunu, herkes ıçin eşit ozgurluğun ve mutlak eşıtliğin yasa olması gerektiğini ve "herkes kendı işine baksın!"ın Anarşızmın tek ahlâki yasası olduğunu ileri surdu Tucker, bu ilkelerin genel ve eksıksiz uygulamasının yararlı olduğunu ve tehlikeye yol açmayacağını, çunku her bireyın güçlerinin, tum diğerlerının eşit haklarının uygulanmasıyla sınırlanacağını kanıtlamaya kadar vardı. Ayrıca, Herbert Spencer'ın ızından giderek, herhangi bir kişinin haklarına tecavuz edilmesı ile bu tecavuze direniş arasındakı, tahakkum ile savunma arasındakı mevcut farklılığa işaret etti: Tahakkum, suça eğilimlı bırının bir birey uzerındeki tecavüzü olabileceği gibi, bir kişinin tum dığerlerı uzerındeki ya da tüm diğerlerinin bir kişi uzerindeki tecavuzu de olabileceğinden, her koşulda mahkûm edilmelidir; oysa tecavuze direniş savunulabilir ve gerekli bir şeydir. Hem yurttaşın hem de grubun, ozsavunmaları için idam cezası da dahil her tur şiddete hakkı vardır Şiddet, anlaşmaya uyma gorevini yerine getirmek için de haklı gorulebılır. Dolayısıyla, Tucker, Spencer'ı izlemektedır ve onun gibi, "savunma" başlığı altında (bu satırların yazarının gozunde) devletin tüm faaliyetlerını yeniden ortaya çıkarmanın yolunu açmaktadır. Tucker, mevcut devleti çok keskin eleştirmektedir ve bireyin haklarını çok guçlu bır biçimde savunmaktadır. Iktisadi bakışı açısından ise B.R. Tucker, Proudhon'u izlemektedir.

Amerikan Proudhonculuğunun Bireyci Anarşizmi, yine de, emekçi kitleler arasında pek az sempatı gorur. Bunun savunuculuğunu yapanlar -kı bunlar esas olarak "entelektuel-

di"- goklere çıkardıkları *bireyleşmenın* bireysel çabalarla elde edilemediğını kısa surede fark ederek ya Anarşistlerın saflarını terk edip klasik iktisatçıların Liberal bireyciliğine doğru yoneldiler, ya da bır tur Epikurcu ahlâksızlığa veya Stirner ve Nietzsche'nınkine benzer ust-insan teorisine çekildiler. Geniş Anarşist emekçıler kitlesi, Uluslararası Emekçiler Birliği'nin Anarşist Kolektivizmi nden adım adım gelişen Anarşist-Komünist fikirleri tercih ettı Anarşıst-Komunizmin belli başlı adları arasında, Anarşızmin yalnızca en bilinen savucularını sayarsak, Fransa'da Elisée Reclus, Jean Grave, Sebastian Faure, Emile Pouget; Italya'da Errico Malatesta ve Covellı, R. Mella, A. Lorenzo ve İspanya'daki çok sayıda kusursuz manifestonun çoğunlukla meçhul yazarları; Almanlar arasında John Most; Amerika Birleşik Devletleri'nde Spies, Parsons ve takıpçileri, vs. vardır; Hollanda'da Domela Nieuwenhuis ise ara bir noktadaydı. 1880'den bu yana yayımlanmış bellı başlı Anarşıst yayınlar da bu yonelime dahıldı; bu yondeki bazı Anarşistler ise Sendikalist hareket diye adlandırılan harekete -bir sure sonra Avrupa'da pek onem kazanacak olan, kapıtalizmle doğrudan mucadeleyı esas alan, siyasi olmayan Emekçı hareketinin Fransızca adı- katıldılar.

Anarşist-Komunist yonelimlerden biri olarak, bu satırların yazarı da yıllardır şu fikırleri gelıştirmeye çabalamaktadır: Doğa bılımlerının modern felsefesiyle Anarşizm arasında var olan yakın, mantıksal bağı gostermek; şımdi toplumda gorunur olan ve gelecekteki evrımine işaret eden eğilımlerın incelenmesi yoluyla Anarşizmi bilimsel bır temele oturtmak; ve Anarşıst etiğin temellerını saptamak. Anarşizmin ozune gelince, Komunızmin -en azından kısmen-, ozellikle ornek olan komunlerde Kolektivızmden daha fazla yerleşme şansı olduğunu, Ozgur ya da Anarşist Komunizmin uygar toplumlarda kabul gorme şansı olan tek Komunizm bıçımi olduğunu; bu nedenle, Komunizmin ve Anarşi'nin, evrimin birbirlerini tamamlayan ıkı terimi olduğunu, bunların birbırlerını mumkun ve kabul edilir kıldıklarını kanıtlamak Kropotkın'

in hedefiydı Dahası, devrimci bir donem boyunca, geniş bir şehrin kendini Özgur Komunizm yolunda nasıl örgütleyebileceğini -tabii eğer şehir sakinleri fikri benimserlerse- belirtmeye çalıştı; şehir, yarım gun ya da beş saat çalışma karşılığında, her bir sakinine, günumuzde yalnızca orta sınıfın erişebildiği konfora denk duşen olçulerde konut, beslenme ve gıysi guvencesi verir; ve luks olarak kabul edilen tum bu şeylerin herkes tarafından nasıl elde edilebileceğini de belirtti, hem de şehir sakınleri gunun diğer yarısında mumkun olan her amaca -eğitim, edebi, bilimsel, sanatsal faaliyetler, spor, vs.- yonelik her turlu ozgur birliğe katılırlarken... Bu onermelerden birıncisini kanıtlamak amacıyla, her ikısi de kafa emeğiyle iç ıçe geçmış olan, tarımın ve sanayi çalışmasının imkânlarını analiz ettı. Ve, insan evriminin belli başlı faktorlerini aydınlatmak amacıyla, karşılıklı yardımlaşmanın kurucu, halkçı etkilerinin tarihte oynadığı rolu ve devletin tarihsel rolünü analiz etti.

Kendini Anarşist olarak adlandırmayan Lev Tolstoy, on beşıncı ve on altıncı yuzyıllardaki dini halk hareketlerindeki selefleri, Çelçicki, Denck ve diğer birçokları gibi, İsa'nın oğretisinin genel ruhundan ve aklın zorunlu buyruklarından sonuçlar çıkararak, devlet ve mulkiyet hakları karşısında Anarşist tavrı benımsedi. Dehasının tum imkânlarıyla, kilisenin, devletin ve yasanın, ozellikle mevcut mulkıyet yasasının güçlü bir eleştirisini -ozellikle "Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir"de- yaptı. Devleti, kötulerin, kaba kuvvete dayalı tahakkümü olarak tarif etti. Hırsızların, iyi örgütlenmiş bir yonetimden daha az tehlikeli olduklarını soyledi. Kilisenin, devletin ve mevcut mülkiyet dağılımının insan uzerinden sağladığı kârlarla ılgili yaygın onyargıların etkili bir eleştirisini yaptı, Isa'nın oğretilerinden yola çıkarak direnmeme ve her turlu savaşa mutlak anlamda karşı çıkma kuralını benimsedi. Bununla birlikte, Tolstoy'un dini argumanları, mevcut kotulukların serinkanlı gozleminden alınma argumanlarla oyle iyi kaynaşmıştı ki, eserinin Anarşist kısımları dindar okuru da dınsız okuru da aynı şekilde cezbeder.

Anarşist fikirlerın modern edebiyata nufuz edişini olduğu kadar en iyi çağdaş yazarların liberter fikirlerinin Anarşizmin gelişimi uzerinde oynadıkları etkiyi de burada, bu kısa yazıda sunmak imkânsızdır Anarşizmın, çağımızın tum entelektuel hareketleriyle ne kadar yakın bir bağ içinde olduğunu anlamak isteyen kişi, *La Révolte* gazetesinin on buyuk ciltten oluşan *Supplément littéraire* ile daha sonra çıkan ve Anarşist fikirleri savunan yuzlerce modern yazarın eserlerinden ornekler içeren *Temps Nouveaux*'yu incelemelidir. J S Mill'in *Özgurlük Uzerine*'si, Spencer'ın *Devlete Karşı İnsan*'ı, Guyau'nun *Yaptırımsız ya da Cezasız Ahlâk*'ı ve Fouillée'nin *Ahlâk, Sanat ve Dın*'i, Multatuli'nin (E. Douwes Dekker) eserleri, Wagner'in *Sanat ve Devrım*'i, Nietzsche'nin, Emerson'un, W Lloyd Garrison'un, Thoreau'nun, Alexander Herzen'in, Edward Carpenter'ın eserleri vs.; edebiyat alanında Ibsen'in dramları, Walt Whıtman'ın şiirleri, Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ı, Zola'nın *Parıs*'i ve *Emek*'i, Merezhovski'nin geç donem eserleri ve az bilinen yazarların sayısız eseri... Tum bu eserler, devletin ve kapitalizmin sınırlamalarından insanın kurtulması yonunde modern duşuncede varlığını surduren eserlerle Anarşizmın nasıl boylesine sıkı şekilde iç içe geçtiğini gosteren fikirlerle doludur.

Anarşist Komünizm
temelleri ve ilkeleri

-I-

Anarşi'nin, yonetimsiz Sosyalizm sisteminin kokeni ikilidir. Yuzyılımızı ve ozellikle ikinci yarısını niteleyen iktisadı ve siyasi alanlardakı iki buyuk duşunce hareketinin doğal sonucudur. Tum Sosyalistlerle ortak olarak, Anarşistler de, toprak, sermaye ve makineler uzerındeki ozel mulkiyetin mıadını doldurduğunu; yok olmaya mahkûm olduğunu, ve uretım için gerekli olan her şeyin toplumun ortak mulku olması gerektiğini ve olacağını, servetı ueretenler tarafından ortak olarak uretılmesi gerektiğini savunurlar. Dahası, sıyasi Radikalizmin en ileri temsilcileriyle ortak olarak, toplumun siyası orgutlenme idealinin, yonetimin işlevlerinin asgariye ındırıldiği ve bireyin, ozgur gruplar ve -ozgurce oluşmuş- federasyonlar aracılığıyla, insan varlığının sonsuz çeşitlilikteki tum ihtiyaçlarını tatmın etmek için eksiksiz ozgurluğune ve inisiyatifine yeniden kavuştuğu durum olduğunu ıleri surerler. Sosyalizm konusunda ise, Anarşıstlerin çoğu Sosyalızmın nıhaı sonucundan yanadırlar; yanı, ucret sıstemının tumuyle yadsınmasından ve Komunizmden yanadırlar Ve siyasal orgutlenmeye yaptıkları referansla bırlıkte, Radikal programın yukarda belirtilen kısmını daha da geliştırerek, toplumun nihai amacının yonetimin işlevlerının sıfıra ındırılmesi olduğu sonucuna -yanı, yonetimsiz bir topluma, An-archy'ye (başsızlığa)- varırlar. Bununla bırlikte Anarşıstler, toplumsal ve siyasi orgutlenmenin ıdealinin bu olduğunu ileri surerlerken,

bunu gelecek yuzyıllara havale etmemeleri gerektiğini, toplumsal orgutlenmemızde, yalnızca yukardakı ikili idealle uyum içinde olan ve bu ideale yaklaşmayı sağlayan değişimlerın yaşam şansı olacağını ve ulke halkının yararına olacağını savunurlar.

Anarşist duşunurun ızledığı yonteme gelince, bu, Utopyacıların yontemınden tamamen farklıdır Anarşist duşunur, ınsanlığın en buyuk mutluluğunu gerçekleştirmenin en uygun koşulları olarak duşunduğü şeyı yaratmak için, ("doğal haklar", "devletın gorevleri", vs gibi) metafizik duşuncelere sığınmaz Tersine, modern evrim felsefesinin çizdiği yolu izler; bununla bırlıkte, Herbert Spencer'ın sık sık başvurduğu analojilerın guvenilmez yoluna da sapmaz Insan toplumunu şu anki halıyle ve geçm.şte olduğu şekliyle ınceler; ve ınsanların tumune ya da tek tek bireylere sahip olmadıkları ustun nıtelikleri bahşetmeden, toplumu, bireylerın ihtiyaçlarını turlerin mutluluğu ıçin işbirliğinin ihtiyaçlarıyla kaynaştırmanın en ıyı yollarını bulmaya çalışan organızmalar yığını olarak kabul eder. Toplumu ınceler ve toplumun geçmişteki ve şımdıkı *eğilımlerını*, artan entelektuel ve iktisadi ihtıyaçlarını keşfetmeye çalışır ve kendi ideali içinde, evrimin hangi yonde gıttığını belırtmekle yetinir. İnsan yığınlarının gerçek istek ve eğilimleri ile bu eğilimlerin tatmin olmasını engellemiş ya da geçici olarak durdurmuş olan tesadufler (bilgi eksiklikleri, göçler, savaşlar, fetihler) arasında ayrım yapar. Ve, tarihimiz boyunca en baskın iki eğilimin -çoğunlukla bılınçsızce de olsa- şunlar olduğu sonucunu çıkarır: tum zenginlikleri ortak olarak uretmek için ortak çalışmaya, sonuçta, ortak uretim içinde tek tek bireylerin payını ayırmayı olanaksız kılmaya yonelık eğılım; ve hem bırey için hem de tum toplum için yararlı tum amaçları gerçekleştirecek şekilde bireyin eksiksız ozgurluğune yonelik eğilim. Anarşistin ideali, demek kı, evrimin bir sonrakı evresı olarak kabul ettiği şeyın yalnızca bir ozetidir. Bir inanç sorunu hiç değildir; bılımsel tartışma konusudur

Gerçekten de, yuzyılımızın belli başlı ozelliklerinden biri, Sosyalizmin buyumesi ve emekçi sınıflar arasında Sosyalist bakış açılarının hızla yayılmasıdır. Başka turlu nasıl olabilirdi ki? Son yetmiş yıl boyunca uretici guçlerimizin gorulmedik bıçımde ani artışına tanık olduk, bu artışın sonucu olarak en iyımser beklentileri bile geride bırakan bir servet birikimi ortaya çıktı. Fakat, ucretlilik sistemımize bağlı olarak, -bilim adamlarının, yoneticilerin ve çalışanların ortak çabalarına bağlı olan- servet artışı yalnızca sermaye sahiplerinin ellerınde ongörülemeyen bır servet birikimiyle sonuçlandı; bu sırada, buyuk çoğunluk ıçın artan sefalet ve herkes için yaşam guvencesizliği emekçinin kaderi oldu. Vasıfsız emekçiler iş aramaya devam ederken, gorulmemiş bir yoksulluğa duştuler; hatta, kuşkusuz şimdi geçmişten daha iyi bir yaşam surduren, ıyı ucret alan zanaatkârlar ve vasıflı işçiler bile, sanayinin sureklı ve kaçınılmaz dalgalanmalarının ve sermayenin kaprislerinin sonucu olarak, sırası geldığinde, vasıfsız yoksullarla aynı koşullara duşmenın surekli tehdidi altında çalışıyorlar. Dolayısıyla, insan emeğının urununu harıkulade ve boş bir luksle israf eden modern mılyoner ile sefalete ve güvencesiz bir yaşama mahkûm edilmiş yoksul arasındakı uçurum alabildiğine buyumekte, toplumun bırlığını -toplumsal yaşamın uyumunu- parçalayacak ve gelecekteki gelişımını tehlikeye atacak noktaya gelmektedir. Aynı zamanda, emekçiler toplumun iki sınıfa bolunmesine katlanmamakta, giderek daha az sabır gostermektedirler; modern sanayının zenginlik üreten gücünün, zenginlik üretiminde emeğin oynadığı rolün ve kendı orgutlenme kapasitelerinin bilincine giderek daha çok varmaktadırlar. Topluluğun tum uyelerinin kamusal hizmetlerden daha onemli bir pay almasına ve bilginin kitleler arasında yayılmasına orantılı olarak, eşıtlık ozlemleri güçlenmekte ve toplumsal yeniden orgutlenme talepleri giderek daha yuksek sesle dile getirılmeye başlamaktadır: Artık bunlar gormezden gelinemez. Emekçi, urettiği zenginliklerdeki payını talep etmektedir; uretımin idaresinden payını talep etmektedir, ve yalnızca bazı ek iyileştirmeler değil, bilım ve sanattan en yuksek yararlanma hakkı da talep etmektedir. Onceleri yalnızca toplumsal reformcular tarafından guçlukle dile getirilmiş olan bu talepler, fabrikada ya da toprakta çalışanların gün be gun buyuyen azınlıkları tarafından dile getırilmeye başlanmıştır; ve bu talepler bizlerin adalet duygusuna da oylesine uyum sağlamıştır ki, imtiyazlı sınıfların arasından da gün be gün buyuyen azınlıkların desteğini elde etmişlerdir Boylece Sosyalizm on dokuzuncu yüzyılın fikrı haline gelir; ve ne baskı ne de sözde reformlar bu fikrin daha da buyumesini engelleyemez.

Emekçi sınıflara siyasi haklar verilmesi şeklindeki iyileştırmelere çok umut bağlandı. Fakat, iktisadi ilişkilerde değişimlere denk düşmedığinden dayanaksız kalan bu tavizler hayal kırıklığı yarattı. Buyuk emekçi kitlesinin koşullarında maddi iyileşmelere yol açmadılar. Bu nedenle, Sosyalizmin sloganı şudur: "Siyasal ozgurluğun tek guvenilır temeli iktisadi ozgürlüktür!" Mevcut ucret sistemi, tum kotu sonuçlarıyla birlikte değışmeden kaldıkça, Sosyalist slogan emekçiye esin kaynağı olmaya devam edecektır Sosyalizm, programı nı gerçekleştirinceye kadar buyumeye devam edecektir

Iktisadi alandaki bu buyuk düşunce hareketıyle birlikte, benzer bir hareket siyasi haklar, siyasi orgutlenme ve yönetimin işlevleri konusunda da surmektedir. Yonetim de Sermayeyle aynı eleştiriye tabı tutulmaktadır Radıkallerin çoğu genel oy hakkını ve cumhuriyetçi kurumları siyası aklın son sozu olarak gorurlerken, daha ileri bir adım bir avuç ınsan tarafından atıldı. Yonetımin ve devletin ışlevleri, bireyle ilişkileri sert ve derin bir eleştiriye tabi tutuldu. Geniş bir alanda denenmiş olan temsili yonetimin kusurları giderek belirginleşti. Bu kusurların yalnızca tesadufi olmadığı, sısteme içkın olduğu ortaya çıktı. Parlamentonun ve yurutme yetkisinin, topluluğun sayısız işleriyle ilgilenmekte yetersiz kaldığı ve bir devletin çoğunlukla karşıt ve çok sayıdaki çıkarı uzlaştırmakta yetersiz kaldığı kanıtlandı. Seçimın, bir ulusu tem-

sıl etmesı gereken kışıyi bulmakta ve yasa çıkarmak zorunda olduğu işleri, partizanlık yapmadan yonetmekte yetersiz kaldığı kanıtlandı. Bu kusurlar oyle çarpıcı bir hal aldı ki, temsıli sistemın birçok ilkesi eleştirildi ve haklılıklarından kuşku duyuldu Ayrıca, Sosyalistler guçlendıklerinde ve şu anda bireyler arasındaki ıktısadi ilişkilerin kapsadığı genış alanın idaresini de yonetıme emanet ederek, yonetımın guçlerinin daha da artmasını talep ettiklerinde merkezî bir yonetimin tehlıkeleri daha aşikâr bir hal aldı. Sanayının ve ticaretin ıdaresinin emanet edıldiği bir yonetimin ozgurluk ve barış için kalıcı bir tehlıke mi, yoksa iyı bir idarecı mi olduğu sorusu soruldu.

Bu yuzyılın başlarındaki Sosyalistler, sorunun devasa guçluklerinın tamamen farkında değıllerdı. Iktisadi reformların gerekliliğine ınanan çoğu Sosyalist, birey için ozgurluk ihtiyacına dikkat etmedı, ve Sosyalist anlamda reformlar elde etmek amacıyla teokrasinin, dıktatorluğun, hatta Sezarizmin her çeşidine toplumu tabi kılmaya hazır toplumsal reformcular haline geldiler Boylece, bu ulkedeki ve de Avrupa kıtasındaki ileri goruşlu insanların sıyasal Radikaller ve Sosyalistler olarak bolunduklerını gorduk -Radikaller, uygar ulusların uzun mucadeleler sonucu elde ettikleri sıyasal ozgurlukler için Sosyalistleri tehlike olarak gorduklerinden onlara guvensızlikle bakıyorlardı. Hatta şimdı bile, tum Avrupa'nın Sosyalistleri siyasal parti haline geldiklerınde ve demokratik ınançlarını açıkça ifade ettiklerinde bile, çoğu tarafsız insanın gozunde onlar, herhangi bir otokrasi biçimi altında ozgurluk için buyuk tehlike olan ve haklı olarak korkulan *Volksstaat*'ı ya da "Halk devleti"ni temsil etmektedırler; hele ki uretimin ve servetin dağıtımı da dahil, tum toplumsal orgutlenmenın idaresi onların yonetimine emanet edilmişse...

Bununla birlikte, son kırk yıldaki gelişmeler, bireyi devletin kolesı rolune indirgemeden iktisadi ozgurluğu garanti eden toplumsal orgutlenmenın yuksek bir biçiminin gerekliliğini ve olanaklılığını gosteren yolu açtı Yonetimin kokenleri tıtizlikle incelendı ve kutsallıktan ya da "toplumsal sozleşme"den kaynaklandığı şeklindeki tum metafizik duşunceler bir yana bırakılarak, yonetımın kokenlerinın gorece modern olduğu ve çağlar boyunca toplumun ozellikle imtıyazlı ve ımtiyazsız sınıflara giderek buyuyen oranda bolunmesi olçusunde yonetimin guçlerinin buyuduğu ortaya çıktı. Temsılı yonetım de gerçek değerine indirgendı: otokrasiye karşı mucadeleye hizmet etmiş bir aygıttı o, yoksa ozgur siyasi orgutlenme idealine değil. İlerlemenın devlet mudahalesiyle engellenmedikçe daha etkılı olduğu aşikâr oldukça, devleti ılerlemenin lıderi (*Kulturstaat*) olarak goren felsefi sistem de giderek guçsuzleşmekteydi Dolayısıyla, toplumsal yaşamdakı ılerlemenin iktidarın ve duzenleyıcı işlevlerin yonetıcı govdenin ellerinde daha çok yoğunlaşması yonunde olmadığı, hem topraklar hem de ışlevsel açıdan desantralızasyon yonunde olduğu açık hale gelmekteydi· kamu gorevlerinın hem eylem alanlarına hem de ışlevlerin niteliğine bağlı olarak altbolumlere ayrılması; şu anda yonetimin gorevleri olarak kabul edilen tum bu gorevlerin ozgurce oluşmuş gruplarının inısıyatifine bırakılması

Bu duşunce akımı ifadesini yalnızca edebiyatta değil, sınırlı olçulerde yaşamda da buldu. Paris Komunu ayaklanmasını Cartagena Komunu ayaklanması izledi -bu hareketin tarihsel etkisi bu ulkede kısmen gozden kaçırılmışa benzemektedir-, tarihte yeni bir sayfa açıldı Komun hareketini yalnızca kendi içinde analız etmekle kalmaz, zihinlerde bıraktığı ızlenimi ve komunal devrım sırasında ortaya çıkan eğilimlerı de analiz edersek; daha ileri bır toplumsal gelişme aşamasında olan insan yığınlarının gelecekte bağımsız bir yaşama başlamayı deneyecekleri; yasa ve guçle goruşlerini dayatmak ve her zaman sıradan bır hakimiyet olan çoğunluk hakımiyetine boyun eğmek yerine, ornek yoluyla bir ulusun en azgelişmiş kısmını değiştırmeye çabalayacaklarını gosteren bir ışaretı de fark etmemiz gerekir Aynı zamanda, Komun'

un içinde temsili yönetimin çokuşu; özyonetimin ve özidarenin yalnızca ulke toprakları uzerinde uygulanmakla sınırlı kalmaması gerektiğini; etkili olmak için ozgur komunler içinde hayatın çeşitli işlevlerine de yonelmesi gerektiğini; ve yonetimın eylem alanının yalnızca ulke toprak olarak sınırlandırılmaması gerektiğini -temsili yonetimin bir ulus içinde olduğu kadar bir şehir ıçinde de yetersiz olduğunu- kanıtladı. Dolayısıyla, hayat, yonetimsizlik teorisinden yana fazlasıyla işaret sundu ve anarşist duşunceye yeni bir itki kazandırdı.

Anarşistler iktisadi ve siyasi ozgürluğe yonelik yukarda belirtılen eğilimlerin haklılığını kabul ederler ve tarihte gorulen tum mucadelelerin ozunu oluşturan aynı eşitlik gerekliliğinin iki farklı tezahurunun de bunlarda olduğunu bilirler. Boylece, tum Sosyalıstlerle birlıkte Anarşistler de siyasi reformcuya şunu derler: "Toplum iki duşman kampa bolündukçe ve emek, iktisadi dille konuşursak, ışvereninin kolesi olarak kaldıkça yonetim guçleri sınırlandırılamaz ve siyasi eşitlik yönünde gerçek anlamda reform yapılamaz." Halkın devletini savunan Sosyaliste de şunu deriz: "Siyasal örgütlenmeyi derinlemesine değiştirmedikçe mevcut mulkiyet koşullarını değiştiremezsiniz. Yönetimin guçlerini sınırlandırmalı ve parlamenter hakimiyeti reddetmelisiniz. Hayatın her yeni iktisadi evresine yeni bir siyası evre denk duşer. Mutlak monarşiye -yani, saray hakimiyetine- kolelik sistemi denk duştü. Temsili yonetim sermaye hakimiyetine dek duşer. Bununla birlikte, her ikisi de sınıf hakimiyetidir. Kapitalistlerle emekçiler arasındaki ayrımın ortadan kalktığı bir toplumda boyle bır yönetime ihtıyaç yoktur; bu bır anakronizmdir, bir musıbettir. Özgur emekçiler özgur orgutlenme talep ederler ve bunun tek temeli, bireyin ozerkliğini devletin her tarafa nufuz ediciliğine feda etmeyen ozgur sozleşme ve ozgur işbirlığidir. Kapitalist olmayan sistem, yonetimsiz sistemi gerektirir."

Bu, kapitalistin ve yonetimin baskıcı guçlerinden insanın kurtuluşu anlamına geldiğinden, Anarşi sistemi, çağımızı

karakterize eden iki guçlu duşunce akımının sentezı haline gelmiştir.

Bu sonuçlara varan Anarşı, evrım felsefesinin vardığı sonuçlarla uyum içinde olduğunu kanıtlamaktadır. Orgutlenmenin esnekliğini aydınlatan evrım felsefesi, organizmaların kendi yaşam koşullarına mukemmel uyumunu gosterdi; ve bu tur yeteneklerin gelişiminin hem yığınların kendi çevrelerine uyumunu, hem de yığını oluşturan her bir parçanın ozgür işbirlığı ihtiyaçlarına uyumunu tamamladığını gösterdi Organik doğada organizmalar bileşık kumeler içine giderek daha eksiksiz entegre oldukça, ortak yaşam kapasıtelerinin arttığı koşullara biz de giderek aşina olduk; ve insan doğasının mukemmelliğine dair toplumsal ahlâkçıların onceden ifade etmiş oldukları kanılar guçlendi Yaşam mucadelesine "en uygun" iradenin, entelektuel bılgiyi zenginlik uretımı ıçin gereklı bılgiyle iç içe sokan irade olduğu, yoksa, kendileri ya da ataları parasal olarak en guçlu diye şu an en zengin olanların iradesi olmadığı da kanıtlandı. "Yaşam mucadelesi"nın, yalnızca bireyler için geçim araçları sağlamak şeklindeki dar anlamda değil, turlerin hayatta kalması için en iyi koşullara tum tur bireylerinin uyum sağlaması ve her bir kişinin ve herkesin olası en buyuk yaşam ve mutluluk toplamına sahip olması şeklindeki geniş anlamda kavranması gerektiği ortaya çıkarılarak, ahlâk biliminin yasalarını insan soyunun toplumsal ihtiyaç ve alışkanlıklarından çıkarsamak mumkun kılındı. Ahlâkı evrımde pozitif yasanın son derece kuçuk bir rol oynadığını gorurken, fedakârlık duygularının doğal buyumesinin oynadığı buyuk rolu de gorduk, yaşam koşulları bu duyguların buyumesini destekler desteklemez gelıştiklerini gorduk. Boylece, hayat ters yonde işlerken ahlâki eğitimle insan doğasını iyileştirmek yerine, toplumsal reformcuların savundukları gibi insanı geliştirmek için yaşam koşullarını değiştirmek gerektiği şeklindeki goruşler guçlendi. Boylece, insan toplumunu biyolojik bakış açısından incelemenın sonucu, tarihi ve mevcut eğilımleri inceleyen Anarşistlerin vardığı

sonuçlarla çakıştı: Bireyin mumkun olan en eksiksiz ozgurluğuyle kaynaşmış olarak, entegre emeğin ve zenginliğin toplumsallaşması çizgisinde insanlığın ilerleyişi. Evrim felsefesini oldukça doğru açıkladığını kabul edebileceğimiz Herbert Spencer'ın, siyasi orgutlenme konusunda, "yoneldığımız toplum biçiminin" "*yonetimin* mumkun olduğunca asgariye indirgendiği ve *ozgurluğun* mumkun olduğunca azami olçude buyuduğu biçim" olduğu sonucuna varmış olması basit bir çakışma değildir.[1] Spencer, kendi sentetik felsefesinin sonuçlarını bu sozcüklerle ifade ederek Auguste Comte'un sonuçlarının karşısına çıkardığında, Proudhon'un[2] ve Bakunin'in[3] sonuçlarıyla hemen hemen aynı noktalara varır. Dahası, Herbert Spencer'ın yararlandığı kanıtlama ve açıklama yontemlerinin çoğu (gunluk yiyecek tedarıkı, postane, vs.) Anarşistlerin yazılarında karşılaştıklarımızla aynıdır. Her iki taraf da birbirlerinin çabasından habersiz olmakla birlikte, duşunce kanalları aynıydı

Yine, Bay Spencer -*Data of Ethics*'ın uçuncu baskısının Ek bolumunde- insan toplumlarının, fedakârlıkla bencillığın daha fazla ozdeşleşmesinin "kişisel mutluluğun başkalarının mutluluğundan kaynaklanması yonunde" gerçekleştiği bir duruma doğru ilerlediğini, çok guçlu bir şekilde ve hatta birazcık tutkuyla ileri surdüğunde, "organizmalar için yaşam gerekliliklerine tam anlamıyla uyarlanmış olmanın kesinlikle mumkün bir şey olduğunu; genel refah için harcanan enerjinin yalnızca bireysel refah için harcanan enerjiyi denetlemeye uygun olmakla kalmayıp, bireysel refaha bireysel yaşamı surdurmek için gerekli olandan daha büyük pay bırakmayacak oranda onu genel refaha tabi kılacağını inkâr edilemez biçimde gosterdik" dediğinde de -eğer birey ile topluluk arasındakı bu tur ilişkilerin sureceğini varsayarsak-[4], Fourier ve Robert Owen gibi Anarşi'nin onculerinin insan karakterinin incelenmesinden çıkardıkları sonuçların aynısını doğanın incelenmesinden çıkarmaktadır

Ayrıca, ahlâki alışkanlıklar teorisini guçlu bir şekilde ortaya koyan Bay Bain'in; çok onemli eserinde *"Yaptırımsız ya da Cezasız Ahlâk"*ın temelini ortaya koyan Fransız filozof M Guyau nun; yonetimi çok keskin bir biçimde eleştiren ve ozgurluk sorununu, bunun için gerekli olan koşulları saptamakta başarısız kalsa da tartışan J.S. Mill'in; hayvanlar âleminde ozgur işbirliğinin ve karşılıklı yardımlaşmanın onemini anlamamızı sağlayan modern biyolojinin; *Eski Toplum*'da bize en uzak atalarımızın ozgur kurumlarının ortasında devletin ve mulkiyetin asalak gelişimini gosteren Lewis Morgan'ın; ve aynı kanıtlayıcı çizgileri takip eden modern tarihin; kısacası, her yıl, evrim felsefesine bazı yeni kanıtlamalar getirerek, aynı zamanda, Anarşi'nin felsefesine de kimi yeni kanıtlamalar ekleyen tum bu gelişmelerin, çıkış noktaları farklı olsa bile, Anarşi'nin felsefesiyle birlikte bilimsel araştırmanın aynı mukemmel yontemlerini kullandıklarını

1 *Essays* c III Yine bu *Essays*'de, birkaç sayfa sonra, Herbert Spencer'in şu sozcuklerle yukardaki açıklamanın gucunu yok ettiğinin tamamen farkın layım "Bireyler ve gruplar ya da sınıflar üzerindeki devletin sınırlayıcı gucunun," demektedir "yalnızca gerekli olduğunu ileri surmuyorum, şu ankinden çok daha etkin olarak ve çok daha ileriye goturu erek kullanılması gerektiğini de ileri suruyorum" (s 45) Yonetimin olumlu olarak düzenlenmiş (arzu edilen) işlevleri ile olumsuz olarak düzenlenmiş (arzu edilmeyen) işlevleri arasında ayrım yapmaya çalışsa da, siyasi yaşamda bu tur ayrımların var olamayacağını ve olumlu işlevlerin kaçınılmaz olarak olumsuz işlevlerle sonuçlanacağını, hatta bunları gerekli kılacağını bilmekteyiz Fakat, felsefi sistemle yorumcuları arasında ayrım yapmamız gerekir Soy eyebileceğimiz tek şey Herbert Spencer'in kendi felsefi sisteminden çıkartılabilecek tüm sonuçları onaylamadığıdır

2 *Idee generale sur la Revolution au XIXe siecle* ve *Confessions d'une revolutionnaire*

3 *Lettres à un Français sur la crise actuelle L'Empire knouto germanique The State Idea and Anarchy* (Rusça)

4 s 300-302 Aslında, İlk iki baskıda yer almayan bu bolumun tumu aktarılmalıdır

kabul etmeliyiz. Anarşi'nin felsefesine sonuçlarına olan güvenimiz giderek buyümektedir. Evrimin muhtemel hızı konusunda ve toplumun yurumekte olduğu hedefe dair bir anlayışa sahıp olunduğu olçude ustlenilmesi gereken tavır konusunda Anarşistlerle biraz önce sozunu ettiğimiz filozoflar arasında buyuk fark olabilir. Evrim oranını belirlemek için bilimsel olarak teşebbüste bulunulmadığı gibi, sorunun ana oğesi de (kitlelerin ruh hali, evrimci filozoflar tarafından dikkate alınmamıştır. Kişinin eylemini felsefi anlayışıyla uyuma sokma konusunda, zekâ ve irade ne kadar derin ve gelişkin olsa da bunların çoğu zaman yalnızca felsefi spekülasyonun dolduramayacağı derin bir uçurumla birbirinden ayrılmış olduğunu ne yazık ki biliyoruz.

Yine de, yukarıda adı geçen filozoflarla Anarşıstler arasında temel onem taşıyan bır noktada derin bır farklılık vardır. Bu farklılık, soz konusu şahsiyetlerle tartışıldığı olçüde uzaklaştırıcı olabilecek ve tum diğer çıkarımların temelini oluşturan bir noktadadır: Bıyolojik sosyolojinin beslenme fizyolojisi diye adlandırdığı şeyle bağlantılıdır.

Gerçekten de, çevremizde gordüğümüz sefaletin nedenlerine dair Bay Spencer'ın ve birçok başka kişinin desteklediği oldukça yaygın bir yanılgı vardır. Kırk yıl önce ileri sürülmüş olan ve şımdi de Bay Spencer ve takıpçileri tarafından ileri sürülen bu goruşe göre, uygar toplumda yoksulluk bizim yetersiz üretımımıze bağlıdır, daha doğrusu "nüfusun, geçim araçları üzerinde baskı yapması" koşuluna bağlıdır Yanlış olduğu kolaylıkla kanıtlanabilecek olan, olguların bu yanlış anlaşılmasının kökenini araştırmaya gerek yoktur Bunun kokeni, evrım felsefesiyle ılişkisi olmayan, atalardan miras kalmış yanlış yorumlamalardadır. Fakat, filozoflar tarafından desteklenebilmesi ve savunulabilmesi için, bu filozofların kavrayışında, yaşam mucadelesinin değişık yanlarına dair bazı bulanık fikirler olması gerekır. Geçim araçlarını sağlamak için işbirlığı *yapmayan* organizmalarla işbirliği *yapan* organizmalar arasındaki farklılığa yeterince onem verilmemektedir. Işbırlığı yapan organizmalar konusunda da, geçim araçlarını bitkiler ve hayvanlar âleminin hazır urunlerinde bulan yığınlar ile üyeleri, geçim araçlarını yapay olarak yetiştıren ve yerkure yüzeyinin her bir bölgesinın uretkenliğini (henüz bilinmeyen miktarda) artırabilen yığınlara dair bazı bulanık fikirler vardır Her birı kendisi için avlanan avcılar ile avlanmak için toplumlar halinde bir araya gelen avcılar, doğada mevcut geçim araçları karşısında ve konforlu bir yaşam için gerekli olan her şeyi makinelerle üreten ve besinini yetıştiren uygar insan karşısında oldukça farklı kalırlar. Bu son durumda -doğadakı potansiyel enerji stoğu, yerkurenin mevcut nufusuyla karşılaştırıldığında sonsuz olmaktan pek az uzaktır- enerji stoğundan yararlanma araçlarımız, nufus yoğunluğuna ve önceden birikmış teknik bilgi stoğuna bağlı olarak ozellikle artmış ve mükemmelleşmiştir; boylece bilimsel bilgiye sahip olan, geçım ve konfor araçlarının yapay üretimı ıçin işbirliği yapan insanlar için yasa, Malthus'un yasasının neredeyse tersidir. Geçim ve konfor araçlarının birikimi, nufus artışı oranından oldukça hızlı oranda artmaktadır. Evrimin ve etkilerinin çoğalmasının yasalarından çıkarabileceğimiz tek sonuç, geçim araçlarının yararlanılabilir miktarının, nufusun yoğunlaşmasına orantılı oranda buyüduğudur; tabii, toplumsal orgutlenmenin kimi kusurları tarafından yapay (ve geçici) olarak engellenmedikçe Bizim üretim *güçlerımıze* (potansiyel uretimimiz) gelince, bunlar da, bilimsel bilginin buyumesiyle, bu bilgiyi yaygınlaştıracak araçların kolaylıkla gelişmesiyle ve onceki tum icatlar sayesinde yaratıcı dehanın teşvik edilmesiyle orantılı olarak hızlı bir oranda artmaya devam etmektedirler

Geçim araçları uzerinde nufusun baskısı gibi yanlış bir kanı yuz yıldan beri varlığını surdurmüşse de artık varlığını surduremez, çunku son yuz yıl boyunca bilimın sanayi üzerindeki etkısine ve uretici güçlerin olağanustu büyümesine tanık olduk. Aslında, biliyoruz ki, İngiltere'de nufus artışı 1844 te 16 milyon 500 binden 1883'te 26 milyon 750 bine çı-

karken, böylece %62 bir artış gösterirken, ulusal servetin büyümesi (Gelir Vergi Yasası'nın A Çizelgesi'nın kanıtladığı gibi) üç kat daha hızlı artmış, 221 milyondan 507 milyon 500 bine yükselmiştir -yani, %130. Aynı servet artışının, nüfusun neredeyse sabit kaldığı Fransa da da gerçekleştiğini, ve nüfusun her yıl göç yoluyla arttığı Amerika Birleşik Devletleri'nde servetin çok daha hızlı bir oranda büyüdüğünü biliyoruz.

Fakat, yukarda belirtilen rakamlar, üretimin gerçek artışını gösterirken, daha akılcı bir iktisadi örgütlenme koşullarında üretimimizin ne olabileceği hakkında yalnızca belli belirsiz bir fikir verir. Sermaye sahiplerinin, daha az "amele" ile daha çok mal üretmeye çalışırken, aynı zamanda, yüksek fiyata satmak amacıyla, üretimi sınırlandırmaya sürekli olarak çabaladıklarını gayet iyi biliyoruz. Bir işletmenin kârları düştüğünde, sermaye sahibi üretimi sınırlandırır ya da tamamen erteler ve sermayesini Patagonya altın madenlerinde hisse satın almaya ya da yabancı tahvillere yatırmayı tercih eder. Şu anda İngiltere, kömür çıkartmaya izin verilmesinden ve çocukların boş sobanın önünde soğuktan titredikleri ev halkına ucuz yakıt tedarik etmekten başka bir şey talep etmeyen madencilerle doludur. Yoksul insanın yırtık pırtık giysisini temiz giysilerle değiştirmek amacıyla kumaş dikmekten başka talebi olmayan binlerce terzi vardır. Tüm sanayi dallarında durum böyledir. Yalnızca İngiltere'de binlerce fabrika rölantide çalışırken; ve, tam şu anda, yalnızca Londra'da binlerce ve binlerce işsiz varken; (deneyimli tarımcıların rehberliğinde) Middlesex'in balçığını bereketli bir toprağa dönüştürme ve şimdi yalnızca birkaç pound değerinde kuru ot yetişen otlakları tahıl tarlalarıyla ve meyve bahçeleriyle doldurma olanağı sağlansaydı bunu yapmaktan kendilerini mutlu hissedecek binlerce insan varken geçim araçları eksikliğinden nasıl söz edebiliriz? Fakat toprağın, dokuma fabrikasının ve kömür madeninin sahibi bunu yapmalarını engellemektedir, çünkü sermaye, hıdivi haremlerle ve Rusya'daki hükümeti "stratejik demiryolları"yla, Krupp silahlarıyla

beslemekte daha fazla yarar görmektedir. Elbette, haremin sürdürülmesi kârlıdır: Sermayeye yüzde on ya da on beş verir, oysa kömürün çıkarılması kârlı değildir -yani, yüzde üç ya da beş getirir- ve bu üretimi sınırlandırmak için yeterli bir nedendir, dahası sözüm ona ekonomistlerin, çok çabuk çoğalıyorlar diye emekçi sınıflardan şikâyet etmekten vazgeçmemelerini sağlar!

Üretim için gerekli araç gerecin birkaç kişiye ait olduğu ve bu birkaç kişinin, topluluğun çıkarlarıyla ilgilenmeksizin, bunlardan istedikleri gibi yararlanma hakkına sahip oldukları koşullardan kaynaklanarak üretimin doğrudan ve bilinçli olarak sınırlandırıldığı örneklerle karşı karşıyayız. Fakat üretimin dolaylı ve bilinçsizce sınırlandırıldığı örnekler de vardır, insan emeğinin ürününü, üretimi daha da arttırmaya kullanmak yerine, lüks için israf etmenin sonucudur bunlar.

Bu sonucu rakamlarla tahmin edemeyiz; fakat herhangi bir şehrin zengin dükkânlarının önünden şöyle bir geçmek ve paranın şu anda nasıl çarçur edildiğine bir göz atmak, bu dolaylı sınırlandırma hakkında yaklaşık bir fikir verebilir. Zengin bir adam özel ahırı için bin pound harcadığında, insan emeğinin beş, altı yüz gününü israf eder; oysa bu para, daha iyi bir toplumsal örgütlenme koşullarında, şimdi mağaralarda yaşamaya mecbur edilmiş olanlara konforlu evler sağlamakta kullanılabilirdi. Soylu bir bayan giysileri için yüz pound harcadığında, insan emeğinin ikı yılını israf ettiğini söylemekten başka bir şey gelmez elimizden, ki bu da, yine daha iyi örgütlenme koşullarında, yüz kadına temiz giysiler sağlayacak ve hatta üretim araçlarının geliştirilmesi için kullanıldığında daha da fazlasını sağlayacak bir miktardır. Vaaz veren papazlar lüks tüketime karşı ateş püskürüyorlar, çünkü binlerce insan East End'de günde üç kuruşla yaşarken av köpeklerini, atları beslemek ve barındırmak için para israf etmek günahtır. Ekonomistlerin gördüğü şey ise bizim modern lüksümüzden daha fazlasıdır: Zengin adamın aptalca kibrinin tatmini için her yıl milyonlarca iş günü harcanır-

ken, mevcut geçim araçlarımızı ve konforumuz için gerekli olanları on kat, yuz kat daha fazla uretmemizi sağlayacak yararlı araçların uretiminden mılyonlarca emekçi yoksun kalır.

Kısacası, servetimizin hem gerçek hem de potansiyel artışını dikkate alırsak ve uretımın hem doğrudan hem de dolaylı sınırlandırılmasını hesaba katarsak -ki bunların ikısı de mevcut iktisadi sistemimizde kaçınılmazdır- sozum ona "geçim araçları uzerinde nufusun baskısı"nın yalnızca bir safsa ta olduğunu kabul etmemiz gerekir; bunu donemsel bir eleştiriye tabi tutma zahmetine hiç değmez Mevcut toplumsal sağlıksızlığın nedenleri başka bir yerde araştırılmalıdır.

Uygar bır ulkeyi ele alalım. Ormanlar duzenlenmış, bataklıklar kurutulup tarıma açılmıştır Binlerce kara ve demir yolu ülkeyi her yonden birbirine bağlamaktadır; nehirler gemı ulaşımına elverişlı kılınmıştır ve deniz limanlarına ulaşmak kolaydır. Kanallar denızleri bırbirine bağlar. Kayalar dev aletlerle delinmiştir, binlerce imalathane ulkeyi kaplamaktadır. Bılım, insana ihtıyaçlarının karşılanması için doğanın enerjisini nasıl kullanacağını oğretmektedir. Şehırler çağların akışı içinde ağır ağır buyumektedir, bilimin ve sanatın zenginlikleri bu uygarlık merkezlerinde birikmektedir. Tum bu mucizeleri yaratan kımdir?

Sayısız kuşağın ortak çabası bu sonuçların elde edılmesine katkıda bulunmuştur Ormanların duzenlenmesi asırlar surmuştur, bataklıkları kurutmak ıçin, yolları açmak ıçin, demiryollarını inşa etmek için milyonlarca insan yıl be yıl emeklerini harcamışlardır Milyonlarca insan ise şehirler kurmuş, iftihar ettiğımiz uygarlıkları yaratmışlardır Çoğunluğu meçhul, çoğunluğu yoksulluk ve ihmal içinde olmuş bınlerce kâşif, insanın dehası karşısında hayranlık duyduğu makineleri geliştirmiştir Binlerce yazar, filozof ve bilim adamı, binlerce dizgici, matbaacı ve diğer sayısız emekçinin desteğiyle, bilginin oluşmasına ve yayılmasına, yanlışların giderilmesine, bilimsel duşunce atmosferinin yaratılmasına katkıda bulunmuşlardır, bu katkı olmadan yuzyılımızın mucizesi asla hayata geçemezdi. Bir Mayer'ın ve bir Grove'un dehası, bir Joule'un sabırlı çalışması, kuşkusuz, modern sanayiye dunyanın tum kapitalıstlerının sağladığından daha fazla başlangıç imkânı vermiştir; fakat bu dahi insanlar da sanayinin çocuklarıdır: Çağdaşlarımızdan bazıları ısının mekanık kaynağını ve fizıksel guçlerin birbiriyle bağlantısını açıkça gostermeden once ve biz onları dinlemeye ve onların oğrettiklerini anlamaya hazırlıklı olmadan once, binlerce makine ısıyı mekanik guce, mekanik gucu sese, ışığa ve elektriğe donuşturmek zorundaydı -ve bunu yıllarca, hergun, insanlığın gozleri onunde yapmak zorundaydı. Buhar makinesini kullanılır hale getiren, her bir parçasını mukemmelleştiren, boylece buharı beygir gucunden daha kullanışlı hale getiren ve makıne kullanımını neredeyse evrenselleştiren meçhul emekçilerin yaratıcı gucu ve yeteneği olmasaydı, şimdi sanayide devrim yapan bu teoriyi bilmeden yaşamaya daha ne kadar devam edecektik kim bilir? Aynı şey, makinelerimizin her bır kuçuk parçası için de doğrudur Ne kadar basıt olursa olsun her bir makınede tum tarihi okuyabılırız -uykusuz gecelerin, hulya ve sevinçlerin, makineyi şımdiki haline getıren kısmi keşıf ve iyileştirmelerin uzun tarihi Dahası, neredeyse her yeni makine bır sentezdır yalnızca ozel bır daldaki makinenin değil, mekanığin geniş alanının her bolumundeki bınlerce kısmi yeniliğin bir sonucudur.

Yollarla birbirine bağlanmış ve yeryuzunun tum yerleşim alanlarıyla kolaylıkla iletişim ıçındeki şehirlerimiz yuzyılların urunudur; ve bu şehirlerdekı her bır ev, her bir fabrıka, her bir dukkân kendi değerini, kendı varlık nedenini, binlerce ya da mılyonlarca kişının bir araya geldiği yeryuzu mahallında yerleşmış olmasından alır. Uygar ulusların zenginliği diye adlandırdığımız devasa butunun her bır kuçuk parçası kendi değerını ozellikle bu butunun parçası olmasından alır. Devasa bir Londra dukkânının ya da mağazasının değeri, beş milyon insanın bir araya geldiği bir yer haline gelmiş olan Londra'nın gobeğinde olmasaydı ne olurdu? De-

nizaşırı engın ulaşım olmasaydı, yığınla malı taşıyan demiryolları olmasaydı, sayısı milyonlarla ölçulen şehirlerimiz olmasaydı, kömür yataklarımızın, imalathanelerimizin, tersanelerimizin değeri ne olurdu? Bu durumda, bir adım ileri atma hakkına sahip olup, bu devasa butunun en kuçuk parçasına elini uzatıp, "Bunu *ben* ürettim; bu *benim*" kim diyebilir? Bu iç içe geçmiş devasa butunun ıçında, adalet duygusunda en ufak bir zedelenmeye yol açmadan tek bır kişinin sahip çıkabileceği payı nasıl ayırabiliriz? Evler ve sokaklar, kanallar ve demiryolları, makineler ve sanat eserleri, tum bunlar geçmiş ve bugünku kuşakların ortak çabasıyla yaratıldı, bu adada yaşayan ınsanların ve binlerce mil otede yaşayan insanların ortak çabasıyla yaratıldı.

Fakat, asırlar boyunca, insanın uretimini daha da artırmasını, hatta artırmaya devam etmesını sağlayan her şeye bir avuç kişi el koydu. Değerini ozellikle sureklı artan bır nüfus için taşıdığı gereklilikten alan toprak, topluluğun bu toprağı ekip biçmesini engelleyen bir avuç insana aittir. Kuşakların emeğini temsil eden ve değerlerini ımalathanelerin ve demiryollarının taleplerinden, devasa maden ticaretından ve nufusun yoğunluğundan alan (Transbaykalya'da maden yataklarının değeri nedir?) maden yatakları, sermayelerini başka yerde kullanmayı tercih ettiklerinde maden çıkarmayı durdurma hakkına bile sahip olan bir avuç insana aittir yine Mevcut yetkinlik durumunda Lancashire dokumacılarının uç kuşak emeğini temsil eden dokuma makinesi de bır avuç insana aittir; ve ilk dokuma makınesini icat eden dokumacının torunları bu makinelerden birini kullanma hakkını talep ettiğinde "Çekin ellerinizi! Bu makine size ait değil!" diyeceklerdır. İngiltere şu anki nufus yoğunluğuna, sanayısıne, ticaretıne ve trafiğine sahip olmasaydı, buyuk olçude gereksiz bır demir yığını olacak demiryolları da bır avuç insana aıttir -bir Ortaçağ kralının elde ettiğinden daha fazla yıllık gelir getıren demıryolunun nerede bulunduğunu bile bılmeyen bır avuç hıssedara aittir. Ve tunellerı açarken bınlercesi olen bu

insanların çocukları bır araya gelip -yırtık pırtık giysili ve bu aç kalabalık- hıssedarlardan ekmek ve ış isterlerse, sungulerle ve mermilerle karşılaşırlar

Boyle bır orgutlenmenin adil olduğunu soyleme curetini hangi safsatacı gosterebilir? Adaletsiz olan bir şey insanlığın yararına olamaz; *değıldır de.* Bu canavarca örgutlenmenin sonucu olarak, işçinin oğlu, çalışabılecek durumdayken, surecek tek bır donum toprak bulamaz, çalıştıracak makine bulamaz, yapabileceği tek şey gerçek değerinin altında bır mıktara emeğını satmayı kabul etmektır Onun babası ve buyuk babası, tum kapasitelerini kullanarak -kımse bundan daha ıyisını yapamaz- tarlanın tarıma açılmasına katkıda bulundu, fabrıkayı inşa ettı, fakat o çocuk dunyaya bır vahşiden daha muhtaç durumda gelir. Tarımda çalışmak istese, urunun çeyreğını toprak sahibine bırakması koşuluyla bir toprak parçasını ekmesıne ızın verilir. Sanayiye başvursa, urettiği otuz şilin dışında, on şilini ya da daha fazlasını makine sahibinın cebine bırakması koşuluyla çalışmasına izin verilir. Urettiği urunun çeyreğini toprak sahibine odemeden toprağı işlemeye izın vermeyen feodal barona karşı çıkıyoruz, fakat onların yaptıklarını yapmaya devam ediyoruz -onların sistemını yayıyoruz. Biçimler değişti, fakat oz aynı kaldı. Ve emekçi, "serbest sozleşme" diye adlandırdığımız feodal koşulları kabul etmek zorundadır, çünku hiçbir yerde daha iyi koşullar bulamayacaktır. Her şey bırileri tarafından mulk edinılmiştir; pazarlığı kabul etmek *zorundayız,* yoksa açlık!

Bizim uretimimiz bu koşullar yuzunden daha da kotuleşmektedir. Topluluğun ihtiyaçları dikkate alınmamaktadır; tek amaç kapıtalistin kârını artırmaktır. Sanayının surekli dalgalanması, aşağı yukarı her on yılda bir periyodik olarak gelen kriz, yüz binlerce insanın işinden kovulup tamamen sefalete duşmesi, hapishaneye duşmeye ya da duşkunler evında yaşamaya hazır olmaları, çocuklarının mezbelede buyumesı bu yuzdendir. Emekçiler, urettikleri zenginlikleri kendi ucretleriyle satın alma olanağından yoksun olduğundan, sa-

nayi başka yerde, otekı ulusların orta sınıfları arasında pazar aramak zorundadır Doğu'da, Afrika'da, herhangi bir yerde pazarlar bulmalıdır; Mısır'daki, Hindistan'daki, Kongo'daki kolelerini ticaret yoluyla artırmalıdır Fakat, aynı sanayi gelişim çizgisine hızla gıren dığer uluslardan rakiplerle her yerde karşılaşır. Dolayısıyla dünya pazarında ustunluk içın savaşlar, sureklı savaşlar çıkartılmalıdır -Doğu'nun mülkiyeti için savaşlar, denizlere sahip olmak ıçin savaşlar, yabancı mallara ağır gumrukler dayatmak ıçin savaşlar. Avrupalıların sılahlarının gümbürtusu asla susmaz; butün kuşaklar zaman zaman birbirlerini katlettiler; ve silahlanma ıçin devletlerimiz gelirlerinin üçte birini harcadı -gelirın ne güçlüklerle arttırıldığını yoksul olan bılır!

Eğitim bir avuç insanın ayrıcalığıdır. Öğretmen bulamadığımızdan değil, emekçının oğlu ya da kızı eğitim almaya daha az musait olduğundan da değil; on beş yaşında madene indiğinde, ya da sokakta gazete satmaya gıttığinde artık doğru dürust bir eğitim alamaz Toplum iki duşman kampa bolunmuştur ve böylesı koşullarda özgurluk mumkun değildir. Radikal inançlı kişi, ozgurluklerin daha da genişlemesini talep ederken, devlet adam. ozgurluklerdeki artışın yoksulların isyanına yol açacağı karşılığını verir ona; ve bu kadar pahalıya mal olan siyasi ozgurluklerin yerini baskı, olağanustu yasalar, askeri yönetim alır

Sonuç olarak, zenginliği paylaşımımızdaki adaletsizliğin ahlâkımız uzerinde çok iğrenç etkileri olur Bizim ahlâk ılkemız şunu der: "Komşunu kendin gibi sev!"; fakat bir çocuğun bu ilkeyi izlemesine ve onun ceketini alıp, soğuktan tır tir titreyen yoksula vermesine izin verirseniz, annesi ona ahlâk kurallarını asla direkt anlamlarıyla anlamaması gerektiğini soyleyecektir. Bu kurallara uygun olarak yaşarsa, etrafındakı yoksulluğu asla hafifletemeden, kendisi yalın ayak kalacaktır! Ahlâklı olmak lafta iyi bir şeydir, fiilıyatta değil! Vaaz veren rahibimiz, "Çalışmak ibadettir!" derken herkes başkalarını kendisi için çalıştırmaya çaba sarf etmektedir "Asla

yalan soyleme!" derler ama sıyaset en buyuk yalandır. Kendimizi ve çocuklarımızı bu ikiyuzlu ahlâkla yaşamaya alıştırırız, ikiyuzluluğun ta kendisidir bu ve bu ıkıyuzlüluğumuzu aldatmacayla bağdaştırırız. Ikiyuzluluk ve aldatmaca yaşamımızın temeli haline gelir. Ne var ki toplum boyle bir ahlâklılık koşullarında yaşayamaz Boyle suremez. Değişmek zorundadır, değişecektir.

Dolayısıyla, sorun artık yalnızca ekmek sorunu değildir. Insan faaliyetının tum alanlarıyla ilgilidir. Fakat, ozunde toplumsal iktisat sorunu olduğundan biz şu sonucu çıkarıyoruz· Uretim araçları ve toplumun tum ihtiyaçlarının tatmini için gerekli araçlar herkesin ortak çabasıyla yaratılmış olduğundan herkesin hızmetinde olmalıdır. Uretım için gerekli olan şeylerın ozel mulkıyeti ne adildir ne de faydalıdır Herkes, zenginliğin ureticisi ve tuketıcisi olarak aynı duzeyde yer almalıdır. Bu, toplum için yuzyıllarca suren savaşların ve baskıların yaratmış olduğu kotu koşulların dışına çıkmanın tek yolu olacaktır. Bu, insanlığın dile getırılmeyen hedefi bile olsa, her zaman gerçek bir hedef olan eşitlık ve ozgurluk yonunde ilerlemenın tek garantısi olacaktır

-II-

Zengınlığimızın belli başlı kaynağı olarak ortak çabalarımızı goren yukardakı bakış açısı Anarşistlerın çoğunun, bıreysel çabaların karşılığının ödenmesine en uygun, tek adil çozum olarak nıçın Komunizmi gorduklerini açıklamaktadır. Bır zamanlar, tarımla uğraşan bır aile evde uretilen bırşeylerin ticaretiyle desteklenırken yetiştirdikleri tahılı ve dokudukları pamuk orgu giysiyi kendi urunleri olarak meydana getiriyorlardı, bunlar başka kimsenin emeği değildi. Boyle bir bakış açısı pek doğru olmasa bile· Ortak çabayla duzenlenmiş ormanlar, inşa edilmış yollar vardı; hatta, halen birçok koy topluluğunda gorulduğu gibi, aile topluluğun surekli

yardımını alıyor da olabilirdi. Fakat şimdi, her sanayi dalının bir diğerini desteklediği sanayinin son derece iç içe geçtiği mevcut koşullarda, bu tür bireyci bakış açısı artık tutunamaz. Bu ülkenin demir ticareti ve pamuk sanayisi bu kadar yüksek bir gelişme derecesine erişmişse, bunu, büyük ya da küçük, binlerce diğer sanayinin paralel gelişmesine; demiryolları sisteminin yaygınlaşmasına; hem yetenekli mühendisler hem de emekçi kitleler arasında bilgi artışına; İngiliz üreticiler arasında yavaş yavaş gelişen örgütlenme eğitimine; ve her şeyden önce, binlerce mil ötede gerçekleştirilen çalışma sayesinde büyüyen dünya ticaretine borçludurlar. Süveyş Kanalı'nı açarken koleradan ölen ya da St Gotthard Tüneli'nde "tünel rahatsızlığı"ndan ölen İtalyanlar, Manchester'da bir makine başında erkenden kocayan İngiliz kızlar gibi, bu ülkenin zenginleşmesine katkıda bulundular; bu kızların payı, makinelerimizde el emeğine olan ihtiyacı azaltacak bir iyileştirme yapan mühendisinkinden az değildir. Etrafımızda biriken zenginliklerde bu kişilerin her birinin gerçek payının ne olduğunu nasıl tahmin edebiliriz?

Zalim bir efendinin yaratıcı dehasına ya da örgütleme kapasitesine hayran olabiliriz; fakat kabul etmeliyiz ki, tüm bu deha ve enerji, İngiliz emekçiler, İngiliz mühendisler ve güvenilir yöneticiler yerine Moğol çobanlar ya da Sibirya köylüleriyle iş yapmakta harcasalardı, gerçekleştirdiklerinin onda birini bile gerçekleştiremezlerdi. Ev sanayisinin bir dalını teşvik ederek başarı kazanmış bir İngiliz milyoneri, ertesi gün, başarısının gerçek nedenlerinin ne olduğunu kendi kendine sorduğunda cevabı şu olacaktır: "Söz konusu işletme dalı için her zaman doğru insanı aradım ve ona tam bağımsızlık verdim -elbette, genel denetimi kendi elimde tuttum." Sonraki soru şudur: "Böyle birini bulmayı başaramadığın oldu mu?" "Asla!" "Fakat, sanayiye kattığın yeni dallarda bazı yeni keşifler istedin." "Kuşkusuz; patent satın alırken binlerce pound harcıyoruz." Bu küçük söyleşi, bence, başarılı sanayilerin yönetimlerine milyonlar bağışlayarak "bireysel çabaların uygun biçimde ödüllendirilmesi"ni savunanların aktardıkları bu sanayi girişimlerinin gerçek durumunu özetlemektedir. Çabaların gerçekten "bireysel" olmaktan ne kadar uzak oldukları açıkça ortadadır. Bir insanın kendi çabalarını başkalarına tüm boyutlarıyla göstermesini sağlayan, kimi zaman ise bunu göstermekten alıkoyan binlerce koşul bir yana; aynı işverenlerin güvenilir bir yönetici ve yetenekli işçiler bulamadıklarında, binlerce keşif bu ülkenin sayısız sakininin düşüncelerinde yeni bir mekanik gelişimi teşvik etmediğinde, aynı kapasiteler aynı sonuçları getirir miydi sorusunu sormak gerekir. İngiliz sanayisi İngiliz ulusunun ürünüdür -hatta, Avrupa ve Hindistan'la birlikte- tek tek bireylerin değil.

Anarşistler, üretim üzerine bu sentetik bakış açısını desteklerken, Kolektivistler gibi, her bir kişinin zenginliklerin üretiminde harcadığı işgücü saatine orantılı olarak ücretlendirilmesinin ideal, en azından ideale yakın bir toplum olacağı düşüncesinde değillerdir. Her bir metanın değişim değerinin onun üretimi için gerekli işgücü miktarıyla gerçekten ölçülmekten ne kadar uzak olduğu tartışmasına burada girmeden -bu ayrı bir inceleme konusudur- Kolektivist ideal'in, üretim için gerekli olan şeylerin ortak mülk olarak kabul edilmediği bir toplumda bize yalnızca gerçekleşemez geldiğini söyleyebiliriz. Böyle bir toplum ücret sistemini tümüyle terk etmek zorundadır. Kolektivist okulun yumuşatılmış Bireyciliğinin topraklara ve makinelere ortaklaşa sahip olmanın gerektirdiği kısmi Komünizmle bir arada olması imkânsızdır; tabii, güçlü bir yönetim tarafından, hatta şu an mevcut olandan daha güçlü bir yönetim tarafından dayatılmadıkça... Mevcut ücret sistemi üretim için gerekli olan şeylerin bir avuç insan tarafından sahiplenilmesiyle büyümektedir; şu anki kapitalist üretimin büyümesi için bu gerekli koşuldur; işçiye üretiminin tüm değeri ödenmeye çalışılsa ve işgücü saati çekleri paraya ikâme edilse bile, bu uzun süre yaşayamaz. Üretim için gerekli araçların ortak mülkiyeti ortak üretimin meyve-

lerinden ortak yararlanmayı gerektirir; ve toplumun adil örgütlenmesinin, her türlü ücret sistemi terk edildiğinde ve tum kapasitesıyle ortak refaha katkıda bulunan herkes, ihtiyaçlarının olası tüm boyutları için toplumun ortak deposundan yararlandığında ortaya çıkabileceğini kabul ediyoruz.

Bununla birlikte, Komünizmin yalnızca toplumun arzulanabilir bir hali olduğunu değil, modern toplumun buyuyen eğiliminin, çelişik bir biçimde Bireycilik büyüyor gibi görülse de, ozellikle Komünizme -özgür Komünizme- doğru olduğunu da ileri sürüyoruz. Bireyciliğin büyümesinde (özellikle son üç yüzyıl boyunca) bireyin sermayenin ve devletin muntazaman buyuyen guçlerinden kendini bağımsızlaştırma yönündeki çabasını görüyoruz yalnızca. Fakat bu büyümeyle yan yana, tarih çağımıza doğru ilerlerken, zenginlik üreticilerinin eski tarzdaki kısmi Komunizmi sürdürmek için gizli mücadelesini, aynı zamanda da uygun koşullar elverdiğinde yeni tarzdaki Komünist ilkeleri getirmenin mücadelesini de görmekteyiz. Onuncu, on birinci ve on ikinci yüzyılın komünleri kendi bağımsız yaşamlarına başlayabilecek durumda olduklarında, ortak çalışmaya, ortak ticarete ve kısmen ortak tuketime büyük bir yaygınlık sağladılar. Tüm bunlar yok oldu, fakat kır komünü eski ozelliklerini korumak için guçlu bir mucadele verdi ve Doğu Avrupa'nın birçok bolgesinde, Isviçre'de, hatta Fransa ve Almanya'da bunu korumayı başardı, aynı ilkelere dayanan yeni örgütlenmeler ise mumkün olan hiçbir yerde büyüyemediler Bununla birlikte, çağımızın ticari üretimi halka bencil bir anlayış getirmiş olsa da, Komunist eğilim varlığını surekli olarak yeniden gostermekte ve kamusal yaşam içinde kendine yol açmaya çalışmaktadır. Paralı köprü kamu köprüsü karşısında yok oluyor, paralı yol serbest yol karşısında yok oluyor. Aynı ruh binlerce başka kurumu da yolundan saptırıyor. Muzeler, parasız kutuphane ve parasız kamu okulları, parklar ve eğlence alanları, herkesin kullanımına açık, kaldırım doşenmiş ve aydınlatılmış caddeler, kişinin kullandığı mıktara bakılmaksızın ozel konutlara

sağlanan sulardaki artış, mevsimlik biletler ya da tektıp vergiyi şimdiden kullanmaya başlamış ve ozel mulkiyet olmadığında kuşkusuz daha da fazlasını yapacak olan tramvaylar ve demiryolları: Tum bunlar, gelecekteki ilerlemelerin hangi yonde beklenmesi gerektiğinin göstergesidir.

Bu yön, bireyin isteklerini topluma yaptığı ya da yapabileceği hizmet değerinin *ustune* çıkarma yonundedir; toplum bir butun olarak kabul edilir, oyle sıkı bağlar içindedir ki herhangi bir bireye yapılan hizmet tum topluma yapılmış hizmettir. British Museum kutuphanesi okura, topluma bugune kadar yaptığı hizmetlerin neler olduğunu sormaz, ona yalnızca istediği kitapları verir; ve herhangi bir bilimsel topluluk tektip bir ücret karşılığında bahçelerini ve muzelerini her uyesinin serbest kullanımına bırakır. Yaşamlarını tehlikeye atan bir cankurtaran sandalının murettebatı, batmakta olan bir gemideki insanların kurtarılmaya değip değmediklerini kendine sormaz, Mahkûmlara Yardım Cemiyeti, tahliye edilmiş mahkûmlardan hangisinin yardıma layık olduğunu araştırmaz. Yardıma muhtaç insanlar vardır, bunlar bizim *dostlarımızdır*, başka hiçbir haklılık aranmaz Gunumuzde bu denli bencil olan bu şehrin başına genel bir felaket gelirse -örneğin 1871 Parisi gibi kuşatılır ve kuşatma boyunca yiyecek yokluğu çekerse- bu aynı şehir, ihtiyacı ilk karşılanması gerekenlerin, topluma sundukları ya da sunabilecekleri hizmet ne olursa olsun, yaşlılar ve çocuklar olduğunu oybirlığıyle ilan edecektir Ve şehrin aktif savunucularına, bunların her birinin gosterdiği yiğitlik ne olursa olsun, hepsine ozen gosterecektir Fakat, bu eğilim zaten varolduğundan, toplum ağır yaşam mucadelesinden kurtulduğu olçude bu eğilimin guçleneceğini sanırım kimse inkâr etmez. Uretici guçlerimiz yaşam için gerekli temel muhimmat deposunun buyumesine tam anlamıyla yonelirse· mulkiyetin mevcut durumunun değiştirilmesi şu anda zenginlik uretmeyenleri de uretici kılarak uretıcilerin sayısını artırırsa; ve el emeği toplumdaki saygın yerini yeniden elde ederse -tum bunlar üreti-

mimizi arttırdığında ve çalışmayı kolay ve daha çekici kıldığında- zaten var olan Komunist eğilimler uygulama alanlarını hemen genişletirler.

Tum bunlar goz onune alındığında, ve dahası, ozel mulkiyetin ortak mulkıyet haline nasıl *gelebileceği* sorusunun pratik yanları da dikkate alındığında, Anarşistlerın çoğu toplumun atacağı bir sonraki adımın, mevcut mulkiyet rejımı donuşume uğradığı olçude, Komunizm yonunde olacağını savunurlar Bız komunıstiz. Fakat bızim Komunizmımiz ne Falanster Okulu'nun ne de otoriter okulun Komunizmi'dır: Bu, Anarşıst Komünızm'dır, yonetimsiz Komunizm'dır, ozgur Komunızm'dır. İnsanlığın, tarihin şafağından bu yana devam ettirdiği ıkı temel amacın -ıktisadi ozgurluk ve siyasi ozgurlüğün- sentezidir.

Anarşinin yönetimsizlık olduğunu onceden soylemiştim. "Anarşi" kelimesinin, şu ankı anlatım dılında kargaşayla eşanlamlı olarak kullanıldığını gayet iyi biliyoruz. Fakat, "anarşi"nin bu anlamı, en azından iki varsayım içeren bır anlamdan turemiştir. Birinci olarak, yonetimin olmadığı yerde kargaşanın olduğu anlamını taşır; dahası, güçlü bir yonetime ve guçlü bır polise bağlı olan duzenin her zaman yararlı olduğu anlamını içerir. Her iki içerim de kanıtlanmış olmaktan çok uzaktır. Insan faaliyetının sayısız dalında, yonetimin, karışmadığı birçok duzen -buna uyum da diyebiliriz- neyse ki vardır. Duzenın yararlı etkilerine gelince, Bourbonlar donemınde Napoli'de hukum suren turden duzen, Garibaldı'nin başlattığı turden bir duzensızlığe kesinlikle tercıh edilmezdı, bu ulkenın Protestanları da Luther'in yarattığı duzensizliğin, Papa'nın hukumranlığında suren duzene yine de tercıh edilır olduğunu soyleyeceklerdir. Bir zamanlar "Varşova'da tesıs edilmiş" dillere destan "duzen"e gelince, sanıyorum, bunun hakkında ıkı farklı kanı yoktur. Uyumun her zaman arzu edılir bir şey olduğu konusunda herkes hemfikirken duzen konusunda boyle bir ortak kanı yoktur, hele ki bizım modern toplumlarımızda hukum surduğu varsayılan "duzen"e dair

hıç yoktur; dolayısıyla, "anarşi" kelimesinin çoğunlukla duzen olarak tanımlanan şeyin yadsınması olarak kullanılmasına hiç itırazımız olamaz

Anarşi dusturumuzu yonetimsizlik anlamında ele alarak, insan toplumunun açık seçik bir eğılımını ifade ettiğimiz kanısındayız Tarihte ınsanlığın kuçuk bolumlerının yoneticilerının iktıdarını yıktıkları ve kendi ozgurluklerini ustlendikleri donemlerin ozellikle iktısadi ve entelektuel alanda buyuk ilerleme donemleri olduklarını gorüyoruz Emekçilerın ozgur birliğinin ozgur çalışması olan eşsız eserleri ruhun dirilışine ve yurttaşların refahına hâlâ kanıt olan ozgur şehirlerin buyumesi boyle bır donemdır Reform'a yol açmış olan buyuk hareket boyledir -bireyin ozgurluğunun bır kısmına yeniden kavuştuğu bu donemler buyuk ılerlemelerın tanığıdır. Ve uygar ulusların şu anki gelişimine dikkatle bakarsak, yonetimin eylem alanını giderek daha fazla sınırlandırma ve bireyin ınısıyatifine gıderek artan bir ozgurluk bırakma yonunde surekli buyuyen aşikâr bır hareketi gormememiz mumkun değildir Her turlu yonetimi denedikten sonra ve "topluluğa ıtaatten kaçmaksızın, bireyi kendine itaate zorlayan" bir yonetime sahip olmanın çozumsuz problemini çozmeye çabaladıktan sonra, şimdi, insanlık kendını her turlu yonetımın bağlarından serbest kılmayı denemekte ve aynı ortak amacın peşinden koşan bireyler arasında serbest anlaşma yoluyla orgutlenme ıhtıyacına cevap vermeye çalışmaktadır Siyasi ozerklik, çok kuçuk toprak birımlerı ya da grupları içın bile olsa, buyuk bır ihtıyaç halıne gelmektedır; serbest sozleşme yasanın yerine geçecektir; ve serbest işbirliği de yonetımın vesayetının yerine geçecektır. Son iki yuzyıl boyunca yonetimin ışlevleri olarak kabul ettığımız bu ışlevler birbiri ardına tartışma konusu edilmektedir: toplum, ne kadar daha az yonetılırse o kadar daha iyi ilerlemektedir. Ve bu yondekı ılerlemeleri ve yonetımlerin kendılerinden beklenen şeyleri gerçekleştirmedeki yeteneksizliklerini ne kadar iyi incelersek, İnsanlığın yonetimin işlevlerini kararlı bir şekil-

de sınırlandırarak, bunları sonuçta sıfıra indirecek yönde ilerlediği sonucunu çıkaracağımız kesindir, bireyin özgürlüğünün hiçbir yasayla, hiçbir bağla sınırlandırılmayacağı bir toplum durumunu şimdiden görüyoruz -komşuları arasında işbirliği, destek ve sevgi bulmaya yönelik herkesin hissettiği toplumsal alışkanlıkları ve gereklilikleri dışında hiçbir şey bireyin özgürlüğünü sınırlandırmayacaktır.

Elbette, yönetimsiz etiği savunmak, en azından sermayesiz iktisadı savunmaya yönelik itirazlara benzer itirazlara yol açacaktır. Zihnimiz, yönetimin her yerde hazır ve nazır olması gibi önyargılarla öylesine beslenmiştir ki, Anarşist fikirler kuşkuyla karşılanır. Çocukluktan mezara tüm eğitimimiz yönetimin gerekliliğine ve yararlı etkilerine inançla beslenir. Felsefi sistemler bu bakış açısını desteklemek için oluşturulmuştur; tarih bu görüş noktasından yazılmıştır; hukuk teorileri aynı amaçla dolaşıma sokulmuş ve tasarlanmıştır. Tüm siyaset aynı ilkeye dayanır, her siyasetçi halka destek verdiğini söyler: "Yönetim gücünü bana verirsen şu anki yaşamının güçlüklerini hafifletebilirim, hafifleteceğim." Tüm eğitimimize aynı öğreti nüfuz etmiştir. Herhangi bir sosyoloji, tarih, hukuk ya da etik kitabını açalım. Her yerde yönetimle, yönetimin örgütlenmesiyle, onun fülleriyle karşılaşırız, bu öyle baskın bir rol oynar ki, devletin ve siyaset adamının her şey olduğunu, büyük devlet adamının gerisinde kimsenin olmadığını varsaymaya alışarak büyürüz. Aynı öğreti basında her gün tekrarlanır. Tüm sütunlar parlamento tartışmalarının dakika dakika kayıtlarıyla, siyasetçilerin yapıp ettikleriyle doludur; ve bu sütunları okurken, önemleri insanlığı gölgede bırakacak kadar şişirilen bu birkaç kişinin arkasında, büyüyen ve ölen, mutluluk ya da üzüntü içinde yaşayan, çalışan ve tüketen, düşünen ve yaratan devasa bir insan topluluğunun aslında, insanlığın- var olduğunu sık sık unuturuz.

Ama basından gerçek yaşamımıza geri döner ve toplumu mevcut haliyle bir göz atarsak, yönetimin yaşamlarımızda oynadığı son derece küçük rol karşısında şaşırırız. Milyonlar

ca insan yönetimle hiçbir işi olmaksızın yaşamakta ve ölmektedir. Her gün, milyonlarca sözleşme yönetimin en ufak bir müdahalesi olmaksızın yapılmaktadır, ve anlaşma yapanlar pazarlığı çiğneme yönünde en ufak bir eğilim duymamaktadırlar. Bununla birlikte, yönetimin vesayeti altında olmayan bu anlaşmaları (mübadele ya da borç anlaşmaları) belki de tüm diğerlerinden daha iyi yerine getirilir. Birinin sözünü tutması şeklindeki basit alışkanlık, güveni kaybetmeme arzusu, çoğu durumda anlaşmaya bağlı kalınması için yeterlidir. Elbette, gerek duyulduğunda bunları düzenleyecek yönetimlerin hâlâ olduğu söylenebilir. Fakat, mahkeme önüne getirilmeye gerek bile duyulmayan sayısız durumdan söz bile etmiyoruz, ticaret hakkında en ufak bir bilgisi olan herkes hiç kuşkusuz onaylayacaktır ki, anlaşmaya uyma yönünde güçlü bir onur duygusu yoksa, ticaretin kendisi tamamen imkânsız olur. Müşterilerini, uygun adlar verilmiş her türlü iğrenç uyuşturucuyla zehirlerken en ufak bir vicdan azabı duymayan tüccarlar ve imalatçılar bile ticari anlaşmalarına uyarlar. Fakat, zengin olmanın başlıca gücü olduğu mevcut koşullarda, günümüzde, ticari onur şeklindeki böyle göreli bir ahlâk bile mevcutsa, bir insanın emeğinin ürününü çalmanın artık yaşamımızın iktisadi temeli olmadığı koşullarda aynı duygu daha da hızlı gelişecektir.

Çağımızın bir diğer çarpıcı özelliği de bu yönetimsizlik eğiliminden yana ortaya çıkmaktadır. Özel inisiyatifin kapsadığı alanın düzenli olarak genişlemesi şeklindeki bu eğilim, yalnızca özgür sözleşmeden kaynaklanan geniş örgütlenmenin yakın zamandaki büyümesidir. Avrupa'nın demiryolu ağı -pek çok sayıda ayrı ayrı işletmelerin konfederasyonu- ve yolcuların, malların ayrı ayrı inşa edilmiş ve Avrupa Demiryolları Merkez Kurulu kadar kalabalık olmasa da, birlikte federasyon kurmuş çok sayıda hat üzerinde doğrudan taşınması yalnızca sözleşme yoluyla yapılmış olan şeyin şimdiden çarpıcı bir örneğidir. Eğer elli yıl önce biri demiryollarının bu kadar çok sayıda ayrı ayrı işletme tarafından inşa edileceği-

ni ve sonuçta bugünkü gibi mükemmel bir ağ oluşturacağını öngörmüş olsaydı, ona kuşkusuz deli muamelesi yapılırdı Kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden çok sayıda şirketin, Avrupa devletlerinin Uluslararası Konvansiyonu'nun desteklediği ve hukumet güçlerinden maddi destek alan Uluslararası Demiryolları Kurulu olmadan asla anlaşamayacakları ileri sürülebilir. Fakat böyle bir kurul destek görmemiş olmasına rağmen anlaşma yapılmıştır. Alman *Beurden* ya da gemi sahipleri derneği şimdi örgütlenmelerini Almanya nehirlerine ve hatta Baltık denizindeki gemi ticaretine yayıyorlar, sayısız birleşik imalathanelerden oluşan birlikler ve Fransa'daki *Sendikalar* bu konuda çok sayıdaki örneklerdendir. Bu örgütlenmelerin çoğunun sömürü örgütlenmesi olduğu ileri sürülse de bu hiçbir şey kanıtlamaz, çünkü genellikle çok dar olan kendi bencil çıkarlarının peşinde koşan insanlar birlikte anlaşma yapabiliyorlarsa, diğer gruplarla daha yakın ilişki kurmak zorunda olan iyi niyetli insanlar, elbette çok daha kolay ve çok daha iyi anlaşma yapacaklardır

Fakat, daha soylu uğraşlar için de özgür örgütlenmeler vardır Çağımızın en soylu eserlerinden biri kuşkusuz Can-kurtaran Örgütü'dür Hepimizin hatırladığı mütevazı başlangıcından bu yana 32 binden fazla insanın yaşamını kurtarmıştır. Bu örgüt, insanın en soylu içgüdüsüne çağrı yapmaktadır; tümüyle insanlığın ortak davasına adanmış bir faaliyet sürdürmektedir; iç örgütlenmesi ise tamamen bağımsız yerel komitelere dayanmaktadır. Geniş bir ölçekte faaliyet gösteren ve her biri yaygın bir alanı kapsayan Hastahane Örgütleri ve yüzlerce benzer örgütlenme de bu başlık altında belirtilebilir Fakat, yönetimler ve faaliyetleri hakkında her şeyi bilirken bu özgür işbirliklerinin gerçekleştirdikleri hakkında ne biliyoruz? Yönetimlerin yaptıklarını kaydetmek için binlerce cilt yazılmıştır; yasanın en önemsiz iyileştirmeleri kayıtlara geçmiştir; olumlu etkileri abartılmış, kötü sonuçları sessizce geçiştirilmiştir. Fakat, iyi niyetli insanların özgür işbirliğinin gerçekleştirdiklerini kaydeden ki-

taplar nerede? -Uygar insanın sonsuz çeşitlilikteki ihtiyaçlarını karşılamak için her gün yüzlerce cemiyet kurulmaktadır Her türlü incelemeyi yapabilecek cemiyete sahibiz -bunlardan bazıları doğa bilimlerinin tüm alanlarını kapsarken, kimileri küçük, özel dallarla sınırlıdır; jimnastik için, steno yazı için, tek tek yazarların incelenmesi için, oyun ve her çeşit spor için, yaşamı sürdürecek bilimin geliştirilmesi için, hatta yaşamı yok etme sanatını desteklemek için cemiyetler; felsefi ve sanayi, sanatsal ve sanat karşıtı cemiyetler; ciddi işler için ve yalnızca eğlenmek için cemiyetler, kısacası, herhangi bir ortak amacın sürdürülmesi için bir araya gelmeden insanın kendi yeteneklerini uygulayabileceği tek bir yön yoktur. Her gün yeni cemiyetler kuruluyor, her gün eski cemiyetler geniş birlikler halinde bir araya geliyor, ulusal sınırlar ötesinde federasyonlar kuruyorlar ve herhangi bir ortak amaç için işbirliği yapıyorlar

Bu sayısız özgür gelişmenin en çarpıcı özelliği, önceden devletin ve belediyenin görev alanında olan şeylere sürekli olarak el atmalarıdır. Leman Gölü kenarındaki bir İsviçre köyünde bir aile reisi, şimdi, herhangi bir yerde belediye yönetiminin görevi olarak kabul edilebilecek şeyi kendisiyle birlikte yerine getiren bir düzine farklı cemiyetin üyesidir. Geçici ya da kalıcı amaçlar için bağımsız komünlerin özgür federasyonu İsviçre yaşamının temelinde yer almaktadır ve Isviçre'nin birçok bölgesi yollarını ve çeşmelerini, zengin üzüm bağlarını, bakımlı ormanlarını ve yabancıların hayran kaldığı otlaklarını bu federasyonlara borçludur. Ve bazı sınırlı alanlarda kendilerini devletin yerine koyan bu küçük cemiyetlerden başka, daha geniş bir ölçekte aynı şeyi yapan başka cemiyetler görmüyor muyuz? Her Alman kentsoylusu Alman ordusuyla gurur duymaktadır, fakat bu ordunun gücünün askeri eğitim, talim ve tatbikat veren sayısız özel cemiyete bağlı olduğunu bunların pek azı bilmektedir; ve her bir askerin şu an kendisine esin kaynağı olan duyguya artık sahip olmadığı gün ordularının darmadağınık insanlardan

oluşan bir yığın haline geleceğini pek azı bilmektedir. Bu ülkede, toprakları savunma görevi bile -yani devletin esas, en önemli işlevi- gönüllülerden oluşan bir ordu tarafından üstlenilmiştir ve bu ordu, askeri bir despota boyun eğen kölelerden oluşan herhangi bir ordu karşısında elbette ayakta kalabilir. Dahası var: İngiltere kıyılarının savunması için özel bir cemiyetin kurulmasından ciddi olarak söz edilmektedir. Bu bir kez kurulursa, donanmanın zırhlı gemilerinden daha etkili bir özsavunma silahı olacaktır. Bununla birlikte, kısa süre önce kurulmuş olan önemli cemiyetlerden biri kuşkusuz Kızıl Haç Cemiyeti'dir. Savaş alanındaki insanları katletmek, devletin görevi olarak kalmaya devam etmektedir; fakat bu devletler kendi yaralılarıyla ilgilenmedeki yeteneksizliklerini bilmektedirler: Bu görevi, büyük ölçüde özel inisiyatife bırakmışlardır. Yaralının bakımının özel cemiyetlere bırakılabileceğini söyleme cesaretini yirmi beş yıl önce gösteren zavallı bir "ütopist" ne büyük alayların konusu olurdu! "Kimse tehlikeli yerlere gitmiyor! Hastahaneler, ihtiyaç olmayan yerlerde toplanmıştır! Ulusal düşmanlıklar zavallı askerlerin yardım bulamadan ölmesiyle sonuçlanıyor!" vs. -itiraz bu olmalı. 1871 savaşı, insan zekâsına, fedakârlığına ve iyi niyetine asla inanmayan bu kâhinlerin ne kadar anlayış gücüne sahip olduğunu gösterdi.

Bu gerçekler -dikkat bile etmeden geçtiğimiz pek alışılmış sayısız başka gerçekler de vardır- bizim kanımızca yüzyılımızın ikinci yarısının en baskın özelliklerinden biridir. Yukarda belirtilen örgütler doğal olarak büyüdü; bunlar çok çabuk yaygınlaştı ve çok kolaylıkla bir araya geldiler; bunlar uygar insanın ihtiyaçlarının çoğalmasının öylesine kaçınılmaz sonucudur ve devlet müdahalesinin yerini öylesine güzel alıyorlar ki, bunlarda, yaşamımızın büyüyen bir unsurunu görmemiz gerekir. Modern ilerleme, gerçekten de, geçmişte yönetime bırakılmış ve genellikle kötü bir şekilde yerine getirilmiş işlevlerin tümünü ondan geri alacak şekilde, özgür bireylerin özgür birlikteliği yönündedir.

Parlamenter yönetim ve temsili yönetim hızla yok olmaktadır. Bunların kusurlarını göstermiş olan birkaç filozof halkın büyüyen hoşnutsuzluğunu utangaçça özetlemekten başka bir şey yapmamışlardır. Birkaç kişiyi seçmenin ve mümkün olan her konuda, ki bu konularda bunların çoğu tamamen cahildir, yasama görevini onlara teslim etmenin yalnızca bir aptallık olduğu açıkça ortadadır. Çoğunluk yönetiminin herhangi bir diğer yönetim kadar kusurlu olduğu giderek anlaşılmaktadır; ve İnsanlık çözüm bekleyen sorunları çözüme kavuşturacak yeni kanallar aramakta ve bulmaktadır. Posta Birliği, birliğe üye tüm posta örgütleri için yasalar çıkarmak amacıyla uluslararası bir postacılar parlamentosu seçmiyor. Avrupa demiryolları, trenlerin gidiş gelişini ve uluslararası ulaşım gelirlerini düzenlemek amacıyla uluslararası demiryolcular parlamentosu seçmiyor; Avrupa'nın Meteoroloji ve Jeoloji Cemiyetleri kutup istasyonlarını planlamak için ya da coğrafi oluşumların tektip bir altbölümünü ve jeolojik haritaların tektip renklendirmesini yapmak için ne meteoroloji ne de jeoloji parlamentoları seçmektedirler. Bunlar sözleşmeler aracılığıyla çalışmaktadırlar. Birlikte karar almak için kongreler yapıyorlar, yoksa her derde deva parlamenterler seçmiyorlar; onlara, "Dilediğiniz her şey için oy kullanın, biz itaat ederiz!" demiyorlar. Sorular sormakta ve bunları öncelikle kendileri tartışmaktadır; sonra, kongrede tartışılacak özel sorular hakkında bilgi sahibi olmuş delegeler yollamaktadırlar; *delegeleri* yollamaktadırlar, yöneticileri değil. Delegeler kongrelerden ceplerinde *yasalarla* dönmezler, *anlaşma tasarılarıyla* dönerler. Kamuyu ilgilendiren sorunlarla uğraşmanın şu an benimsenmiş (aynı zamanda en eski) yolu budur -yoksa temsili yönetim aracılığıyla yasa çıkarma yolu değil. Temsili yönetim, saray yönetimine ölümcül bir darbe indirerek tarihsel misyonunu tamamladı; ve tartışmalar aracılığıyla kamusal sorunlara kamunun ilgisini uyanık tuttu. Fakat, geleceğin Sosyalist toplumunun yönetimini temsili yönetimde görmek büyük bir hata olur. Yaşamın her

bir iktisadi evresi kendi siyası evresini içerir; ve siyasi orgütlenmenin temelinde bir değişiklik olmadan mevcut iktisadi yaşamın -özel mülkiyet- temeline dokunmak imkânsızdır. Değişimin hangi yönde olacağını yaşam zaten göstermektedir· Devlet gücünün artması yönünde değil, şu anda devlete ait kabul edilen tüm dallarda özgür örgütlenme ve özgür federasyonlardan yararlanma yönünde.

Buna gelecek itirazlar kolaylıkla sezilebilir· Elbette şu söylenecektir: "Peki ya anlaşmaya uymayanlara ne yapılacak? Çalışmaya eğilim göstermeyenlere ne yapılacak? Toplumun yazılı yasalarını ya da -Anarşist hipotezde- yazılı olmayan âdetlerini ihlal etmeyi tercih edenlere ne yapılacak? Anarşi, gelişmiş insanlık için iyi bir şey olabilir, çağımızın insanı için değil."

Öncelikle, iki tür anlaşma vardır· Anlaşmaya katılan tarafların her birine eşit olarak açık, farklı yönler arasında özgür tercih sonucu özgür kabulle yapılan özgür anlaşma vardır; ve taraflardan birinin diğerine dayattığı ve sırf zorunluluktan kabul edilen zorunlu anlaşma vardır; aslında, bu bir anlaşma değildir; bu yalnızca zorunluluğa boyun eğmektir Ne yazık ki, şu anda anlaşma olarak tarif edilen şeyin büyük çoğunluğu bu ikinci kategoriye dahildir. Bir işçi iş gücünü patrona sattığında ürününün bir bölümüne patron tarafından haksız yere el konulacağını gayet iyi bilir; bunu, art arda altı ay boyunca kullanılacağının en ufak bir garantisi olmaksızın sattığında -bunu yapmak zorundadır çünkü aksi halde o ve ailesi gelecek hafta aç kalacaktır- bunu özgür bir anlaşma olarak adlandırmak uzucu bir şaka olur. Modern ekonomistler bu anlaşmayı özgür olarak niteleyebilirler, fakat ekonomi politiğin babası -Adam Smith- böyle bir yanlış yorumdan asla sorumlu değildir. İnsanlığın dörtte üçü bu tanıma uygun bir anlaşmaya girmek zorunda olduğu müddetçe, zor, hem bu sözüm ona anlaşmayı sürdürmek için hem de bu durumu korumak için elbette gereklidir. Zor -ve iyi bir zor sözleşmesi- emekçilerin bir avuç insan tarafından sahiplenildiğini düşündükleri şeyin mülkiyetini almalarını önlemek için gereklidir; ve zor, yeni "uygarlaşmamış uluslar"ı bu koşullar altına sürekli olarak getirebilmek için gereklidir. Spencer'cı zor kullanmama yandaşları bunu gayet iyi anlar; ve mevcut durumu değiştirmek için zor kullanmamayı savunurlarken, şu anda bu durumu sürdürürken kullanılandan daha fazla zoru savunmuş olurlar. Anarşiye gelince, herhangi bir -*kra*-sı'yle olduğu kadar plütokrasiyle de uzlaşmaz olduğu açıktır.

Ne var ki biz özgürce yapılmış bir sözleşmeyi uygulamak için zorun gerekliliğine inanmıyoruz. Cankurtaran derneğine mensup birinin kuralı çiğneyerek sıkıntı yarattığını ve bir görev anında derneği terk etmeyi tercih ettiğini asla işitmedik. Eğer o büyük bir ihmalin sorumlusu olmuşsa, arkadaşlarının yapacağı tek şey muhtemelen onunla bir daha çalışmayı reddetmek olur. Murray'ın sözlüğüne katkıda bulunan birine işini geciktirdiği için para cezası dayatıldığını işitmediğimiz gibi, Garibaldi'nin gönüllülerinin savaş alanına jandarma nezaretinde götürülduğünü de işitmedik. Özgür anlaşmanın zorlamaya ihtiyacı yoktur.

Salt zorunlulukla iş yapmaya mecbur bırakılmadıkça kimsenin çalışmayacağı şeklinde sık sık tekrarlanan itiraza gelince, Amerikan kölelerinin serbest bırakılmasından önce de bunu yeterince işitmiştik, tıpkı Rusya'daki kölelerin serbest bırakılmasından önce olduğu gibi; ve bunu gerçek anlamıyla değerlendirme fırsatımız artık vardır. Dolayısıyla, yalnızca oldu bittilerle ikna olanları ikna etmeyi deneyecek değiliz. Düşünen insanlara gelince, insanlığın aşağı evreleri yaşadığı bir yerlerde gerçekten böyle olmuş olsa da -bu konuda da bir şey biliyor değiliz- ya da olumsuz koşullara karşı mücadelelerinde zar zor başarıya ulaştıklarından tam bir umutsuzluğa düşmüş bazı küçük topluluklarda veyahut tek tek bireylerde böyle olmuş olsa da, uygar ulusların durumunun böyle olmadığını onlar bilmelidir. Bizim uygarlığımızda çalışmak bir alışkanlıktır aylaklık yapay bir gelişmedir. Elbette, kol emekçisi olmak kişinin tüm yaşamı boyunca, herhangi

bir şeyin bir parçasını uretmek için -orneğin bir toplu iğne başı- gunde on saat, hatta daha fazla çalışması anlamına geldiğinde; bir ailenin tum gereksinimlerini son derece kısıtlı karşılayacak koşullarda ucret alma anlamına geldiğinde; yarın işten atılma tehdidinin surekli var olması anlamına geldiğinde -sanayı krizlerinin ne kadar sık geldığını, bunların getirdiği yoksulluğu da biliyoruz-; çoğu durumda, duşkunlerevinde değilse eğer, yoksullar dispanserinde ecelsiz olum anlamına geldiğinde; kol emekçisi olmak, kendi "ış guçleriyle" yaşayan insanların gozunde omurboyu aşağılık damgasını taşımak anlamına geliyorsa; bilimın ve sanatın insana verdığı tum bu yuksek zevklerden mahrum kalma anlamına geliyorsa her zaman; bu durumda, herkesin -ozellikle kol emekçilerinin- tek bir hayalinin olmasında şaşıracak bır şey yoktur· Başkalarını kendi için çalıştıracağı koşula yukselmek. Emekçı olmakla boburlenen ve kol emekçilerinin tembel ve musnf, aşağı bir hemcins olduğunu yazan yazarlar gorduğumde, onlara şunu sormak ısterım: Pekı, etrafınızdaki şeyleri kim yaptı? İçinde yaşadığınız evi, ıskemleleri, halıları, hoşça vakit geçirdiğiniz sokakları, giydiğiniz giysileri kim yaptı? Okuduğunuz universıteleri kim inşa etti, okul yıllarınız sırasında sizi kım besledi? Omurboyu bir toplu iğne başı uretmek için yukarda andığımız koşullarda çalışmak zorunda olsaydınız, sizin "çalışma" isteğiniz ne olurdu? Hiç kuşkusuz, *sız,* tembel bir hemcins olarak anılırdınız! Tersine, Avrupa işçi sınıfının yaşamını yakından bilen zeki bırının, onların böylesine iğrenç koşullar altında bile çalışmaya hazır oluşlarına şaşırmamasının imkânsız olduğunu soyleyebilirim.

Aşırı çalışma insan doğasına aykırıdır -çalışmamalı Bir avuç insanın luksunu sağlamak için aşırı çalışmak ortak refah için çalışmamaktır. Çalışma, emek fizyolojik gerekliliktir, birikmiş vucut enerjisini harcamak için gereklidir, sağlık ve yaşam için gereklidir. Gerekli çalışmanın bırçok dalı gunumuzde gonulsuzce yapılıyorsa, ya aşırı çalışma anlamına

geldikleri ıçindır ya da uygunsuz bır şekılde duzenlendikleri içindir. Fakat, hepimız kendimizi uretıcı çalışmaya verırsek ve uretıcı guçlerimizi şimdi yaptığımız gibi ısraf etmezsek, her gun dort saatlik gerekli çalışmanın, hali vakti yerınde bır orta sınıf evinin konforunu herkese sağlamak için yeterli olandan daha fazlası olduğunu biliyoruz -yaşlı Franklin bunu bilıyordu Elli yıldan beri tekrarlanan, "hoşlanılmayan ışi kim yapar?" sorusuna gelince, bilgınlerimizden hiçbirının yaşamlarında tek bir gun bile olsa boyle çalışmak zorunda kalmamış olmalarına gerçekten uzuluyorum. Gerçekten hoş olmayan iş hâlâ varsa, bunun tek nedeni bilim adamlarımızın çalışmayı hoş kılma araçlarını duşunmekle asla ilgilenmemiş olmalarıdır· Gunde birkaç kuruşa boyle işleri yapacak aç insanların dolu olduğunu her zaman bılmektedirler.

Toplumun yasalarını ihlal edenlerı cezalandırmak için yonetimin gerekliliğini ileri suren uçuncu -asıl- itiraza gelince, bu konuda burada yer ayıramayacağımız kadar çok şey soylenebilir.[5] Sorunu ne kadar derinlemesine incelersek, toplumun, bağrında işlenen toplum karşıtı fiillerden sorumlu olduğu ve ne cezanın ne hapishanenin ne de celladın bu tur fiillerin sayısını azaltamayacağı sonucuna o olçüde varırız· toplumun yenısden orgutlenmesinden başka yol yoktur. Her yıl mahkemelerimizin karşısına getirilen davaların dörtte uçunun kökeni, doğrudan ya da dolaylı olarak, zenginliklerin uretımı ve dağılımı açısından toplumun mevcut duzensizliğidir - yoksa insan doğasının sapkınlığı değıl. Tek tek bireylerin toplum karşıtı eğilimlerinden kaynaklanan gorece daha az sayıdaki toplum karşıtı fiile gelince, bunların sayısını ne hapishaneyle ne de celladı kullanarak azaltabiliriz. Hapishanelerimiz aracılığıyla bunlar yalnızca artabilir ve daha da kötuleşebilir. Dedektiflerimiz, "kısasa kısas"larımız, infazlarımız

5. Bu konu hakkında daha fazla şey, *In Russian and French Prisons*'da soylenmıştır

ve hapishanelerimiz aracılığıyla topluma öyle adice tutku ve alışkanlıkları dehşetli biçimde yaymaktayız ki, bu kurumların etkilerini tüm boyutlarıyla kavramak isteyen biri, ahlâkı koruma bahanesi altında toplumun yapmakta olduğu şeyden korkuya kapılır. Uzun süredir işaret edilen başka çareler *aramalıyız.*

Çocuğu için yiyecek ve barınak arayan bir anne pek zarif eşyalarla ve oburlara özgü yiyeceklerle dolu dükkânların önünden geçtiğinde; göz kamaştırıcı ve küstah bir lüks en iğrenç sefaletle yan yana sergilendiğinde; zengin bir adamın köpeğine ve atına, anneleri yeraltında ya da imalathanede acınacak bir ücret alan milyonlarca çocuktan çok daha iyi bakıldığında; soylu bir bayanın "mütevazı" gece giysilerinden her birine sekiz aylık ya da bir yıllık insan emeği harcandığında; kişisel masraflardaki artış "üst sınıflar"ın açıkça itiraf edilmiş amacı olduğunda ve para kazanmanın namuslu ve namussuz yolları arasında net bir ayrım çizilemediğinde -elbette artık o zaman, şimdi, bu durumu korumanın tek yolu zordur; polis ordusu, yargıçlar ve cellatlar gerekli birer kurum olur.

Fakat eğer çocuklarımız -ki tüm çocuklar *bizim* çocuklarımızdır- sağlam bir eğitim ve öğretim almışlarsa -ve bu eğitimi verme imkânlarımız varsa; her aile nezih bir evde yaşıyorsa- ve şu anda üretimimizin üst düzeyini onlar *yerine getirebiliyorsa;* her erkek ve kız çocuk bilimsel bir eğitimin yanı sıra bir elsanatı da öğrenmişse ve bir kol emekçisi olarak servet üretmek aşağılık bir durum olarak görülmüyorsa; insanlar birbirleriyle sıkı bağlar içinde yaşıyorlarsa ve şu anda bir avuç insanın elinde olan kamusal işlerle sürekli ilişki içindelerse; ve yakın ilişkinin sonucu olarak, daha önce akrabalarımıza yaptığımız gibi, komşumuzun güçlüklerine ve sıkıntılarına da candan ilgi gösteriyorsak -o zaman, polislere ve yargıçlara, hapishaneye ve infazlara ihtiyacımız olmaz. Toplum karşıtı fiiller daha tomurcuk halindeyken engellenir, cezalandırılmaz; doğabilecek kimi anlaşmazlıklar hakemlik yoluyla kolaylıkla çözülür; şu anda Çin'deki aile mahkemelerinde ya da Valencia'nın deniz mahkemelerinde kararları uygulamak için gerekli olandan daha fazla zor gerekli olmayacaktır.

Bu noktada önemli bir sorunu ele almamız gerekmektedir: Yasanın olmadığı ve bireyin tam özgürlüğünü ilan etmiş bir toplumda ahlâkın yeri nedir? Cevabımız çok açıktır: Kamu ahlâkı yasadan ve dinden bağımsızdır ve bunlardan önce gelir. Şu ana dek ahlâk eğitimi dini eğitimle birlikte olmuştur. Fakat din öğretmenlerinin zihinler üzerinde eskiden uyguladıkları etki son zamanlarda yok olmaktadır ve ahlâkın dinden aldığı cezanın eski gücü artık yoktur. Şehirlerimizde eski inançlarını yitirmiş olan milyonlar ve milyonlar yetişmektedir. Bu durum, ahlâkı bir kenara fırlatıp atmanın ve eski kozmogonilere davranıldığı gibi aynı alaycılıkla ona davranmanın bir nedeni olabilir mi?

Kesinlikle hayır! Genel olarak kabul edilmiş bazı ahlâk ilkeleri olmadan toplum mümkün değildir. Eğer herkes hemcinsini aldatmaya alışarak büyümüşse; birbirimizin sözüne ve lafına asla güvenemeyeceksek; herkes hemcinsine karşı her türlü savaş aracını kullanmanın haklı görüleceği düşman gibi davranırsa toplum var olamaz. Aslında, dini inançlar çökerken, ahlâk kuralları sarsılmadan kalmaktadır. Hatta dinsiz insanların ahlâkın şu anki seviyesini yükseltmeye çalıştıklarını bile görüyoruz. Gerçek şudur ki, ahlâk kuralları dini inançlardan bağımsızdır: Onlardan daha önce vardırlar. İlkel Çukçelerin dini yoktu: Doğanın düşman güçlerinden korkuyorlardı ve batıl inançları vardı yalnızca; ama yine de onlarda, Hıristiyanların ve Budistlerin, Müslümanların ve Yahudilerin öğrettikleri ahlâk kurallarının aynısını buluruz. Bununla birlikte, bazı uygulamaları bizim uygar toplumlarımızda görülenden daha yüksek bir kabile ahlâkını kapsar. Aslında, her yeni din kendi ahlâk kurallarını ahlâkın tek gerçek kaynağından alır: İnsanların kabileler, siteler ya da uluslar halinde yaşamaya başladıkları andan itibaren ge-

lişmeye başlayan ahlâk alışkanlıklarından. Karşılıklı dayanışmanın, hatta ortak mutluluk için kendini feda etme gibi bazı ahlâki alışkanlıkların büyümesiyle sonuçlanmayan hiçbir hayvan toplumu yoktur. Bu alışkanlıklar, hayatta kalma mücadelelerinde türlerin iyiliği için gerekli koşuldur - türün varlığını sürdürmesi için mücadelede tek tek varlıkların işbirliği, geçim araçları için bireyler arasında çok sözü edilen fiziksel mücadeleden çok daha önemli bir faktördür. Organik dünyaya "en uygun" olanlar, toplum halinde yaşamaya alışmış olarak büyüyenlerdir; ve toplum içinde yaşam, ahlâk alışkanlıklarını kaçınılmaz olarak gerektirir. İnsana gelince, uzun yaşamı boyunca, kendi ortamında, insan toplumları var oldukça yok olmayacak toplumsal alışkanlıkların, ahlâk alışkanlıklarının bir çekirdeğini geliştirmiştir. Mevcut iktisadi ilişkilerimizin sonucu olarak şu anda sürmekte olan etkilere rağmen, ahlâk alışkanlıklarımızın çekirdeği var olmaya devam etmektedir. Yasa ve din bunları yalnızca formüle etmekte ve cezalar yoluyla bunların uygulanması için çaba sarf etmektedir.

Ahlâk teorileri ne kadar çeşitli olursa olsun, tümü de üç temel kategori altında bir araya getirilebilir: Din ahlâkı; yararcı ahlâk; ve toplum için yaşamanın gereklerinden kaynaklanan ahlâk alışkanlıkları teorisi. Her dini ahlâk kendi buyruklarını, vahiy ürünü olarak göstererek benimsetir; ve bu yaşamda ya da gelecek yaşamda ödül vaadiyle ya da cezayla zihinlere kendi öğretisini dayatmaya çalışır. Yararcı ahlâk ödül fikrini korur, fakat bunu insanın kendisinde bulur. İnsanı zevklerini analiz etmeye, bunları sınıflandırmaya, en yoğun ve en kalıcı olanlara öncelik vermeye davet eder. Bununla birlikte, bazı etkileri olsa da, bu sistemin geniş insan kitlesi tarafından fazlasıyla yapay olarak görüldüğünü kabul etmeliyiz. Son olarak -ne kadar çeşitli olsa da- üçüncü bir ahlâk sistemi daha vardır; bu, ahlâki eylemlerde -insanı toplum yaşamına en uygun kılmada en fazla güce sahip bu eylemlerde- bireyin, kardeşlerinin sevinciyle sevinme, kardeşlerinden bi-

ri acı çektiğinde acı çekme gerekliliğini görür; toplum halinde yaşamanın yavaş yavaş gelişen ve mükemmelleşen bir alışkanlığı ve ikinci doğası; bu aynı zamanda Anarşi'nin ahlâkıdır.

Üç ahlâk sistemi arasındaki farkı en iyi açıklayacak şu örneği tekrarlıyorum. Bir çocuğun nehirde boğulmakta olduğunu varsayalım, nehir kıyısında da üç adam oturmaktadır: Dini ahlâkçı, yararcı ve halktan biri. İlk olarak, din adamı muhtemelen kendi kendine çocuğu kurtarmanın ona bu dünyada ya da öteki yaşamda mutluluk getireceğini söyler; fakat eğer çocuğu kurtarırsa bu yalnızca iyi bir hesapçı olduğu içindir, başka bir şey değil. Sonra yararcı gelir, onun da şöyle düşündüğünü varsayabiliriz: "Yaşamdan zevk almanın yüksek ve sıradan yanları olabilir. Çocuğu kurtarmak bana yüksek zevk sağlar. O halde, suya atlamalıyım." Fakat, onun böyle düşündüğünü kabul edersek o da bir hesapçı olur ve toplum ona pek güvenmemekle iyi eder: Günün birinde kafasından herhangi bir aldatmacanın geçmeyeceğini kim bilebilir! Bir de üçüncü adam vardır. O hesap yapmaz. Fakat o her zaman etrafındakilerin sevincini hissetme alışkanlığıyla büyümüştür, başkaları sevinçliyse o da sevinçlidir; başkaları acı çekiyorsa o da acı çeker, derinden acı çeker. İkinci doğasına uygun davranır. Annenin ağlamasını duyar, yaşamak için mücadele eden çocuğu görür, iyi bir köpek gibi suya atlar ve duygularının verdiği enerji sayesinde çocuğu kurtarır. Anne ona teşekkür ettiğinde şu cevabı verir: "Niçin teşekkür ediyorsunuz? Başka türlü davranamazdım." Gerçek ahlâk budur. Halk kitlelerinin ahlâkı budur; bir alışkanlık olarak büyüyen ahlâk, filozofların yaptıkları etik teoriler ne olursa olsun, var olacaktır, ve toplumsal yaşamımızın koşulları geliştiği oranda sağlam bir şekilde gelişecektir. Bu tür bir ahlâk, varlığını sürdürmek için yasaya ihtiyaç duymaz. Yaygın ve yüksek bir ahlâka doğru her ilerlemenin her insanda bulduğu genel sevgiden destek alan doğal bir gelişmedir bu.

Çok kısa bir özetle Anarşi'nin belli başlı ilkeleri bunlardır.

Her biri bir önyargıyı kıran bu ilkeler insan toplumunun sergilediği eğilimlerin analizinin sonucudur. Bunların her biri sonuçları bakımından zengindir ve mevcut kanıların eksiksiz gözden geçirilmesini gerektirir. Ve Anarşi, uzak bir geleceğin algılanışı değildir yalnızca. Daha şimdiden, eylem alanı ne olursa olsun her birey ya Anarşist ilkelerle uyum içinde ya da zıt yönde davranabilir. Anarşist ilkelerle uyum yönünde atılacak her adım, gelişimin yönü doğrultusunda atılmış olacaktır. Zıt yönde yapılacak her şey, insanlığı *gitmeyeceği* yöne doğru gitmeye zorlama teşebbüsü olacaktır.

Anarşizmin Tanımı

Kropotkin, 1882 yılında Lyon'dan geçerken, bir suikast nedeniyle tutuklanır ve mahkemeye çıkarılır. 1 Ocak 1883'teki duruşması sırasında mahkeme heyeti karşısında şu açıklamayı yapar:

Anarşi nedir, anarşistler kimlerdir, bunu açıklayacağız:

Beyler, anarşistler düşünce özgürlüğünün her yerde vaaz edildiği bir yüzyılda, sınırsız özgürlüğü salık vermenin görevleri olduğuna inanan yurttaşlardır. (...) Biz özgürlük istiyoruz, yani tüm insanlar için, doğal imkânsızlıklardan ve saygı duyulması gereken komşularının ihtiyaçlarından başka sınır olmaksızın, hoşuna giden her şeyi yapma; tüm ihtiyaçlarını tam olarak karşılama hakkını ve imkânını talep ediyoruz.

Biz özgürlük istiyoruz ve özgürlüğün varlığının, kökeni ve biçimi ne olursa olsun, ister seçilmiş olsun ister dayatılmış, ister monarşist olsun ister cumhuriyetçi hiçbir iktidarın varlığıyla bağdaşmadığına inanıyoruz. (...)

Başka deyişle, anarşistlerin gözünde kötülük, yönetimin herhangi bir biçiminde değildir. Kötülük, yönetim fikrinin kendisindedir, otorite ilkesinin kendisindedir.

Tek kelimeyle, insan ilişkilerinde sürekli olarak gözden geçirilebilir ve feshedilebilir özgür sözleşmenin idari ve yasal vesayetin, dayatılan disiplinin yerine geçmesi; bizim idealimiz budur. Dolayısıyla anarşistler halka tıpkı Tanrı'dan vazgeçmeyi öğrenmeye başlaması gibi, yönetimden vazgeçmeyi öğretmeyi isterler.

Halk, mülk sahiplerinden vazgeçmeyi de öğrenecektir. Ger-

çekten de zorbaların en kötüsü sizi hapse tıkan değil, sizi aç bırakandır. (...)

Eşitlik olmadan özgürlük olamaz! Sermayenin, her gün biraz daha yoksullaştıran bir azınlığın elinde tekelleştiği ve herkesin parasıyla ödenen kamu eğitimi de dahil hiçbir şeyin eşit olarak dağılmadığı bir toplumda özgürlük yoktur!

Bizler, geçmiş kuşakların işbirliğinin ürünü olduğundan insanlığın ortak mirası olan sermayenin (...) herkesin kullanımında olması gerektiğine inanıyoruz. (...)

Tek kelimeyle, eşitlik istiyoruz: Fiili eşitlik; herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre özgürlüğün gerekçesi olarak, daha doğrusu temel koşulu olarak -işte bizim samimi olarak istediğimiz şey budur!